

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL YAPI VE SOSYAL DEĞİŞME BİLİMDALİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KOVANCILAR'IN SOSYAL YAPISI

Hazırlayan
Selçuk ASLAN
2501980250

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa E. ERKAL

İstanbul - 2010

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

SOSYAL YAPI SOSYAL DEĞİŞME Bilim Dalında 2501980250 numaralı SELÇUK ASLAN'IN hazırladığı "ELAZIĞ KOVANCILAR İLÇESİ'NİN SOSYAL YAPISI" konulu YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15. Maddesi uyarınca 13/12/2010 PAZARTESİ günü saat.12.00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin *Kabulüne** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF.DR.MUSTAFA E.ERKAL	<i>Kabulüne</i>	<i>[Signature]</i>
PROF.DR.VEYSEL BOZKURT	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
PROF.DR.MUSA TAŞDELEN	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
PROF.DR.HAYATİ TÜFEKÇİOĞLU	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
YRD.DOÇ.DR.FİLİZ BALOĞLU	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>

ÖZ

Yaptığımız bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyal yapı ve sosyal yapının unsurları teorik açıdan tahlil edilmiş; ikinci ve üçüncü bölümde Elazığ Kovancılar ilçesi sosyal – kültürel ve ekonomik özellikleri açısından ele alınıp araştırılmaya çalışılmıştır. Birinci bölümde çeşitli sosyoloji akımları ve sosyologlara göre farklı tanımları yapılan sosyal yapı ve sosyal yapı unsurları saha araştırmamız göz önünde tutularak belirlenmeye çalışılmış ve yapmış olduğumuz çalışmaya teorik bir çerçeve ve hareket noktası oluşturulacak şekilde hazırlanmıştır. İkinci ve üçüncü bölümlerde ise Kovancılar ilçesinin tarihçesi, fiziki ve yerleşim özelliklerinden bahsedilmiş ve Kovancılar İlçesi Sosyal yapının temel kurumları çerçevesinde tahlil edilmiştir. Yaptığımız çalışma Kovancılar ilçesinin şehirleşmekte olması ve dışa açılmasına rağmen, temel girdinin tarım ve hayvancılık olması nedeniyle sosyal değişimin yavaş gerçekleştiği şeklinde ki varsayımımızın doğrulanmasıyla sonuçlanmıştır.

ABSTRACT

This study we did consist of three main sections. In the first, social structure and the facts of the social structure have been analyzed with theoretically. In the second and third section the district of Kovancılar in Elazığ, has been tried to analyze with social-cultural and economic. In the first part, form the point of different sociology movements and sociologist , social structure and its facts that have been defined different have been tried to determine with depend on the local research and have been prepared as theoretic frame and act point. And in the second part, the historical, geographic and habited of district of Kovancılar have been said. And in the third part, District of Kovancılar has been analyzed from the point of main institutions of social structure. This study we did in spite of Kovancılar district is getting cattle, because of a cominity that lives agricultural and animal has been dry, social changing that our hypothesis goes slowly has conducted stright.

ÖNSÖZ

Bir yılı aşkın bir çalışmanın meyvesi olan bu tezi sonlandırırken büyük bir mutluluk içindeyim. Mutluluğumun temel nedenleri arasında daha önce üzerinde sistemli hiçbir akademik çalışma yapılmamış olan görev yerim Kovancılar hakkında nitelikli bir basılı eser ortaya koyuyorum. Bu yönüyle bundan sonra yapılacak çalışmalar açısından bir yol gösterici yada bir başlangıç noktası olacaktır. Diğer yönden de 1936 yılında ilk kez yerleşime açılan, Balkanlardan gelen soydaşlarımıza yurt olan lakin ciddi uyum sıkıntıları nedeniyle bir çoğunun tekrar bırakıp gitmek zorunda olduğu, bugün ilinin nüfus olarak en büyük ilçesi olmasına karşın idari ve politik olarak kimselerin sahiplenmediği bir yerleşim yerine olan sevginin, geçici bir süreyle de olsa hemşerisi olarak vefa borcunun ödenmesi olarak görüyorum bu çalışmayı.

Kovancıların sosyal yapısını çalışırken daha sonra yapılabilecek yapı ve değişme konusunda ki araştırmalar için katkı sunması temennisiyle de bilimsel yöntemlerden uzaklaşmadan, gözlediğimiz grubun bir parçası olmamıza karşın objektif yaklaşımdan taviz vermeden çalışmayı yürüttük. 3 bölüme ayırdığımız çalışmamızda ilk bölümde teorik bir sosyal yapı tahlili yaptıktan sonra Kovancıların günümüzde ki sosyo-kültürel yapısını, değerlerini, tutumlarını, insan ilişkilerini ve insan davranışlarını gözlem ve mülakat teknikleriyle irdeleyip ortaya koymaya çalıştık. Temennimiz yapmış olduğumuz çalışmanın sosyal yapı ve değişme incelemelerinde katkı sağlaması ve farklı bir bakış açısı sunması yönündedir.

Bu vesileyle lisans öğrenciliğimden beri ilmi birikimi ve mütefekkir kişiliğinden daima feyiz alıp istifade ettiğimiz, Tez hazırlanması sürecinde yakın ilgi ve destekleri ile tavsiyelerini gördüğümüz, bizleri daima ülkenin ilmi ihtiyacı doğrultusunda yönlendirip biraz da koşturan akademisyen kişiliği yanında son dönem ülkemizde ki ender münevver şahsiyetlerden olan tez danışmanım, kıymetli hocam Prof. Dr. Mustafa E. ERKAL'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yine Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Anabilim Dalının çok değerli öğretim üyelerinden olup danışman hocam kadar tez hazırlama sürecinde yardım ve desteklerini gördüğüm çok saygıdeğer Prof. Dr. Veysel BOZKURT'a, Yrd. Doç. Dr. Filiz BALOĞLU'na ve Yrd. Doç. Dr. Burhan BALOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim. Ve tezi hazırlama dönemimde Kürsüde hocalarım ve Enstitü nezdinde bürokratik işlemleri takip

etmede adeta elim kolum gibi destek olan Kültür Ocağı Vakfı Müdürü İbrahim BİZ'e de Őükranlarımı sunarım, destekleri olmasaydı Elazığ'dan her işlem için İstanbul'a koŐmak gerekecekti. Tezi hazırlama sürecinde verilerin toparlanmasında desteklerini asla esirgemeyen fedakar mesai arkadaŐlarım, Kovancılar Kaymakamlığının çok değerli personellerine teŐekkür ederim. Ve son olarak yoğun iŐlerim arasında bir de bu tez hazırlama yoğunluğunda kendilerini sıklıkla ihmal ettiğim buna rağmen her zaman moral desteğiyle birlikte tezin yazım ve imla kurallarına uygunluğu konusunda emeğini, desteğini gördüğüm bir tanecik eŐim Pınar ASLAN'a özellikle teŐekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	I
ABSTRACT.....	I
ÖNSÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER.....	IV
TABLolar LİSTESİ.....	VII
GİRİŞ	1
I. SOSYAL YAPI UNSURLARI.....	4
1.1.Sosyal Yapıya İlişkin Genel Bilgiler.....	4
1.2.Sosyal Yapı Unsurları.....	14
1.2.1.Sosyal Yapıda Fiziki Çevre.....	14
1.2.2.Sosyal Yapıda Nüfus.....	16
1.2.3.Sosyal Yapıda Tabakalaşma.....	19
1.2.4.Sosyal Yapıda Kültürel Unsurlar.....	23
1.2.5.Sosyal Yapıda Aile.....	28
1.2.5.1.Aile ile İlgili Genel Bilgiler ve Tanımlar.....	28
1.2.5.2.Başlıca Aile Tipleri.....	31
II. KOVANCILAR İLÇESİNİN SOSYAL YAPISI.....	34
2.1. Çalışmanın Yöntemi.....	34
2.2.Tarihçe ve Fiziki Yapı Özellikleri.....	36
2.2.1. Tarihçe.....	36
2.2.2. Fiziki Yapı Özellikleri.....	38
2.2.2.1 Tabii Çevre.....	38
2.2.2.2.Suni Çevre.....	39

2.3. Demografik Yapı.....	42
2.3.1. Nüfus ve Nüfus Hareketleri.....	42
2.3.2. Yaş Grupları.....	46
2.3.3. Nüfusun Medeni Hali.....	48
2.3.4. Dil ve Okur-Yazarlık.....	50
2.4. Kovancıların Sosyo Ekonomik Yapısı.....	57
2.4.1. Kovancılarda Ticari Hayat.....	60
2.4.2 Kovancılarda Tarım ve Hayvancılık.....	63
2.5. Kovancılarda Aile Yapısı ve Aile içi İlişkiler.....	67
2.5.1. Aile Tipleri.....	67
2.5.2. Aile içi ve Akrabalar Arası İlişkiler.....	71
2.5.2.1. Ailede Otorite Yapısı.....	71
2.5.2.2. Ailede Karı-Koca İlişkisi.....	72
2.5.2.3. Anne-Baba ve Çocuk İlişkisi.....	72
2.5.2.4. Akrabalar Arası İlişkiler.....	73
2.6. Kovancıların Bugünkü Sosyal yapısında Göçmenler.....	75
III. KOVANCILAR'DA SOSYAL HAYATIN BAŞLICA YÖNLERİ.....	77
3.1.Törenler ve Önemli Günler.....	77
3.1.1.Düğün Töreni.....	77
3.1.2.Doğum.....	82
3.1.3.Sünnet Töreni.....	82
3.1.4.Cenaze Töreni.....	83
3.2. Giyim, Temizlik, Eğlence, Sportif Faaliyetler ve Folklor.....	85
3.2.1.Giyim.....	85

3.2.2. Temizlik.....	85
3.2.3. Eğlence.....	86
3.2.4. Sportif Faaliyetler.....	86
3.2.5. Folklor.....	87
3.3. Dini Hayat ve Dini Organizasyonlar.....	87
3.3.1. Dini Hayat.....	87
3.3.2. Dini Organizasyonlar.....	89
3.4. Kovancılarda Sosyal Kontrol ve İnsan İlişkileri.....	91
3.5. Haberleşme ve Ulaşım.....	92
3.5.1. Haberleşme.....	92
3.5.2. Ulaşım.....	94
3.6. Kovancılarda Eğitim.....	94
3.6.1. Okullar ve Öğrencilerle İlgili Genel Bilgiler.....	94
3.6.2. Eğitimle İlgili Tutumlar.....	96
3.7. Boş Zaman Faaliyetleri.....	98
3.8. Sağlık.....	99
3.9. Kovancılarda Devlet Teşkilatı, Siyasi Hayat, Adalet ve Asayiş.....	99
3.9.1. Kovancılarda Kamu Kurumları.....	99
3.9.2. Siyasi Hayat.....	101
3.9.3. Asayiş ve Adliye.....	101
3.9.4. Sosyal Hizmetler.....	102
SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA.....	106
Mülakat Yapılan Kişiler.....	111
Kovancılar Haritası.....	112

Tablo-1: Kovancılar Merkezinin Yıllara Göre Nüfusun Cinsiyet Dağılımı.....	43
Tablo-2: Kovancılar da Belde ve Köy Nüfusunun Yıllar İtibarı ile Seyri.....	45
Tablo-3:Kovancılar da Nüfusun Kent ve Kır İtibarıyla Dağılımı	45
Tablo-4: Kovancılar da Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2009).....	46
Tablo-5:Kovancılar da Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (0-14;15-64;65 ve üstü) (2009).....	47
Tablo-6: Kovancılar da Nüfusun Medeni Duruma Göre Dağılımı.....	49
Tablo-7: Kovancılar da 6 Yaş ve Üstü Okur-yazarlık Durumu.....	55
Tablo-8: Kovancılar da Yaş Gruplarına Göre Bitirilen Eğitim Düzeyi.....	56
Tablo-9: Kovancılar da Serbest İcra Edile Meslekler.....	61
Tablo-10: Kovancılar da Arazinin Tarımsal İşlemlere Göre Dağılımı.....	63
Tablo-11:Kovancılar da Üretimi Yapılan Tarımsal Ürünler.....	64
Tablo-12:Kovancılar da Üretimi Yapılan Meyveler.....	65
Tablo-13: Kovancılar da Hayvan Varlığı.....	66
Tablo-14:Kovancılar da Aile Tipleri.....	68
Tablo-15: Kovancılar da Devlet Teşkilatı.....	100

GİRİŞ

Bu çalışmanın ana konusu: Elazığ İline bağlı Kovancılar İlçesinin sosyal yapısı ve ekonomik durumunun araştırılarak, saha ile ilgili tespitlerde ve analizlerde bulunmaktadır. Araştırmanın temel amacı; Köyden Beldeye, Beldeden İlçeye bir değişim ve dönüşüm süreci yaşayan Kovancılar'ın bugünkü sosyo-kültürel yapısını, Türkiye'deki genel değişimleri de göz önünde bulundurarak, özellikle 1950'li yıllarda çok partili hayata geçiş, demokrasinin 3 kez müdahale ile kesilmesi, dışa açık büyüme gibi ithal ikameci yaklaşımlardan liberal politikalara geçilmesi, kitle iletişimin yaygınlaşarak en ücra köylere kadar girmesi gibi bugüne kadar süren sosyal değişimin sonucu olan, yapı değişmesine yönelmiş oluşumların gözlemlenmesi, açıklanması, tespitlerin ve genellemelerin yapılması ve buna bağlı olarak Kovancılar'da ki sosyal kurumların, insan ilişkilerinin, bunların karşılıklı iletişimden doğan değerler bütününe sosyolojik bir analizini yapmaktır.

Kovancılar'da ki bugünkü sosyo-kültürel yapıyı ele almamızın diğer bir amacı da ileride ortaya çıkabilecek değişiklikleri görebileceğimiz bir başlangıç, bir sıfır noktası belirlemektir. Çünkü kültürel değişimlerin araştırılması için genelde geriye gidilerek bir "sıfır noktası" veya "temel çizgisi" tespit edilmeye çalışılır.¹ Kovancılar'da böyle bir çalışmayı yapmakla bir sıfır noktası oluşturduğumuz kanaatindeyiz. Çalışmamız, I. Bölümü teorik, II ve III. Bölümleri saha çalışması olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde teorik ağırlıkta olan sosyal yapı unsurlarının genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Ayrıca teorik bölüm araştırmamız dikkate alınarak hazırlanmış ve çalışmamıza teorik bir çerçeve oluşturacak şekilde düzenlenmiştir.²

II. ve III. Bölümde ise Kovancılar İlçesinin sosyo-kültürel ve ekonomik yönleri ele alınmıştır. Bunların sırasıyla tarihi, fiziki ve yerleşim özellikleri, nüfus dağılımı ve nüfus özellikleri, ekonomi, aile, eğitim, inanç, hukuk ve boş zamanlar olarak değerlendirilmiştir.

¹ Mübeccel Kıray, Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası, İstanbul, 1984, s.1

² Burhan Baloğlu, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yönetimi, İstanbul, 1997, s.103

Araştırma sahası olarak Kovancılar'ı seçmemizin bir başka nedeni ise bizim bu İlçede görev yapıyor olmamızdır. Araştırmacının Kovancılar'da görev yapıyor ve yaşıyor olması ve hala grubun organik üyesi olması araştıran insanın kendi grubunu gözlemlemesi -katılımcı gözlem diye de tanımlayabileceğimiz- yöntemini uygulamaya yöneltmiştir. Bu yöntemin üstün tarafları “derinlemesine” gözlem yapma imkânı ve grubun yaşantısıyla daha yakından kaynaşmış olmakla temel bilgileri gözden kaçırma riskini en aza indirmektedir.³ Çünkü topluluk olarak sürdürülen yaşantı, ancak bu yaşantıya katılan üyelerin anlayabileceği, kavranması güç etmenlerle doludur. Bu sebeple grubun üyesi olmanın sağladığı bazı kolaylıklardan yararlanılmaktadır. Bir de herhangi bir şeyi tam olarak anlayabilmek için o şeye karşı yakınlık ve sevgi duymak da gerekmektedir.⁴ Bu yöntemin tehlikeleri, gözlemcinin yakınlık duyması, sempati beslemesi çoğu kez iyi niyetle de olsa onu gözlediği olgudan yana etkilemektedir. Ancak objektif olunduğu takdirde -ki biz bu konuda sahada yaşıyor olsak da hemşerilik bağımız da olmadığı için yeterince objektif olduğumuz kanaatindeyiz- bu tür araştırmalardan elde edilen bilgiler önem kazanmaktadır.⁵ Araştırma sürecinde, gözlemlediğimiz grubun olaylara bakış açısı(emik) ve araştırmacının gruba yaklaşımı(etik) herhangi bir değer yargısına yol açmaması⁶ için gerekli özen ve hassasiyet gösterilmeye çalışılmıştır.

Bir araştırma aranan bilginin tümüne göre başlıca üç amaca yönelik olabilir: Buna göre araştırma; **bir durum tespiti** (Betimleme), **bir ilişkiyi sorma** (açıklama), ya da **bir varsayım sınama** (genelleme) amacıyla yapılabilir. Durum tespit edici araştırmaların bilimsel bakımdan önemi, ilişki kurucu arayıcı açıklamalar için veri ya da ipuçları sağlamasıdır. İlişki kurucu arayıcı açıklamalar bir ölçüde açıklayıcı olmakla beraber genelleme değildir. İlişki kurucu bir varsayımdan hareket ederek, gözlem teknikleriyle, olaylar ya da değişik arasında bir neden- sonuç ilişkisi kurmayı amaçlar.⁷ Bu araştırma için gerekli bilgiler sosyal bilimlerde kullanılan çeşitli metotlarla bir araya getirilmiştir. Biz de bu çalışmamızla bir durum tespiti yapmayı, ileride Kovancılar konusunda çalışılması halinde bir başlangıç noktası tespit etmeyi hedefledik.

³ Raymond Boudon, **Sosyoloji Yöntemleri**, Çev. Alev Türker, İstanbul, 1991, s.14

⁴ M. Duvarger, **Metodoloji Açısından Sosyal Bilimlere Giriş**, Ankara, 1986, s.308-310

⁵ Duvarger, a.g.e. s.110

⁶ Orhan Türkoğan, **Etnik Sosyoloji**, İstanbul, 2006, s.12

⁷ Muzaffer Sencer-İrman Yakut, **Toplum Bilimlerinde Yöntem**, İstanbul, 1984, s.25-27

Bilindiği gibi bilimin amacına ulaşmak için izlediği yola yöntem adı verilmektedir. “Bilim yöntemi uyarınca bilgi üretirken bazı tekniklere başvurur. Bilimsel teknik ise yöntemin gerektirdiği bilgi sağlama işlemleridir. “Buna göre bir bilimsel araştırma en genel anlatımıyla uygun yöntem ve teknikler kullanarak yapılan bilgi üretme işidir.”⁸ İnsan ilişkileri hakkında doğru ve güvenilir bir bilginin sağlanması amacıyla sosyal bilimler, tüm araştırmalarında ve incelemelerinde bilimsel yöntemi kullanmak zorundadır.⁹

Kovancılar ile ilgili yaptığımız bu araştırmada elde ettiğimiz bilgilerin önemli bir kısmı 2009 yılı yaz aylarında toplanmıştır. Bu zaman içinde tatbik edilecek örneklemeye esas teşkil edecek kayıtlar toplanmış, mülakat yapılacak kişiler tespit edilirken çalışmamıza dönük düzenli gözlemler yapılarak notlar alınmıştır. Veri toplama işi için ayırmış olduğumuz zaman dilimi içinde gözlemiş olduğumuz grubun bir parçası olarak günlük ritüellere devam ediyor olmamız katılımcı gözlem tekniğinin avantajları ile hem gözlem hem de görüşme yapma¹⁰ fırsatını vermiştir. Yazılı kaynaklar; TÜİK, DPT, Kovancılar’da ki resmi kuruluşların istatistikî ve genel bilgiler ile dokümanlardan elde edilmiştir.

Bu tür araştırmalarda konunun belirlenmesi ve sınırlandırılmasının önemli olduğu bilinmektedir. Sosyal yapı araştırmasının aynı zamanda tarihi de dikkate almak durumunda olduğu göz önünde bulundurularak çalışmamızdaki nüfus, maddi kültür, ekonomi, eğitim, aile ile ilgili konuları belli bir perspektif içerisinde sınırlı tutmaya çalıştık.

Araştırmamız esnasında karşılaştığımız en önemli zorluk Kovancılar’ın görece yeni bir yerleşim olmasının da etkisiyle yöre hakkında resmi kurumların raporları ile Kovancılar Kaymakamlığı’nın 1998 yılında kitaplaştırdığı çalışma dışında hiçbir basılı eserin bulunmamasıdır. Bu zorluklara karşın bilimsel metodoloji ile yöre açısından bir ilk niteliği olan araştırmamızın ortaya çıkmasında ihtiyaç duyulan verilere ulaşmada mesai arkadaşlarımın katkısı çok fazla olmuştur.

⁸ Sencer-Irmak, a.g.e. s.20

⁹ Orhan Türkdoğan, **Türk Toplumunda Zazalar ve Kürtler**, İstanbul, 2008, s.25

¹⁰ Orhan Türkdoğan, **Bilimsel Araştırma Metodolojisi**, İstanbul, 2009, s.305

TUİK, DPT ve resmi kurum raporlarından elde edilen ham veriler titizlikle incelenerek bilimsel olarak anlamlandırılabilen şablonlara dönüştürülmüş ve araştırma kapsamında değerlendirilerek yapıya ilişkin sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak Kovancılar'ın bugünkü sosyal yapısını bizim açımızdan anlayabilmek için gerekli özel bilgiler; mülakatlar, müşahede (gözlem), resmi rapor ve dokümanların taranması ve incelenmesiyle elde edilmiştir. Bu teknikler Kovancılar'da ki sosyal yapıyı analiz etmeyi sağlayacak derinlemesine bilginin toplanmasını sağlamıştır.

I. SOSYAL YAPI UNSURLARI

1.1. Yapıya İlişkin Genel bilgiler

Sosyal yapı kavramının alanı genelde insan birimlerini ve özellikle sosyolojiyi bütünüyle tesiri altında bırakan bir dizi zorluğun, yoğun şekilde bir arada kendilerini gösterdikleri bir alandır. Bu zorluklar dizisi arka arkaya değişik, iç içe geçmiş daireler şeklinde birbirini etkileyen bir özelliktir.¹¹

İnsan birimlerinin herkesin üzerinde anlaşmaya varabileceği sınırları belirlemiş, tek anlamı olan işlemsel araçlara ihtiyacı olduğu hususunda bütün sosyal bilimciler hemfikirlerdir. Ancak toplumbilimciler gittikçe daha ayrıntılı ve görünüşe göre geçerli tanımlar vermekle birlikte sosyal yapının tam bir tarifi konusunda tartışmalar uzayıp gitmektedir. Tam bir tarif konusunda tartışmaların bu denli uzayıp gitmesinde sosyal yapı ile ilgilenen her sosyal bilimcinin, takip ettiği ya da mensup olduğu bir sosyolojik ekole göre bir sosyal yapı anlayışının oluşmasının büyük etkisi bulunmaktadır.¹² Bu tartışmaların genel konusunu sosyal yapının görünüş unsurları olan kurallar, roller ve sosyal kurumlardan mı ya da ilk bakışta görülmeyen ancak **Marx** ve **Levi-Straus**'un da belirttiği, sosyal hayatı oluşturan mekanizmalar ve süreçlerin bütünlüğünden mi teşekkül etmiş olduğu düşünceleri oluşturmaktadır.¹³ Bu düşüncelerden hareketle aşağıda vermeye çalışacağınız sosyal yapı tanımlarının ve açıklamalarının sosyoloji

¹¹ Ömer Bozkurt, *Ayrımsal Sosyoloji ve Toplumsal Yapı*, Ankara, 1972, s.9

¹² M.Fikret Gezgin, *Sosyal yapı Açısında Genel Sosyoloji, Köy Sosyolojisi İlişkileri*, İstanbul, 1997 s.20.

¹³ Murat Sağlam, "*Sosyal Yapı Açısından Çerkeşli Köyü*", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001, s.6

ekollerine göre nasıl değişiklik gösterdiği ortaya konulacaktır. **Agusto Comte** “ toplum yaşıyan bir organizmaya benzer” varsayımını kabul ederek biyolojik ve toplumsal sistemlerin aralarındaki farklılık ve benzerlikleri açıklamaya çalışın **Herbert Spencer’e** öncülük yapmıştır. **Spencer’e** göre yapı; İksel bütünleşme özelliğinin yanı sıra ikinci farklılaşma özelliğini de gösteren toplumlarda, bu farklılıkların bütünü ya da bütün içindeki bu farklı öğelerin bir arada olma şeklidir.

Bu tanım; “Birbirinden farklı öğelerin belli görevler için bir dizge içinde birleşimi, birlikte işlemleri” şeklinde kısaca özetlenebilir.¹⁴ **Spencer** bu tanımı ile bir dizi yapı anlayışının temelini oluşturmuştur. Herbert **Spencer** biyolojik benzetmelerin (organik yapı ve evrem) fazlaca etkisinde kalarak sosyal yapı kavramının karmaşık bir durum almasına neden olmuştur.¹⁵ **Comte’in** başlatıp **Spencer** ile devam eden işlevselci yaklaşımın temel hareket noktası toplumun birbirine bağımlı birleşim ve işlemlerin oluşturduğu bir sistem olmasıdır.

Marx sosyal yapıyı alt yapı ve üst yapı olmak üzere iki ana unsur üzerine temellendirmiştir. O’na göre alt yapı üretim araçları, mülkiyet yapısının düzeltilmesi, örgütlenme ve işbölümünden oluşur. Üst yapı da toplum insan ilintilerinden oluşur. Kısaca alt yapı sosyal sınıfları, üst yapı ise sosyal bilinci belirler.¹⁶ Sosyal yapı çeşitli sınırlamaların sistematik şeklidir ancak bu sınırlar fonksiyonel olarak bütünü(yapıyı) tamamlayıcı parçaların ayrı ayrı özelliklerini gösterir, sınırların varlıklarının anlaşılabilirliği onları bütünden bağımsız düşünmemizi engeller.¹⁷ Sosyal ve kültürel yapı birbirinden ayrılamaz. Bu birliktelik sosyal ile kültürel yapıyı veya sosyokültürel olayları oluşturur.¹⁸

Sosyal Antropoloji, Etnoloji ve Sosyoloji bilimlerinde birçok takipçisi olan bir başka sosyal yapı anlayışı **Radcliffe Brown** tarafından ortaya konulmuştur. **Radcliffe Brown** sosyal yapıyı “kişi kişiye olan sosyal ilişkilerin tümü toplumsal yapının bir kısmıdır. Toplumsal yapı incelenirken bakmamız gereken somut gerçeklik belirli bir

¹⁴ Bozkurt, a.g.e.,s.19

¹⁵ Gezgin, a.g.e.,s.10

¹⁶ İbrahim Yasa, **Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları**, Ankara, 1973,s.5

¹⁷ Mustafa Erkal, **Sosyoloji (Toplumbilimi)**, 14. Bsk, İstanbul, 2009, s.194

¹⁸ Emre Kongar, **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, İstanbul, 1995,s.35

anda belirli insanları bir araya getiren fiili mevcut ilişkilerdir” şeklinde tanımlanmıştır.¹⁹ **Radcliffe Brown** sosyal yapı kavramının biyoloji ve sosyal antropoloji kavramlarına göre bir ara kavram olarak ele alınmaktadır. Bu şekilde **Spencer’e** benzer bir tanımlamada bulunmuştur. **Bottomore** ve diğer bazı sosyal bilimcilere göre ise bu tanımlama sosyal yapıdan çok “yapısal biçim”²⁰ dir.

Radcliffe Brown yapıyı belirli bir toplum ve onunla paralel giden bir kültür ve mekan ortamı olarak düşünmektedir. Ona göre toplum yapısı canlı bir organizma kadar işleyen bir mekanizma gibidir.²¹

Sosyal yapı kavramını iki kişi arasındaki her türlü sosyal münasebetlere indirgemektense daha yerleşik ve teşkilatlı münasebetler için kullanılması gerektiğini ileri süren sosyal bilimciler de vardır. Bunlardan **Ginsberg** sosyal yapı “toplumu oluşturan temel grupların ve kurumların meydana getirdiği bir kompleks” olarak ele almaktadır. Burada **Radcliffe Brown’un** sosyal yapı anlayışının nispeten daraltılmış ve sınırlandırılmış bir bakış açısı bulunmaktadır. Kavramın daha da daraltılmış bir şekilde tanımlanmasını savunanlar ise “sosyal rol” kavramından hareket etmektedir.²² Bu düşüncede olanlardan **S.F.Nadel** “toplumsal yapıyı sosyal nüfustan ve davranışlardan, bireylerin karşılıklı rol oynama kapasitelerinden elde edilen ilişki şebekesi” olarak görmektedir. **Gert ve Mills** ise sosyal yapı kavramını birim ve temel kavram olarak ele almışlardır.²³

Sosyal yapı analizinde yapısalcı ekolün kurucusu olan **C.Levi Strauss** yapıyı **Radcliffe Brown** ve **Nadel** de olduğu gibi ampirik gerçeğe bağlı değil, ampirik gerçekten çıkan modeller olarak ifade etmektedir. **Levi Strauss** yapıyı şöyle tanımlar: Toplumu ya da kültürü dile indirgemeksizin, toplumun bütünü içinde bir alış veriş (communication) kuramının fonksiyonu olarak yorumlar ve ekonomik kuralların mal ve

¹⁹ T.B.Bottomore, **Toplum Bilim: Sorunlarına ve Yazımına İlişkin Bir Kılavuz**, 3. bsk., Çev. Ünsal Oskay, İstanbul, tarihsiz, s.119.

²⁰ Gezgin, a.g.e.,s.20

²¹ Erkal, a.g.e., s.194

²² Gezgin,a.g.e. s.21

²³ Gezgin, a.g.e. s.21

hizmetlerini alışverişini, dil kurallarının ise mesaj alışverişini sağladığı gibi akrabalık ve evlilik kurallarında zümreler arasında bir alışveriş sağlayacağını ifade eder.²⁴

Levi Strauss' a göre yapı için modeller dört koşulu yerine getirmelidir:

1-Yapı, bir dizge(system) özelliği taşır. Herhangi birindeki bir dönüşümün (modification) değerlerini de dönüşüme uğrattığı bir sıra unsurdan kuruludur. 2- Her model bir değişim (transformation) zümresine dahildir. 3-Unsurların birinin dönüşümü halinde hangi biçimde değişikliğe uğrayacağını önceden bilmeye imkân verirler. 4- Model öyle kurulmuş olmalıdır ki, işleyişi gözlenebilen bütün olguların izahını yapabilmelidir.²⁵ **Levi Strauss** sosyal yapının bazı modeller aracılığıyla tahlil edileceği kanaatindedir. Sosyal yapı hiçbir zaman belirli bir toplumda gözlemlenen toplumsal ilişkilerin bütünüyle ilgili bir şey gibi gösterilemez ve sosyal ilişkiler sadece sosyal yapının analizini sağlayan modellerin kurulmasına malzeme sağlayacağı düşüncesindedir.²⁶

Bir başka sosyal yapı tahlilini, yapısal fonksiyonel modeli ortaya atan **T.Parsons** ve **R.K. Merton**'un yaklaşımlarını görmekteyiz. **T.Parsons** için sosyal statü ve rol kavramları sosyal yapı analizi için önemlidir. Sosyal yapı görüşünde her zaman yenilenen dinamik bir devamlılık vardır. Buna bağlı olarak yapısal devamlılığın ayakta durmasını sağlayan “Fonksiyon” kavramında yararlanır. Böyle olduğu için belirli fonksiyonların yerine gelmesiyle toplum yapısının hayatta kalabileceği göz önüne alındığında yapı ve fonksiyonun hayat süreciyle bağlantılı olduğu görülecektir.²⁷ **T.Parsons**, Toplumsal bir pozisyon ve dolayısıyla bir rol sahibi olan kişiye aktör diyor. Toplumsal sistem ise aktörler arasındaki etkileşim süreçlerinin sistemidir.

Sosyal yapı **Parsons**'a göre birimlerin nispeten istikrarlı bir kalıp gösteren ilişkileridir. Toplumsal sistemin birimi aktörler olduğuna göre de toplumsal yapı aktörlerin toplumsal ilişkilerin kalıplaşmış sistemidir.²⁸ Toplumsal sistemi bu şekilde tanımlayan **Parsons** üç toplumsal sistem belirler:

²⁴ Bozkurt, a.g.e. s.26-29

²⁵ Bozkurt, a.e. s.27-28

²⁶ Gezgin, a.g.e., s.20

²⁷ Gezgin, a.e., s.21

²⁸ Kongar, a.g.e., s. 148

1. Kişilik sistemleri 2. Toplumsal sistemler 3. Kültürel Sistemler.²⁹

Parsons'un sosyal yapı anlayışına yapılan tenkitleri karşılamaya çalışan **Merton** fonksiyon kavramını açık bir şekilde kullanılmadığını ileri sürerek açık fonksiyonlar-gizli fonksiyonlar ayrımını yapmıştır.³⁰ **R.K. Merton** sosyal çevre için şöyle bir tanım yapar: Kişinin çevresi toplumsal yapı kültürel yapı olarak ikiye ayrılır Kültürel yapı belli bir toplum ya da grup üyelerinin ortak davranışlarını yöneten örgütlenmiş bir seri normatif değerlerdir. Toplumsal yapı bir toplumun ya da grup üyelerinin çeşitli şekillerde içinde buldukları örgütlenmiş bir seri toplum ilişkileridir³¹.

Merton kişinin çevresini ikiye ayırmaktadır. Bunlar; “kültürel yapı” ve “Sosyal yapı”dır. Kültürel yapı değer yargılarını normlar ve inançları ifade eder, sosyal yapı ise toplum hayatında somut olarak görülen sosyal ilişkiler ve sosyal teşkilatların nasıl işlediğidir³².

Fonksiyonalist bir yapı yaklaşımında bulunan **Erkal**, toplum yapısını (Socialstructuer) yapıyı oluşturan her unsurun yerine getirmiş olduğu fonksiyonları itibariyle, bir bütün ve çeşitli sınırlamaların sistematik bir şekli olarak ifade eder yine **Erkal** sosyal yapıyı oluşturan unsurlar ve fonksiyonları 5 ayrı açıdan değerlendirmektedir. **Stanley**'in de vurguladığı bu unsurlar; **a-** “Fert” yapıyı tamamlayıcı nitelik taşır. **b-** Bir “sosyal grup” aynı görevi yerine getirebilir. **c-** Nüfusun fiziki yapı özellikleri (yerleşme, iskan, barınma) morfolojik (bitki ve hayvanların şekil ve yapılarına benzer) bir tamlama şeklinde ele alınabilir. **d-** Sosyal rolleri gerektiren farklı faaliyet dalları sistemde tamlamaya yol açabilir. **e-** Yapıyı kültürel tamamlayıcılar olarak paylaşan ve fertten ferde intikal eden normlar, değer hükümleri, inançlar yapıyı meydana getirirler³³. **Erkal**'a göre “sosyal yapı” çeşitli sınırlamaların sistematik şeklidir. O'na göre “yapıyı oluşturan unsurlar arasında sınırlar vardır. “Fakat

²⁹ Kongar, a.e.,s 149-150

³⁰ Gezgin,a.g.e.,s.22

³¹ Kongar, a.g.e.,s.154

³² Erkal, a.g.e., s.194 ayrıca bkz. Mustafa Erkal, **Sosyal Meselelerimiz ve Sosyal Değişme**, 1.Bsk. Ankara, 1984, s.57-58

³³ Erkal, , s.194-195

bu sınırlar fonksiyonel olarak bütünü (yapıyı) tamamlayıcı parçaların ayrı ayrı özelliklerini göstermekten öte bir değer taşımaz, sınırlar dâhilinde kalan parçaların ayrı ayrı önemleri vardır. Bunların varlıklarının anlaşılabilirliği onları bütünden bağımsız düşünmemizi engeller. Unsurlar ve bütün, bir mozaik manzarası gösterir³⁴.

Orhan Türkdoğan' da yapıyı parça bütün ekseninde ele alarak sosyal yapıyı farklı kategorilerde bulunan insanların ilişkiler ağı içindeki oluşumunu(konfigürasyon) belirler ve sürekli olarak bütün ile parçaları arasında varolan ilişkileri düzenlediğine vurgu yapar.³⁵ **Francis Fukuyama** ise kültür ile sosyal yapı arasında ayırım yaparak kültürü sembollere gömülmüş anlam kalıplarının tarihsel süreç boyunca iletimi, insanın iletişimde bulunması, varlığını sürdürmesi hayata yönelik tutumlar hakkında bilgilerin gelişmesi süreci olarak tanımlarken sosyal yapının kültürün tersine aile, klan, yasal sistem veya ulus gibi somut toplumsal örgütlerle ilgilendiğini belirtir.³⁶

Sosyal yapı ve kavramını bütüncül bir yaklaşımla genel bir çerçeve içerisinde ele alan **Kurtkan** sosyal yapıyı şöyle tanımlar: Cemiyet beşeri varlıklar tarafından meydana getirilip değişen ve değiştirilmesine rağmen devam ettirilen insanlar arası münasebetler organizasyonudur. Buna göre sosyal bünye;“cemiyetin (hem büyük bir grup olarak hem de tali grupları bakımından) karakteristik vasıflarını, grupların birbirleri ile ve fertlerin grup içinde ve dışında birbirleri ile ve gruplarla olan münasebetleri ve bu münasebetleri nizamlayan organizasyon tiplerini ve bununla ilgili olarak ortaya çıkan grup hayatının fiziki çevre şartları ile de karşılıklı tesir ilişkilerini gösteren şekillenmelerini” ifade eder³⁷.

Kurtkan sosyal yapıyı fiziki ve kültürel yapı olmak üzere ikiye ayırmakta, nüfusun yerleşme biçimi ile bu yerleşme biçimlerine sosyal yaşayışın aldığı şekilleri fiziki yapının, meslek, cinsiyet ve sosyal sınıf farklarını gösteren fertlerin milli kültürü

³⁴Erkal, a.g.e., s.194 ayrıca bkz. Mustafa E.Erkal; Burhan Baloğlu; Filiz Baloğlu, **Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü**, İstanbul, 1997, s.263-264

³⁵ Orhan Türkdoğan, **Osmanlı'dan Günümüze Türk Toplum Yapısı**, İstanbul, 2008, s.18

³⁶ Francis Fukuyama, **Güven:Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması**, Ankara, 1998 Zik. O.Türkdoğan, a.g.e., s. 17

³⁷ Amiral Kurtkan, **Genel Sosyoloji**, İstanbul, 1995, s.99-100

farklı suretlerde ve farklı derecelerde taşımalarını da sosyal yapının kültürel öğelerini oluşturduğunu belirtmektedir³⁸.

Bottomore yapıyı temel kurumların bir kompleksi olarak görmekte ve toplumun oluşumunun belirli düzenleme ve süreçleri gerektirdiğini ve bunların “toplumun fonksiyonel ön gereklilikleri” olduğunu söylemektedir³⁹.

Organizmacı ekolün bir başka temsilcisi **H.Freyer** ise; sosyal yapıyı yaşayan bir organizmaya benzetir. “Organizmaya yeni maddeler ithal edilir ve eskiler atılır, buna rağmen yapı kendi kanunlarını muhafaza eder. Yapının kanunlarının esas amili insanlar arasındaki ilişkiler onları birbirine bağlayan menfaat birlikleri ve yine onları ayıran farklılıklardır. Bütün bunlar ise sadece somut olaylar olarak değil daha ziyade idrak, duygu ve yorum yoluyla kavranabilirler.”⁴⁰

İbrahim Yasa bir toplumun araştırılmasında yapısal özelliklerin bilinmesinin önemini vurgulayarak toplumsal yapıyı, hem toplumsal ilişkilerin ya da toplumsallık biçimlerinin alt birimi olan gruplara hem de toplulukların bir üst aşaması olan toplumlara uygulanabilecek işlemsel bir araç olarak görmektedir.

Yasa'ya göre toplumsal yapı, “ya hakim kültür unsurlarından sadece birini (akrabalık sistemi, din...) ya da çeşitli kültür öğelerinin, özelliklerini verdikleri bir değişkendir. Bu değişkenin biçimi temel özelliği toplumu meydana getiren elemanları topluluğun iç ilişkileri, dış ilişkileri ve topluluklarda iş bölümünün incelenmesiyle belirlenebilir.”⁴¹

Tahir Çağatay'ın sosyal yapı anlayışı ise açık olarak toplumsal tabaka ve zümrelerin hiyerarşisini konu almaktadır. **Çağatay**'a göre toplumsal yapı “daha ziyade cemiyet bütünüyle ilgili başlıca içtimai zümrelerin birbirine karşı durum takınmasını ve

³⁸ a.g.e., s.99-100.

³⁹ Bottomore, a.g.e., s.114-115.

⁴⁰ H.Freyer, **Sosyolojiye Giriş**, Çev. Nermin Abadan, 2. Bsk. Ankara, 1963, s.12-13.

⁴¹ Bozkurt, a.g.e., s.82.

bununda bağıllıkta cemiyet bütünlüğünün alacağı şekilde ve karakter etrafında cereyan eden çekişmeleri ifade ve izaha yarar.”⁴²

Sosyal yapıyı bütüncül bir yaklaşımla ele alan sosyal bilimci **N. Nirun**'un sosyal yapı tanımı üç ayrı çağrışmaya ulaşmaktadır. Bunlardan ilki ve en önemlisi sosyal hayat içinde aile, köy, şehir gibi birçok bütünün bulunduğunu bunların her birinin kendi içinde bir yapıyı yansıttığı bir araya gelip birleşerek de en büyük sosyal yapı olan toplumun meydana getirdikleri ikincisi yapıyı üst üste ve yan yana sıralanmış birimler çerçevesi olarak görmektir. Üçüncüsünde ise sosyal yapı statü ve roller ağına indirgenmektedir⁴³. **Nirun**'a göre “hiçbir insani toplum hiçbir bakımdan bir birinin aynı görünmeyecek yapılar arasında da benzerlik bulmak zordur. Sosyal yapılar son derece heterojendir.”⁴⁴

M.Kıray ise sosyal yapıyı “ister ilkel ister feodal ister modern temel yapı'ya da bunların değişim içindeki çeşitlenmeleri halinde olsun, her sosyal yapı bu yapıyı meydana getiren sosyal müesseselerin, insan ilintilerinin ve bunların karşılıklı münasebetlerinden doğan sosyal değerlerin birbirini karşılıklı olarak etkiledikleri bir bütün” şeklinde ele almaktadır⁴⁵. **Kıray** her sosyal yapının fonksiyonel bir bütün olduğunu “derece derece değişerek sosyal değişmelerin, sosyal yapının her yanında “zincirleme reaksiyonlar” halinde ortaya çıktığını, değişmelerin bunalımsız gerçekleşmesini, toplumun ne değişme öncesinde ve ne de değişme sonrasında yapısında görülmeyen ve tampon mekanizmalar olarak adlandırdığı yeni müesseseler sayesinde mümkün olabileceğini ve toplumun;

*Ekolojik bir komünite; mekanda belli bir yeri ve şekli olan bir yerleşme biçimi.

*Kendisine özgü özellikleri olan bir nüfus dağılımı.

*Belirli bir sosyal teşkilat.

*Bunlara bağlı bir değerler sistemi olarak incelenebileceğini belirtmektedir.

⁴²Tahir Çağatay, **Günün Sosyolojisine Giriş**, Ankara, 1984, s.50-51

⁴³Nihat Nirun, **Sistemantik Sosyoloji Yönünden Sosyal Dinamik Bünye Analizi**, Ankara, 1991, s.138

⁴⁴Bozkurt, a.g.e., s.82

⁴⁵Kıray, a.g.e., s.6

Kıray Karadeniz Ereğlisi üzerine yaptığı incelemesinde fiziki yapı şartlarına, nüfus yapısına ve özelliklerine, sosyal tabakalaşmayı kapsayan teşkilatlanma şekline (sosyal organizasyon) ve sıralanan unsurlara dikkat çeken davranış düzenleri ve bunların arkasında yatan değer yargılarına doğru yönelen bir araştırma planı sunulmaktadır. **Kıray** sosyal yapı unsurlarına a-Doğal kaynaklar b-Bunları işlemek için kullanılan teknoloji c-nüfus ve özellikleri d-Sosyal organizasyon ve e-Bunların etkileşiminden doğan değerler sistemi olarak değerlendirilmektedir⁴⁶.

Bozkurt, yapı kavramının toplumsal bilimler alanında ilk önce **Spencer** ve **Marks**'la kullanılmaya başladığını söyleyerek modern sosyolojide bu kavramın başlıca dört kaynağı bulunduğunu belirtir. Bu kaynaklar; 1. İngiliz antropoloji okuludur. İlk kez **A.R.Radcliffe Brown**'nun kraliyet antropoloji enstitüsünde yaptığı konuşma toplumsal yapı alanında bir dizi çalışmanın başlangıcı olmuştur. Bunun takiben **Fortes** ve **Nadel**'i **G.P. Murdok**'u sayabiliriz. 2. **Saussure** ile başlayıp **Troubetzkoy**, **Chomsky** ve **Miller**'in eserleriyle yapısal dil biliminin sosyoloji ve antropolojiye örnek alınması. Bu yönde büyük ölçüde **Levi-Strauss** çerçevesinde oluşan bir akım "Structuralisme" yapısalcı antropoloji hız kazanmıştır. 3. **C.Von Ehrenfels**'in öncü olduğu **Köhler** ve **Koffka**'nın açtığı Gestalt psikolojisinin etkilerinde görülmektedir. 4. **Marxgil** toplum teorisi konusundaki tartışmalar⁴⁷.

M.Fikret Gezgin ise sosyal yapı konusunda şöyle düşünmektedir: Bir sosyal yapı araştırmasının başarısı büyük ölçüde ele alacağı unsurları iyi belirlemesine, muhtevalarının hatasız ortaya konulmasına bağlıdır. **Gezgin**'e göre bir sosyal yapının unsurları şunlardır: **a-** Fiziki unsur **b-** Demografik unsur **c-** Ekonomik ve sosyal organizasyon **d-**İktisadi hayatın işleyişi **e-** Kültür unsurları **f-** Sosyal ilişkiler⁴⁸.

Buraya kadar "sosyal yapı" kavramı ile ilgili yapılan tanımlar ve analizlerden sonra bizimde bir "sosyal yapı" tanımlaması yapmamız beklenebilir. Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı gibi "sosyal yapı" ya da tanımıyla ilgili bir birine benzeyen, birbirini takip eden ya da birbirinden farklı olan bir çok tanımlamalar yapıldığı

⁴⁶ Kıray, a. e.,s.7

⁴⁷ Bozkurt, a.g.e.,s.14-15

⁴⁸ Gezgin a.g.e., s.23.

görülmektedir. Bizim burada yapacağımız “sosyal yapı” tanımının da bu yapılan tanımlara benzer bir yenisini eklemekten öte gitmeyeceğini düşünüyorum. Dolayısıyla ben bundan sonra “sosyal yapı” kavramını tanımlamaktan ziyade, “sosyal yapı” kavramını oluşturan temel özellikleri yukarıdaki yapılan tanımlardan hareketle neler olduğuna değinmek istiyorum. Toplumlardan bazıları birbirine benzer yapılara sahipken her toplumun kendine göre bir sosyal yapısı bulunduğu görülmektedir.

Toplum yapısı anlamlı insan ilişkilerinden oluşur. Bu ilişkiler toplumsal hareketliliği beraberinde getirir. “**Sosyal yapı**” müesseselerden oluşur. Dinamik ve fonksiyonel bir özellik taşır. Sosyal yapı statik bir görünümü yansıtmaktadır. Yapıdan bazı ayrılmalar yapının bütünlüğünü bozmadığı gibi bazı eklemelerde bu bütünlüğü bozamamaktadır. Sosyal yapı bir bütün olarak faaliyetini sürdürür. Faaliyetlerin esasını yapı içindeki birimler oluşturur. İşleyişi açısından bir sistem özelliği gösterir. Bu nedenle sosyal sistem yapıdan daha dar bir kavram olarak anlaşılmaz. Sosyal yapı, örnekleşmiş bir davranıştır. (**Patterned Behavior**) A örneği B örneğine önceden bilinecek şekilde bağlıdır. Sistem içinde en genel olan değer ve normlar, toplum yapılarının birbiriyle karşılaştırıldığında nispi olarak en çok ayırt edilme vasfını gösterirler. Türk toplumunda değer olarak belirlenmiş bir davranış örneği başka bir yapıda tamamen farklı bir davranış olarak algılanabilir⁴⁹.

Sistem ve birey arasında var olan uyum yüksek düzeyde bütünleşmiş bir yapı özelliğine götürür. Değer ve normların bireyler tarafından benimsenmesi sistem içindeki bireyin faaliyetlerini farklı kılan rol ve rollere bağlı olan statü ile belirlenir. Rol aktör ile toplum yapısını birbirine bağlar. Sosyal tabakalaşma, sosyal sınıflar, sosyal gruplar toplum yapısı içinde farklı özelliklerle sınıflandırılırken toplum yapısında birbirlerini tamamlayıcı bir birlik gösterirler.

Sosyal yapıda meydana gelen değişimler, yapıda farklılaşmaları da beraberinde getirir. Sosyal yapıda ortaya çıkan bir değişme yapının her yanında aynı hızla ve aynı anda görülmeyebilir. Yapıda meydana gelen değişimler mevcut olan zihniyet yapısını

⁴⁹ Edibe Sözen, **Toplum Yapısı, Değişimi ve Sosyal Kimlik**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989, s.50-55.

kurumları vs. etkiler ya da onlardan etkilenir. Yapısal farklılaşmalardan yapısal özellikler bir öncekine göre değişime uğramıştır⁵⁰.

“**Sosyal yapı**” özelliklerini bu şekilde değerlendirirken sosyal yapı unsurlarına da değinmenin gerekliliğini düşünüyorum. Sosyal yapı unsurları farklı sosyal bilimcilerce, farklı sayı ve kategorilerle ele alınmıştır. Burada biz “**sosyal yapı**” unsurlarını fiziki özellikler, nüfus, sosyal tabakalaşma, kültürel unsurlar ve aile açısından ele alacağız.

1.2. Sosyal Yapı Unsurları

1.2.1. Sosyal Yapıda Fiziki Çevre

Her topluluk fiziki bir çevre bir yer üzerinde bulunur. Toplumların bu yerleşme tarzları ve çevre şartları sosyal yapının başlıca dış özelliğini teşkil eder. Bu özellik sosyal yapı ile karşılıklı münasebet halindedir⁵¹. Sosyal yapı incelenirken, fiziki yapı bize sosyal yapının nitelikleri hakkında bilgi verebilir. Kültürün iki veçhesi bulunmaktadır; Manevi kültür, maddi kültür. Bir toplumun davranış şekilleri, değer yargıları, tutumları örf ve adetleri o toplumun manevi kültürüyle ilgilidir.

Kültürün maddi olan tarafını ise o toplumun sosyal yapısı içinde fiziki yapı incelemesi sırasında somut bir şekilde gözleyebilir ve tespit edebiliriz. Örneğin böyle bir inceleme toplumun mimari tarzını, konut anlayışını, yerleşme ve barınma şekillerini açık ve somut bir şekilde gösterir⁵². Fiziki (veya coğrafi) çevre koşullarının şu veya bu istikamette belirli bir ölçüde gelişebilmeleri için potansiyel ve işlenmeye elverişli şartları ihtiva eder. Madenler, ovalar toprağın verimliliği gibi kaynaklar bu potansiyel çevrenin unsurlarıdır. Tabii unsurlardan oluşan bu çevre “dış çevre” olarak tanımlanabilir.

Fiziki çevre doğanın insanlara sağladığı koşulların tümüdür. Bunun içindir ki fiziki çevre sosyal hayatın işleyişini etkiler ve etkilenir. İnsanın fiziki çevreyle etkileyen ve etkilenen iki yönü vardır. Fiziki çevre; coğrafi konum, iklim ve toprak

⁵⁰ Sözen, a.g.e.,s.50-55

⁵¹ Kurtkan, a.g.e.,s.100

⁵² Erkal, a.g.e. s. 207

itibariyle insan ve buna bağılı olarak toplumsal yapıyı etkiler, buna karşılık insanda teknik imkânlarıyla coğrafi çevreyi etkiler. Toplumların yerleşim şekilleri ve doğal çevre şartları toplumsal yapıya bir dış çerçeve çizer. Bu çerçevede “insanların sosyalleşme süreçleri ve sosyal organizasyon şekilleri üzerinde etkili”⁵³ olmaktadır.

Sosyal yapının oluşmasını coğrafi faktörlerle açıklayan **Le Play**'in görüşü önemli takipçileri olan **E. Demoleris**, **P. Bureau**, **P.Descemps** tarafından değerlendirilmiştir. Bunlardan **Brueau**, coğrafi çevre faktörüyle birlikte emek ve hayat anlayışı gibi beşeri ve içtimai nitelik taşıyan faktörlere dikkat çekmiş, **Descemps** antropolojik araştırmalarına dayalı olarak yazdığı eserde emek unsurunun coğrafi çevre faktöründen daha önemli olduğunu ifade etmiştir. **Demoleris** de hayatı yolların yapısı ile izah etmesine rağmen ekole pek çok katkısı olmuştur⁵⁴.

Sorakin ise coğrafi faktörlerin etkisini üçe ayırmaktadır. a- Coğrafi faktörlerin sosyal olaylardaki rolü doğrudan olabileceği gibi dolaylıda olabilir. b- Sosyal hadiselerin niteliğine göre bu rol doğrudan ya da dolaylı olabilir. c- bu tezinin “Emredici” karakteri (Determinist vasfı) çoğunlukla görecelidir. Yani seyrek olarak ortaya çıkar⁵⁵. Üretim usulleri, teknik bilgi, yerleşme biçimleri gibi çeşitli uygulamalarla ıslah edilen çevreye (ki bu uygulamalarla belirli şekil ve karakter kazanır) “Teknikle ıslah edilmiş çevre”⁵⁶ tanımını yapmak mümkündür.

Yerleşme ve barınma şekilleri bir dereceye kadar coğrafi ve çevre unsurlarından etkilenmekle birlikte bunlara esas şeklini veren o toplumun kendi kültürüdür. O halde; deprem, sel vb. doğal afet istisnaları dışında, fiziki yapının coğrafi çevre şartlarından çok sosyo-kültürel faktörlerce şekillendiğini söylemek mümkündür⁵⁷. Bir coğrafi determinizmden bahsetmek oldukça aşırı bir değerlendirme olur. Aynı coğrafya üzerinde tarihin farklı dönemlerinde farklı aile yapıları, farklı sosyal ilişkiler, ekonomik ve siyasi sistemler görülebilir. Coğrafya ve tabii çevreye göre kimlik tanımı da eksiktir.

⁵³ Gezgin, a.g.e., s.24.

⁵⁴ Gezgin, a.g.e., s.176

⁵⁵ P.A.Sorakin, **Çağdaş Sosyoloji Teorileri**, Çev. M.R. Öymen, C.1, Ankara, 1994 s.109-119

⁵⁶ Kurtkan, a.g.e., s.100

⁵⁷ Erkal, a.g.e., s.208

Kültür, yaşama tarzı eğer gelişmiş ve eğer canlı ise damgasını tabi çevreye vurabilir.⁵⁸ Petrol yatağı üzerinde ya da yakınına yerleşmiş bir toplum, petrolün kullanıldığı endüstri ve sanayi dünyası dışında kalmışsa, elinde bulunduğu bu madeni çıkarıp bu dünyaya ulaştıracak teknolojidenden de uzak kalmıştır. Böyle olunca da teknoloji ve sanayice üstün toplumların bu madeni hakkı olmayan bir şekilde, ya da yok pahasına bu toplumun elinden alması kaçınılmazdır.

Konut olarak, bir Türk evi, bir İngiliz ve Amerikan evi aynı amaç için yapılmakla birlikte bunların iç düzenlemelerinde mimari ve peyzaj düzenlemesinde manevi kültürden kaynaklanan farklar bulunmaktadır. Mülkiyet anlayışları ve aile yapılarında evin inşa tarzını, iç kullanım şeklini etkilemektedir.

Şehir tipleri ülkeden ülkeye az çok değişiklik göstermelerine rağmen, kırsal bölgedeki ve köylerdeki mesken, barınma ve yerleşim şekilleri daha çok farklılık göstermektedir. Örneğin ülkemizde kırsal kesimde geniş aile tipi mesken yapısı, gene kırsal kesimde yaptıkları işler nedeniyle; ahır, samanlık, kümes, depo gibi fazla eklentili avlusu ya da bahçesi olan mesken tipi Türk kırsal toplumuna özgü mesken şekilleridir. Gene Türk şehirlerindeki meskenlerin ne kadar iç mekanları Türk özelliğini taşısa da daire tipinin henüz kendi kültürümüzle çelişmediği, problemlerin çıkmadığı söylenemez. Şehirleşme, değer hükümleri ve davranışlarda bir değişme olduğu kadar, fiziki çevre de bir değişimin adıdır. Şehirleşme-sanayileşme sürecinde büyük bir nüfusun barındığı gecekondu ve gecekondulaşmayı, Şehirleşmenin fiziki yapıda meydana getirdiği bozulmaları, sanayileşmenin tarım alanlarına sarkmasını, şehir yapılanmasını, kültür turizmi içinde yapılan tarihi eserlerin yıpranmasını, çevre ve gürültü kirliliğini, ortaya çıkan fiziki değişiklikler olarak sıralamak mümkündür.⁵⁹

1.2.2 Sosyal Yapıda Nüfus

Nüfus sosyal yapıyı oluşturan canlı ve dinamik bir küttür. Nüfusun incelenmesi aynı zamanda cemiyetin sosyal yapı şartlarının ortaya çıkarılması demektir. Nüfus, demografik, kültürel, sosyal ve ekonomik yönleriyle ele alınabilen bir

⁵⁸ a.e., s.64-65

⁵⁹ Erkal,a.e., s.208. ayrıca bu konuda bkz. Mustafa E.Erkal, **Sosyal Meselelerimiz ve Sosyal Değişme** s.58, Mustafa E. Erkal, **Sosyolojik Açıdan Spor**, 3. bsk., İstanbul, 1998 s.95

özelliğ taşımaktadır. Nüfusun hem üretici hem de tüketici fonksiyonu vardır. Nüfus bir taraftan toplumdaki geliri yaratan diğer taraftan mal ve hizmetleri tüketen bir unsurdur⁶⁰.

Nüfus olgusu 18. yy'da diğer sosyal bilimlerin gelişmesini hızlandırmakta önemli bir rol oynamış toplum birikimi ile çok yakın ilişkiler içinde bulunmuştur. Toplumbilimciler için nüfusun büyüklüğü, dağılımı ve nitelikleri her zaman için temel veriler olmuştur. Nüfus büyüklüğü ile toplumsal yapı arasında karşılıklı bir ilişki bulunduğu toplumsal yapının hem nüfus değişikliklerini etkilediği hem de değişikliklerden etkilendiği kabul edilmektedir⁶¹.

Demografi terimini ilk olarak ortaya atan **Achille Guillard** olmuştur. Ancak nüfus biliminin doğuşu bu tarihten çok daha öncedir. 1789'de **Malthus** çok eleştirilen ve artık bırakılmış olan ünlü yasasını ortaya atarak nüfus ögesi ile toplumsal gelişme arasındaki ilişkilere dikkat çekmiştir. Günümüzde matematiksel ve istatistiksel bir nüfus bilimi anlayışından toplum bilimsel bir nüfus bilimi anlayışına geçildiği görülüyor⁶². Nüfus sosyal yapıyı oluşturan temel unsurlardan biridir. Kendisini oluşturan bireyler olmadan toplumsal yapının ortaya çıkması mümkün değildir. Bunun için nüfusun çeşitli açılardan incelenmesi bize yapı ile ilgili önemli bilgiler verir. Ayrıca içinde yaşadığımız toplumun sahip olduğu nüfus yapısını ve özelliklerini bilmeden içinde bulunduğumuz toplumu anlamakta da zorluklarla karşılaşabiliriz.

Demograflar nüfusu incelerken üç açıdan ele almaktadırlar. Başka bir ifadeyle nüfusu etkileyen üç değişken üzerinden istatistikî bilgi toplamaktadırlar. Bu değişkenler: **a**-Nüfus büyüklüğü: Toplumda yaşayan insan sayısı **b**-Nüfus yapısı ve bileşimi: Bu değişken nüfusun karakteristikleri olan, yaşlı ve cins bileşimini doğum ve ölüm oranlarını inceler. **c**-Nüfus dağılım ve nüfus hareketleri: Burada incelenen konu göç olgusudur⁶³.

⁶⁰ Erkal, a.g.e., s.196

⁶¹ T.B.Bottomore, **Toplum Bilim (Sorunlarına ve Yazınına İlişkin Bir Kılavuz)**, Çev. Ünsal Oskay, İstanbul, Tarihsiz, s.87-88

⁶² Özer Ozankaya, **Toplumbilim** Gen.7. Bsk. İstanbul, 1991 s.91-92

⁶³ Enver Özkalp, **Sosyolojiye Giriş**, Eskişehir, 1990, s. 201-202

Sosyolojik anlamda nüfusun yapısı, büyüklüğü, bileşimi, dağılımı ve hareketliliği önemlidir. Bu da nüfusun statik ve dinamik yönden incelenebileceğini gösterir. Statik nüfus bir durum tespitidir. Nüfusun ülke üzerinde yerleşme şekillerine göre dağılımı, yaş ve cinsiyet olarak dağılımı, iç ve dış göçler, ortalama doğum ve ölüm oranları tabii yaş oranı kısacası nüfusun belli bir alandaki görünümünü istatistikler vasıtasıyla ortaya koymaktadır. Dinamik nüfusta bu durum analizi ve yorumudur. Statik nüfus çalışmalarıyla elde edilen bilgilerin kendi içinde ve geçmiş yıllarla karşılaştırılması söz konusudur. Bu durumu şöyle bir örnekle pekiştirebiliriz. Gece konu nüfusu 7–16 yaş arası okul çağı nüfusunun tespiti v.b. nüfusla ilgili olarak yapılan ölçümler-kaba ölüm oranı, ortalama yaş süresi, bebek ölümleri-sosyal gelişmişlik düzeyini yansıtır.

Nüfus artış hızı yatırım kararlarında temel veridir. Nüfusun yaş dağılımı yatırım açısından çok önemlidir. Sanayileşmeyle birlikte ilkel denge durumundadır(yüksek doğum ve ölüm oranları). Sonra geçiş dönemi aşaması gelir(hızlı nüfus artışı-yüksek doğum, düşük ölüm oranı), çağdaş denge durumunda ise doğum ve ölüm oranları düşüktür⁶⁴.

Bir toplumun nüfusunun terkihi o toplumun sosyal ve kültürel vasıfları ile karşılıklı ilişki halindedir. Nüfusun terkihi çeşitli kriterler açısından söz konusu edilebilir. Kadın-erkek oranı, çalışabilir çağda olan ve olmayan fertler oranı, mesleklere göre dağılım ve tarımda, sanayide ve diğer faaliyet dallarında çalışanların oranı çeşitli kriterlere göre nüfusun terkihini gösteren kantitatif verilerdir⁶⁵.

Nüfusun niteliklerini oluşturmada toplumsal etmenlerin büyük önem taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Herhangi bir nüfus üzerinde hemen hissedilebilecek etkiler doğurganlık, ölüm ve göçlerdir. Hazırladığımız uygulama bölümünde Kovancılar'ın sosyo kültürel yapısını belirlemede üzerinde duracağımız sosyal ekonomik ve kültürel yönden taşıdığı özellikler dikkate alınmaktadır. Bu özelliklerin tespiti yorumlanmasıyla sosyal yapının şu anki durumu ve değişme eğilimlerinin belirlenebilmesi mümkün olacaktır.

⁶⁴ Özer Ozankaya, **Toplum Bilimine Giriş**, Ankara, , 1984,s.175-180

⁶⁵ Kurtkan, a.g.e.,s. 128-129.

1.2.3. Sosyal Yapıda Tabakalaşma

Sosyal tabakalaşma ile ilgili konular 19.yy'da toplumsal sınıf sorunu, demokrasi ve siyasi iktidar sorunu ile ilgili ilişkiler olarak ele alınmış, sorunlara yeterince açıklık getirilmemiştir. 20. yy'da ise toplum bilimciler **Max Weber**'in çalışmaları yol gösterirken, olayların kendileri de konuyla ilgilenenleri etkilemiştir⁶⁶.

Sosyal bilimciler tabakalaşma şekillerini; tabakalaşmayı ortaya çıkaran faktörler, dönemler ve tabakalaşma çeşitleri olarak ele almışlardır. Bunlar ilkel toplumlarda görülen köleliğin ortaya çıkardığı tabakalaşma, orta çağ Avrupasında toprak mülkiyetine dayanan Feodal sistem, kast sistemi ve statü tabakalaşmasının ortaya çıkardığı sosyal sınıflardır. Sınıf ve tabaka kavramları sosyoloji literatüründe sıkça birbiri yerine kullanılmıştır. Bu iki kavramın belirgin bir şekilde farklılığını ortaya koyan **Weber** ve **Mills**'tir⁶⁷.

Sınıf ile tabaka kavramlarının birbiri ile kesiştiği görülebilir. Bir ferдин tabakalaşmadaki yerini belirlemede sınıf konumu önemlidir, ancak bunu zıddı doğru değildir. Tabakalaşmadaki konumu sınıftaki konumunu belirlemez. Tabakalaşma konusu incelenirken toplumsal sınıf önemlidir, ancak neticede tek bir ögedir. Bu konu ile ilgili yapılan incelemeler toplumsal statü ve toplumsal hareketlilik gibi büyük önem taşıyan iki olgu üzerinde de durulması gerektiğini göstermektedir⁶⁸.

Sanayi toplumlarında toplumsal tabakalanma durumu toplumsal sınıfların varlığının yanı sıra "statü" gruplarının da varlığı ile karmaşık bir görünüm kazanmıştır. Bu ikisi arasında farkı ilk gören ve aralarındaki ilişkiyi inceleyen **Max Weber** olmuştur. **Weber** "sınıfların" üretim ve şeylerin elde edilmesiyle ilgilerine göre tabakalandığını "statü gruplarının" ise belirli "hayat tarzı" ile ifade edilen-tüketimlerinin-ilkeleri-ne göre tabakalandığını belirtmiştir⁶⁹.

⁶⁶ Bottomore a.g.e., s.221

⁶⁷ İlhan Tekeli, **Sosyal Sistemler, Sosyal Değişme ve Yerleşme Yapısı**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul İTÜ Mimarlık Fakültesi, 1969, s.60-62

⁶⁸ Bottomore, a.g.e.,s. 221.

⁶⁹ a.e., s. 217-218

Weber ancak öznel görüşlerin nesnel bir sınıf konumundaki insanlara yakıştırılabildiği durumlardaki sınıf bilincinden söz eder. “Görenekler”, “yaşam tarzları”, “meslek tutumları”nı incelediği zaman statü arasındaki kesin bir ayırım yapan **Weber** sınıf türleri ve statü grubu türlerini de kendi içlerinde sınıflandırmıştır⁷⁰.

Weber sınıf ve statüye dayanan ikili tabakalaşma üzerinde dururken, tabakalaşmada üç temel kriterlere değinmektedir ve bunları ekonomik değerlere ve fırsatlara sahiplik, politik güç ve sosyal prestij durumları olarak ele almıştır. **Weber**’e göre her üç kriterde karşılıklı etkileşim halindedir. Bunlar tek tek ya da bir bütün olarak ferdin davranışlarını ve hayat tarzını şekillendirebilir⁷¹.

C.W.Wills ‘de tabakaların oluşumunu etkileyen dört boyut olduğu görüşündedir. Bunları meslek, sınıf, statü ve kontrol kuvveti olarak ele almaktadır. Bir kişinin bir tabakada bulunması bu dört farklı kritere göre olmaktadır. Tabakayı tayin eden boyutlar birbirini etkilemektedir ve birbirinden bağımsız değişkenler değildir⁷².

Sosyal tabakalaşma nitelik ve nicelik yönü artan ve değişen insan topluluklarında bulunan bir gelişmedir. Tabakalaşma farklı değişkenlere göre değerlendirilebilmektedir. “Genel olarak sosyal tabakalaşma otorite, prestij, statü ve güce göre nüfusun farklılaşmasını hiyerarşik olarak sıralanması şeklinde düşünülebilir⁷³.

Erkal tabakalaşmayı subjektif ve objektif olmak üzere iki yaklaşımla ele alırken; subjektif yaklaşımın ferdin kendisinin hangi tabaka ve sınıfa girebileceğini düşünmesi olduğunu ve başkalarının düşüncesinin ikinci planda olduğu bu durumun o kişinin kendisi hakkındaki hüküm ve davranışları etkileyeceğini belirtir.

Objektif yaklaşımda ise, konuyu ferdin ve toplumun dışında dıştan gözleyerek bir hükme varmaktır. Bu yaklaşımda tabakalaşma toplumun sistemi olarak düşünülmektedir. Tabakalanmamış bir toplum yoktur. İlkel toplumlarda bile

⁷⁰ İhsan Sezal, **Sosyoloji Yazıları**, 2. bsk, İstanbul, 1991, s.170

⁷¹ Erkal, a.g.e., s.216

⁷² Tekeli, a.g.e., s.62

⁷³ Erkal, a.g.e., s.215

tabakalanma görülmektedir. Cinsiyet ve yaş grupları, kabile önderleri, nüfuzlu gruplar vs. örneklerinde olduğu gibi⁷⁴. Farklı sınıflara mensup fertlerin yan yana geldiği birleşik çevrelerde genelde belli bir yaşayış tarzı olan gruplar belirir.

Ekonomik olarak yapılan sınıf tanımına göre tabaka tarifleri çok “amorftur”. Bunlar statü gruplarıdır. Mülk sahibi olanlar ve olmayanlar aynı statü grubuna dahil olabilir. Statüde belirli bir “yaşam tarzı” önem kazanmaktadır. Bu ise belirli bir tüketim biçimidir. Bir tabakanın mensupları tüketim bakımından benzer yaşama şanslarına sahiptir. Tüketim bakımından bu benzerlik sözü edilen gruplarda görece olarak kapalı devamlılığı, bütünleşme şekli ve mekanda belli bir dağılımı olan sistemler haline getirir⁷⁵.

Bazı sosyal bilimciler yukarıda zikredilen tabakalaşma kriterlerine, ferdin gelir düzeyi, eğitim seviyesi gibi unsurların da eklenerek tümünün birden değerlendirilmesini ele almışlardır. Bununla birlikte günümüzde hakim olan tabakalaşma türü statüye göre tabakalaşma türüdür. Statü tabakalaşmasında esas unsur eğitim ve kültürdür. Diğer tabakalaşma çeşitlerine rağmen, eğitim-meslek-statü süreci etkin bir şekilde geçerliliğini korumaktadır⁷⁶.

Toplumsal tabakalaşma kavramında iki temel yaklaşım vardır. Bunlardan birincisi **Marx**'ın ikincisi ise fonksiyonalistlerin yaklaşımıdır. Marxist yaklaşıma göre toplumsal sınıflar üretim araçlarıyla ilişkileri bakımından tanımlanmakta ve buna dayanarak her toplumda çatışan iki temel sınıf bulunmaktadır.

Fonksiyonalistlerin sosyal tabakalaşma temelinde fonksiyonalizmle ilgili temel varsayımlar vardır; “Hiçbir toplumun olmadığı ya da tabakalanmış olmadığı önermesi ile başladığında fonksiyonel açıdan, herhangi bir toplumsal tabakalanmayı gerektiren evrensel ihtiyacı açıklamak gerekir. Tabakalanmanın evrensel varlığını açıklayan ifade, tabakalanmanın fonksiyonel ihtiyaç oluşudur. Her toplumun, bireyleri toplumsal yapı içinde konumlamak ve motive etmek zorunluluğu vardır. Toplumsal eşitsizlik bu

⁷⁴ Erkal, a.e., s.215-216

⁷⁵ Tekeli, a.g.e., s. 60-62

⁷⁶ Erkal, a.g.e., s.216

bakımdan toplumun en önemli konumlara en nitelikli kimseleri getirebilmek için, bilincinde bile olmaksızın başvurduğu bir araç olmaktadır⁷⁷.

Laswell bazı durumlarda sınıflar arası çatışmada koalisyona gidebileceğini belirtir. Bu durum **Marx**'ın ikili yaklaşımı için düşünülemez. Eğer ikiden fazla sınıf varsa koalisyonlardan söz edilebilir. Tabakalar bu tür koalisyonları sağlarlar. Tabakalar birbirine karşı olması gereken gruplar arasında bağlantılar kurarak çatışmayı hafifletir ya da yönünü değiştirir.

Tabakalaşmada tabaka sayıları sınırlı değildir. Pek çok olabilir. Bir toplumda ihtisaslaşma derecesi arttıkça kuvvet ve prestij bakımından derecelenme artar. Toplumun büyüklüğü tabaka sayısını etkiler. Küçük bir toplumda fonksiyonel ihtisaslaşma belirli bir dereceyi aşamaz⁷⁸.

Bir tabakalaşmanın oluşumunda belirli bir yaşama tarzında müşterek olmak, sık teması ve aynı zamanda olmayı gerektirir. **Dunca Schnore** tabakalaşmayı ekolojist yaklaşımla incelerken bir "aggregada" tabakalaşmanın aggreganın büyüklüğüne, büyüme hızına, şehirleşme derecesine ve teknolojisine bağlı olduğuna söylemektedir⁷⁹.

Marksist düşüncenin hareket noktasını oluşturan sınıf kavramı **Marx**'ın hiçbir eserinde sistemli bir incelemeyle ele alınmamıştır. Bir sınıf ve sınıf doktrinini yaymak, bu kavrama kesin bir anlam verilmediğinde çok daha kolay olmaktadır⁸⁰.

Sonuç olarak toplumun bir hiyerarşi oluşturan sınıflara ya da tabakalara ayrılması toplumsal yapının hemen hemen evrensel bir özelliği olarak ortaya çıkmaktadır⁸¹.

⁷⁷ Bottomore, a.g.e., s.222-224.

⁷⁸ Tekeli, a.g.e., s.72-73.

⁷⁹ Tekeli, a.e., s.65.

⁸⁰ Raymond Aron, **Sınıf Mücadelesi**, Çev. Erol Güngör, İstanbul, 1992, s.49-50

⁸¹ Bottomore, a.g.e., s.205

1.2.4. Sosyal Yapıda Kültürel Unsurlar

Bilimler ilgilendikleri konular itibariyle sınıflandırılırsa kültürün (culture) sosyal antropoloji ile gelişme gösterip daha sonra diğer sosyal bilim dalları içinde de başlıca inceleme konusu olmuştur. Kültür nedir sorusunu kendimize sorarsak?

Sorakin'e göre Kültür; “sosyal-kültürel evrendeki açık seçik eylemlerin ve araçların ortaya koyduğu ve nesnelleştirdiği anlamlar, değerler ve kurallar, bunların etkileşim ve ilişkileri bütünleşmiş gruplardır.”⁸²

İngiliz Antropologu **E.B. Taylor**'a göre ise “Kültür ya da uygarlık bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi, inançlar, sanat, ahlak, yasalar, görenekler ve tüm öteki beceri ile alışkanlıklar içeren karmaşık bir bütündür.”⁸³

Calvin Welss “kültür” için “sosyal kalıtımın tümü” olduğunu, içgüdüsel yada genetik koşullanmaya bağlı olmadığını tanımlamaktadır.⁸⁴

Erkal'a göre kültür “ bilgiyi, sanatı, ahlakı, hukuku, örf ve adetleri kapsadığı gibi insanın cemiyetin bir üyesi olmadığı dolayısıyla kazandığı bütün kabiliyet ve alışkanlıkları da içine alan bir bütündür. İnsanın insana ve çevreye karşı tavır alışının belirlenmesidir”⁸⁵ Ayrıca kültür ve medeniyet bir birikim olup yenilenen bir sosyal miras naklidir.⁸⁶

T.S. Eliot için kültür “bir bütün olarak toplumun mahsulüdür”. Bir başka ifadeyle toplumu toplum yapan şeydir. Yani kültür: toplumun herhangi bir kesiminin, herhangi bir sınıfının yarattığı bir şey değildir.⁸⁷

⁸² Bozkurt Güvenç, **İnsan ve Kültür**, 4. Bsk, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1984,s.101

⁸³ Calvin Wells, **Sosyal Antropoloji Açısından İnsan ve Dünyası**, (Çev: Bozkurt Güvenç),2. Bsk. İstanbul, 1994, s.45

⁸⁴ Wells, a.e., s.44.

⁸⁵ Erkal a.g.e., s.145, Ayrıca bkz. Mustafa E. Erkal, **İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri**, 5. Bsk, İstanbul, 2000, s.134

⁸⁶ Mustafa E. Erkal. **Etnik Tuzak**, 4.bsk., İstanbul, tarihsiz, s.22

⁸⁷ T.S. Eliot, **Kültür Üzerine Düşünceler**, (Çev, Sevim Kantarcıoğlu), Ankara, 1987,s.31.

Malinowski, ilkin kültürü; geçmiş kuşaklardan kalıtımlaşmış araçlar, şeyler, teknikler, fikirler, alışkanlıklar ve süreçler olarak tanımlar. Daha sonra bu görüşünü değiştirerek Kültür; “Açıktır ki, araçlardan, tüketim mallarından, çeşitli toplumsal gurupların, kuruluş kuralları ve ilkelerinden, fikirlerinden, becerilerinden, inançlardan ve adetlerden oluşan bütünleyici bir tümdür” şeklinde tanımlamıştır⁸⁸.

John Dewey'e göre ise kültür; Birçok etkenlerin karşılıklı çatışmasıdır. Bu etkilerin başlıcaları; Yasa ve Politika Endüstri ve Ticaret, bilim ve teknik, anlatma ve haberleşme sanatları ya da, insanların üstün gördükleri değerler ve değerlendirmelerdir⁸⁹.

M. Fikret Gezgin de “Kültür bir sosyal grup tarafından ortaya konulan yıllar itibariyle biriken, bazı kısımları zamanla değişmeye uğrayıp bazı kısımları istikrarını nispeten koruyan ve sosyal grubun Cemaat ve Cemiyet olmasına göre karmaşıklığı yoğunlaşan veya azalan maddi ve manevi bütün unsurların müştereken oluşturdukları bir bütündür”⁹⁰ şeklinde tanımlamaktadır.

Yapılan tanımlardan da anlaşılacağı gibi kültür bir değerler bütünüdür. Değerler toplamı olarak kültür somut olan varlıktan soyut düşünceye kadar uzanır. Kültür içerdiği unsurlarla, unsurların başlıca temsilcisi olma durumundadır. Topluluk yaşam olmaksızın kültür söz konusu olamaz. Kendi kültürümüzün bütün öğelerini yalnızca topluluğun öteki üyeleri olan kişilerle birlikte, sosyal bir grup oluşturarak öncelik kuşaklardan bize aktarılan gelenekleri korur, onlardan öğrendiklerimize kendi küçük katkılarımızı da ekleriz.

Yümni SEZEN Kültürü insan topluluklarının hayat tarzlarını ve bu toplulukların kimlik ve özelliklerini anlatan bir kavram olarak tanımlayıp, oluşturduğu zihniyet ile fertte, toplumda, bir nesilde ve nesiller arasında süreklilik kazandığını, müesseselerin oluşmasını ve yaşamasını da bu yolla sağladığını belirtip, kültür

⁸⁸ Bottomore, a.g.e., s.36.

⁸⁹ John Dewey, **Özgürlük ve Kültür**, (Çev. Vedat Günyol), 3. Bsk., İstanbul, 1987, s.26

⁹⁰ Gezgin, a.g.e., s.41

hadisesinde 3 özelliğe vurgu yapmaktadır. Bunlar 1- Bir çeşit değildir. 2- Genişleme istidadı gösterir. 3- Değişen unsurlar ihtiva eder.⁹¹

Kültür hem kalıplanmış ya da bütünleşmiş anlamlar, değerler ve kuralları, hem de kalıplaşmış ya da bütünleşmemiş değerler ve kuralları kapsar. Kültürün iki temel fonksiyonu vardır; Bunlardan birisi koruyuculuk (muhafazakârlık) diğeri ise genişleme ve yenilemedir.

Başka kültürlerden alınan yeniliklerin kültürde kabul görmesi hususunda **Öksüz**; “yeniliklerin sunuş şekli üzerinde durulmasının ve yeniliklerin benimsenmesinde ortam uygun değilse başlama zamanının iyi seçilmesi gereğinin önem kazandığını” belirtmektedir⁹². Kùltürler sürekli değişim içindedir. Kültürel değişime her kültür için bir alınyazısıdır.

Malinowski'ye göre kültür değişmesi “bir cemiyetin mevcut nizamını yani sosyal, maddi ve manevi medeniyetin bir tipten başka bir tipe aktaran bir (süreç) prosestir. Böylece kültür değişmesi bir toplumun siyasi yapısında idari müesseselerde ve toprağa yerleşme ve iskân tarzında inanç ve kanaatlerinde, bilgi sisteminde, terbiye, cihazında, kanunlarında maddi alet ve vasıtalarında, bunların kullanılmasında, toplum iktisadının dayandığı tüketim maddelerinin sarfında az çok ortaya çıkan değişmeleri ihtiva eder”⁹³.

Terimin en geniş manasıyla kültür değişmesi, insan medeniyetini bir faktörüdür; her yerde ve her zaman olabilmektir. Kültürel değişmenin hızı, bir yerden ötekine, çağdan çağa farklılık gösterir. Her kültür zaman içinde değişime uğramakla birlikte değişim dereceli biçimde gelişir. Kültür değişmelerinde en önemli husus yeni unsur yada unsurların varlığıdır. Yeni unsur kültürünün kendi içinde gelişeceği gibi dıştan alınmışta olabilir.

⁹¹ Yumni Sezen, **İslam Sosyolojisine Giriş**, İstanbul, 1994, s.141-143

⁹² Enis Öksüz, “**Sosyal Değişme**” Sosyoloji Konferansları 12. kitap, İstanbul, 1974, s.146

⁹³ Mümtaz Turhan, **Kültür Değişmeleri: Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Teknik**, İstanbul, 1987, s.49

Bilinen kültürel değişme kalıpları; 1.Yayımla 2.İktibas 3.Taklittir⁹⁴. **Ogburn** ise bu değişimin; 1. İcat 2. Birikim 3. Yayılma 4.Uyum sağlama olmak üzere dört unsura dayandığını açıklar. Herhangi bir yeni buluş toplumun, kültür yapısında maddi veya maddi olmayan unsurlardan herhangi birinde değişmeye sebep olur. Öteki unsur bu değişen unsura uyum sağlamaya çalışır. Ancak bu uyum sağlama hemen meydana gelmez, uzun süre alabilir, bu sürenin içinde kültürel gecikmenin yol açtığı uyumsuzluk şiddetli sosyal gerginliklere yol açabilir.

Ogburn'a göre hemen her kültürel değişme olayında müesseseler arası bir farklılaşma meydana çıkacaktır. Yani değişme sistemin bütününde aynı anda meydana gelmez. Böylece iki kültür arasında uyumsuzluk belirir. İşte **Ogburn**'un kültürel gecikme (cultural lag) adını verdiği olgu budur⁹⁵.

M. Kıray “Değişmenin sistemin bütününde aynı anda ortaya çıkmadığından hareketle eski ve yeniye ait niteliklerin bir arada görülebileceğini ve hatta toplumla bütünleşebileceğini belirterek, değişme sırasında yaratılan tampon kurumlarla birlikte yeni ilişkilerin, değerlerin ve fonksiyonların da ortaya çıktığını söyler “Bunlar eski ve yeni yapı arasında bir köprü görevi yerine getirirler. **Kıray** tampon mekanizmalarının değişmenin problemsiz gerçekleşmesi için gerekliliğini vurgular⁹⁶.

Genel olarak yapılan bir ayrımla kültür maddi ve manevi olmak üzere iki kısım ve özellikle ele alınıp incelenmiştir. Bir toplumun manevi kültürü, kültür inançları, kültür kıymetleri ve kültür normlarının bir toplamıdır⁹⁷. Manevi kültür, kültüre ait unsurlarla belirlenmiş ortak bir hayat tarzını vadeden inanç, düşünce vb. gibi kültürün daha ziyade soyut özellikleriyle ifade edilen yönüdür. “Kendisine mahsus bir hayat tarzı, örf ve adetleri, hususi bir zihniyeti olan her millet başka hiçbir milletin kendi ölçüleriyle değerlendiremeyeceği bir değerler düzenini temsil eder”⁹⁸.

⁹⁴ Orhan Türkdoğan, “Değişme-Kültür ve Sosyal Çözüm”, İstanbul, 1988, s.62

⁹⁵ Ogburn, William Fielding, *Social Change with Respect to Culture and Original Nature*. New York, 1950, s. 375-376, Zik. Orhan Türkdoğan, *Değişme-Kültür ve Sosyal Çözüm*, İstanbul, 1988, s.62-64

⁹⁶ Kıray, a.g.e., s.7

⁹⁷ Amiran Kurtkan Bilgiseven, *Sosyal İlimler Metodoloji*, İstanbul, 1982, s.127

⁹⁸ Paul Hazard, *Batı Düşüncesindeki Büyük Değişme*, (Çev., Erol Güngör), İstanbul, 1981, s.141

Gökalp Kültür ve medeniyet ayrımını yaparken kültürü “Milli” medeniyeti “milletler arası” olarak kabul eder. Kültür (milli kültür) yalnız bir milletin dini, ahlaki, akli, estetik, lisanı, iktisadi ve fenni hayatlarının ahenkli bir bütünüdür⁹⁹. Medeniyet ise aynı medeniyet dairesine giren birçok milletin sosyal hayatlarının müşterek bir yekunudur.

A. Weber'de **Gökalp**'in görüşlerine benzer bir yaklaşımı ileri sürmektedir. **Weber**, toplumsal değişim sorunlarını incelerken kültür ve uygarlık arasındaki ayrımı; Uygarlık teriminin bilimsel ve teknik bilgiyi ve doğal kaynakları komut altına alabilmeyi, kültür terimiyle ise toplumun artistik, dinsel, felsefi ve benzer ürünleri ifade ettiğini belirtmiştir¹⁰⁰.

Gökalp'e göre kültür yalnız bir tek millete aittir. Bazı unsurlar standart bir şekilde farklı kültürlerde de yer alabilir. Ancak bunlar kültür için tanımlayıcılık vasfına sahip değillerdir.

A. Weber'in kültür ve uygarlık arasındaki ayrımı, maddi kültür ile maddi olmayan kültür ayrımıyla aynı şekilde değerlendirilebilir. **Güngör**, kültür bir inançtır, bilgiler, his ve heyecanlar bütünüdür. Yani maddi değildir. Bu manevi hal, bütün uygulama halinde maddi formlara bürünür¹⁰¹.

Maddi kültür yada açık kültür bir toplumun teknoloji ile belirlenen maddi araçlardan standart davranış şekillerine kadar uzanan mevcut kültürde somut olarak yer alan unsur ve özelliklerin tümüdür. Maddi kültür araçları değişik kültürlerin kullanımına açıktır. Maddi kültüre ait özellikler değişik kültürler tarafından gereklilik olarak zaman ve mekâna uygunlukla seçilir. Farklı kültürlerin kullanımına açık olarak ele alınan maddi kültüre ait özellikler aslında manevi kültürle iç içe olup, manevi kültürün gözle görülür, elle tutulur yönünü teşkil eder. Bu haliyle maddi kültür; **Erkal**'ın da belirttiği gibi manevi kültürün dışlaşmış yüzüdür¹⁰².

⁹⁹ Z.Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, haz. Mehmet Kaplan, İstanbul, 1970, sf.30-31

¹⁰⁰ Bottomore, a.g.e., s.136

¹⁰¹ Erol Güngör, **Kültür Değişimleri ve Milliyetçilik**, 3. Bsk İstanbul, 1986, s.15

¹⁰² Erkal, a.g.e., s.152

1.2.5. Sosyal Yapıda Aile

1.2.5.1. Aile İle İlgili Genel bilgiler ve Tanımlar

Aile bütün kurumlar içinde en köklü ve temel kurumlardan birini oluşturmaktadır. Toplum yapısı ve sosyal sistemin işleyişinde ailenin de bir müessese olarak önemli yeri vardır, her toplumun sürekliliği için aile vazgeçilmez bir unsurdur. Aile üniversal bir kurumdur. Her toplumun kendisine özgü bir aile biçimi bulunmaktadır¹⁰³.

Sosyal bilimciler ailenin ortaya çıkmasıyla ilgili farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu görüşler dört önemli grupta toplanmaktadır. Bunlar; 1-Ailenin oluşumunu cinsel iç güdüyle açıklamaya çalışanlar. 2-Ailenin oluşumunu “mutlak cinsi serbestlikle” açıklayanlar. 3-Ailenin bir tekâmül fomen oluştuğunu ileri sürenler. 4-İnsanlığın başlangıcından itibaren aile vardı görüşünü ileri sürenler.

Aileyi cinsel içgüdüyle açıklamaya çalışanlardan **Thomas Westermarc**, “cinsel çekimin aileyi ve evlenmeyi meydana getiren başlıca nedenlerden biri olduğunu ileri sürmüştür”¹⁰⁴

Fakat “cinsel iç güdüyle bu kuramların tarihi zaman ve mekânlardaki son derece çeşitli biçimlerin açıklamasını yapmak güçtür. Çünkü içgüdü sabit değişmeyen bir şeydir. Bu nedenle aile ve evlenme kurumlarının içgüdüyle anlatmak mümkün değildir”¹⁰⁵. Bazı düşünürler ailenin ortaya çıkışını ve şekillenmesini “sexual promiscuity”, mutlak cinsi serbestlik ile açıklamışlardır. Bu görüşü savunanlar ilkel kurumlardan aldıkları örneklerle tezlerini sağlamlaştırmaya çalışmışlardır. Bu görüşe göre bazı ilkel gruplarda grubun bütün erkekleri ile kadınları arasındaki cinsel ilişki serbestir¹⁰⁶. **Freyer**'e göre ise “Bu görüş bütün erkeklerle kadınlar arasında düzenlenmiş cinsi münasebetlerin, yani ailesiz bir durumun varlığının tasavvuruna dayanır.”¹⁰⁷

¹⁰³ Özkalp, a.g.e.,s.97

¹⁰⁴ Nurettin Şazi Kösemihal **Sosyoloji Tarihi**, İstanbul, 1982, s.119

¹⁰⁵ a.g.e. s.119

¹⁰⁶ Birsen Gökçe, “**Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme**”, Ankara Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, c.8,s.1-2 Mart Ekim-1976,s.46-47

¹⁰⁷ Hans Freyer, **Sosyolojiye Giriş**, (Çev. Nermin Abadan), Ankara, 1967, s.78

Fakat ailenin oluşumu hakkında ileri sürülen bu tezin geçerliliği ortadan kalkmıştır. Çünkü “yapılan Antropolojik araştırmalar iptidai kabileler arasında ve klan içinde evlenmenin ve cinsi münasebette bulunmanın yasaklanmış olduğunu göstermektedir”¹⁰⁸.

Hayvanların sosyal hayatında dahi bir organizasyon mevcut olduğuna göre, eşref-i mahlûkat olan insanların bir sosyal tekâmülün hangi safhasında olursa olsunlar bir düzen anlayışından mahrum bulunabileceklerini düşünmek her halükarda yanlıştır¹⁰⁹. Hiç şüphesiz sosyal tekâmülün geri merhalelerinde bu düzenin temelinde aile teşkil etmiştir. Ailenin ortaya çıkışını “tekamül”cü yaklaşımla açıklayama çalışan düşünürlerden **Morgan** da aileyi ilkel, barbar ve uygar dönemler şeklinde nitelendirmekte uygar dönemde çekirdek aile tipini ekonomik gelişmeyle ilintilendirmektedir. **A. Giddens**’de **Morgan**’a benzer bir görüş savunmaktadır.

Ancak **Kağıtçıbaşı**’da “Batıda çekirdek ailenin endüstri devrimi bir yana Protestanlığın yükselişi öncesinde dahi varlığını gösteren deliller bulunduğunu bilhassa İngiltere’nin buna örnek teşkil ettiğini, Amerika’da 19. yy. ilk yarısında da zamanımızdakine benzer aile yapılarının var olduğunu ifade etmektedir”¹¹⁰.

Freyer ise aile kurumunun insanlığın ortaya çıkışından buyana var olduğunu “Şurası bir gerçektir ki aile teşkilatına sahip olmayan insan sürüsü veya kabilesi bulunmamıştır” sözleri ile dile getirmiştir¹¹¹. **Erkal** aileyi şu şekilde tanımlamaktadır: “toplum yapısında ve sosyal sistemin işleyişinde ailenin de bir müessese olarak önemli yeri vardır. Bilindiği gibi aile, nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir müessesedir.”¹¹²

Her toplumun kendine özgü bir aile biçimi bulunmaktadır. Bundan dolayı tanımlanması en zor olan kurumlardan biridir. Aile üyelerinin çocuklarının yetişmesi ve

¹⁰⁸ Erkal, a.g.e., s.113

¹⁰⁹ Gezgin, a.g.e., s.43

¹¹⁰ Gezgin, a.g.e., s.43-44.

¹¹¹ Freyer, a.g.e, s.223

¹¹² Erkal, A.g.e., s.111

korunmasıyla ilgili belli zorlukları vardır. Bu düşünceden hareketle **Freyer**'in ifadesiyle aile “kan bağı ile bağlı ve çocukların yetiştirilmesi konusunda belirli sorumlulukları olan bir gruptur diyebiliriz” Aileyi grup kategorisinde ele alan bir sorumlulukları olan bir gruptur diyebiliriz. Aileyi grup kategorisinde ele alan bir diğer isim olan **Winch** ise Aileyi kuşak ilişkilerine göre ana baba ve çocuklardan meydana gelen bir gruptur şeklinde tanımlamaktadır. Ailenin meşru ilişkiler dairesinde kalması bu birliğin evlilik kurumunca onaylanmasıyla gerçekleşir. Ancak bu sayede evlilik içinde doğan çocuklar meşru sayılırlar. Evlilik “çiftlerin çocuk yapma ve yetiştirme için karşılıklı olarak yaptıkları toplumca onaylanan bir sözleşmedir.” Aileye ilişkin bir başka kavram ise **Akrabalık** ilişkileridir. “Akrabalık bireylerin sosyal ilişkilerinin gerçekleştiği, evlilik kan bağı veya soy-sop ilişkilerine dayalı bir sistemdir”¹¹³.

Giddens ailesi için “Akrabalık bağlarıyla doğrudan birbirine bağlanmış olan ve yetişkin üyelerinin çocukların bakımından sorumlu olduğu bir grup insandan oluşur” tanımlamasını yapmaktadır.¹¹⁴

Fındıkoğlu Aileyi sosyal bir müessese olarak kabul ederek, Ailenin “sadece duyguların mahsulü olmayıp, onlarında içine girdiği, daha karışık ve çözümlemesi zor bir adetler ve kaideler yekünü” olarak tanımlanmıştır. **Fındıkoğlu** ayrıca akrabalık ilişkilerinin gerçekleştiği kurum olarakta gördüğü aileyi “Kendilerini hısım sayanların yekunudur”¹¹⁵ şeklinde tanımlanmıştır.

Son olarak **Ozankaya** da aile ile ilgili geniş bir tanımlama yapılmıştır. Ona göre “Aile içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli biçimde düzenlendiği, eşler ve ana-babalarla çocuklar (Ailenin biçimine göre başka yakınlar) arasında belli bir ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az yada çok bir ölçüde yer aldığı bir toplumsal kurumdur”¹¹⁶. **Kıray**; Toplumsal değişimde bir tampon kurum olarak gördüğü ailenin en esaslı bağlantıların yeniden beliren değerlerin, yeniden

¹¹³ Özkalp, a.g.e.,s.97-98

¹¹⁴ Antony Giddens, **Sosyoloji** (Çev: Hüseyin Özel - Cemal Güzel) Ankara, 2000, s.148

¹¹⁵ Z.F.Fındıkoğlu, **Türk Aile Sosyolojisi**, Refii Şükrü Şuvla'ya Armağan, İstanbul, 1972,s.5-7

¹¹⁶ Özer Ozonkaya , **Toplumbilim**, Gen. 7.bsk. İstanbul, 1991, s.357

kurulan ilişkilerin ve kişinin güvenliğini sağlama fonksiyonuna yöneldiğini ifade etmektedir¹¹⁷. Yaygın tanımlardan birisini yapan **Ülken**'e göre aile "aralarında gerçek bir uzlaşma ve akrabalık bağı olan ve bütün sosyal münasebetleri bir soy etrafında olan zümrelerdir"¹¹⁸

1.2.5.2. Başlıca Aile Tipleri

Aile ile ilgili yukarıda yapmış olduğumuz açıklamalar ve tanımlardan da anlaşılacağı üzere, Aile ilk insan toplumlarından zamanımız modern toplumlarına kadar uzanarak, sosyal yapının en önemli denge unsurlarından biri olmuştur ve temel düzenleyici olma özelliğini her zaman muhafaza etmiştir.

Bizim asıl konumuzun Kovancılar ilçesinde aile yapısı ve aile içi ilişkiler olması, yapmış olduğumuz alan çalışmasının "hane" halkı merkezli olması, Aile ile ilgili bahsimizin sınırlarını belirlemektedir. "En basit insan toplumlarında bile toplumsal yaşamı birleştiren kuvvet aile ve akrabalık gruplarıdır. Bu organizasyon üyelerinin politik, ekonomik, dini ve fiziksel ihtiyaçlarının giderilmesinde çok önemli bir rol oynar. Ancak toplumlar büyüdükçe, karmaşıklaştıkça ailenin bu fonksiyonlarında da değişimler ve azalmalar meydana gelir"¹¹⁹.

Hane'nin aile büyüklüğü ve bileşimine göre büyük ve küçük aile olarak nitelendirilen aile tipleri üç temel grupta ele alınmaktadır.

İ.Geleneksel Geniş Aile: Bu aile tipinde ayrı ayrı çekirdek aile özelliği taşıyan ailelerin beraber ve aynı hanede bulunmaları söz konusudur. Geleneksel geniş aile iki kuşakta oluşabileceği gibi aynı kuşaktan iki çekirdek ailenin birlikte aynı haneyi paylaşmaları ile de oluşabilir¹²⁰.

"Bu tip ailede aile müessesesinin fertler üzerindeki kontrol gücü ve fertlerin bağımlılık şuurları yüksek bulunmaktadır." "Cemaat tipi teşkilatlanmanın görüldüğü dışa

¹¹⁷ Emre Kongar, **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, İstanbul, 1995, s.197

¹¹⁸ Hilmi Ziya Ülken, **Sosyoloji**, İstanbul 1943, s.268

¹¹⁹ Özkalp, a.g.e., s.117.

¹²⁰ Gezgin, a.g.e, s.50.

nispeten kapalı, yeknesak ve iş bölümünün yeterince gelişmediği kırsal bölgelerde gelenekçi geniş ailenin izlerine rastlanabilir”¹²¹

Bu aile tipinde akrabalık bağları güçlüdür. Gelenek ve göreneklere sıkı sıkıya bağlılık vardır, hatta bunlar kuraldır. Aile içinde en yaşlı olan üye aile reisidir. Otorite onun elindedir¹²². Gene bu aile tipinde çoğunlukla ekonomik bakımdan bir bütünlük vardır. Gelirlerin aynı yerde toplanması ve giderlerin de aynı yerden harcanması ilkesi vardır. Aile fertlerinin sosyal statü ve prestijleri ailenin toplumdaki sosyal mevkisinden kaynaklanır. Bu aile tipinde Ailenin kültür aktarma fonksiyonu diğer aile tiplerine göre daha etkindir¹²³.

İİ. Çekirdek Aile: Bu aile tipi “karı-koca ve evli olmayan çocuklardan meydana gelen en küçük toplumsal birimdir”¹²⁴. Daha çok şehir ve büyük kasaba türü yerleşim birimlerinde yaygın bir biçimde görülen bu aile tipinde nispeten çok yakın akrabalarından bile bağımsız bir hayat sürdürülebilmesi mümkündür. Bu aile tipinin sanayileşme ve şehirleşmenin ortaya çıkardığı ekonomik zorluklar ve değerlerin değişmesi neticesinde ortaya çıktığı söylenebilir. Atomistik aile olarak da ifade edilen bu aile tipinde dayanışma çoğu kez aile çerçevesiyle sınırlıdır. Evlenme yaşı ve eş seçimi kararı da daha çok gençlerin elindedir. Dolayısıyla yakın akrabaların aileye ve ailenin kendi içindeki çocuklara etkisi ve kontrol gücü geniş aileye göre oldukça zayıftır¹²⁵.

Geleneksel ailenin yüklendiği bir çok fonksiyon çekirdek ailenin içinde bulunduğu toplumlarda kamu otoritesinin kontrolindedir.

Çekirdek ailede insan hayatı için önemi olan dört temel işlevin yerine getirdiği görülmektedir. **Murdock**'a göre bunlar; cinsel ilişkileri düzenleme, ekonomik dayanışma, üreme, toplumsallaşmadır¹²⁶.

Parsons bu aile tipini izole olmuş aile olarak tanımlar. Ona göre çekirdek aile; değerlendirme ve ödüllendirmenin aileye göre değil kişisel ve mesleki başarıya göre gerçekleştiği endüstrileşmiş toplumun bir fonksiyonudur¹²⁷.

¹²¹ Erkal, a.g.e, s.117

¹²² Özkalp a.g.e., s.102

¹²³ Gezgin a.g.e., s.51

¹²⁴ Özkalp, a.g.e., s.115

¹²⁵ Gezgin, a.g.e., s.51-52

¹²⁶ Özkalp,a.g.e.,s.102

Çekirdek aile tüm toplumlarda ortaya çıkmakla birlikte her toplumun farklı sosyal yapı özellikleri çekirdek aileyi etkilemektedir¹²⁸. Geniş aile ve çekirdek aile tiplerinin her ikisi de daha çok monogomi (tek eş ile evlilik) aile özelliği göstermektedir¹²⁹.

İii-Çözülen Aile: Yukarıda bahsettiğimiz iki temel aile tipi yanında “özellikle sanayi toplumlarının aile yapısı üzerinde yapılan çalışmalar çekirdek ile tipinin de altında bulunan bazı aile tiplerinin varlığını ortaya koymuştur”¹³⁰. Kalıntı aile olarak da ifade edilebilen dolayısıyla geçici bir nitelik arz eden bu aile tipini **Ogbern-Ninkof**’un çözünen aile **Pollak**’ın parçalanmış aile **Zimmerman**’ın atomistik çekirdek aile olarak ifade ettiği aileler oluşturur.¹³¹ Bu eğilimler ailenin değişen fonksiyonlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.¹³²

“Bunlardan parçalanmış aile alt tipinde çekirdek ailenin temel unsuru olan karı yada kocadan birinin yokluğu (ölüm, boşanma, ayrı yaşama gibi sebeplerde) söz konusudur”¹³³. Bizim burada aile tipleriyle ilgili olarak yaptığımız açıklamalar genel bilgileri içermektedir. Toplumların kendine özgü aile yapılarına, gelenek ve göreneklerine, inançlarına ve değer yargılarına göre değişik tiplendirmeler ortaya çıkabilir. Burada saha çalışması yaptığımız Kovancılar İlçesinde de, geleneksel geniş aile, çekirdek aile ve parçalanmış aile tiplerinin varlığını tespit ettiğimizi belirtmek isteriz.

Buraya kadar sosyal yapının başlıca temel unsurlarından bahsetmiş bulunuyoruz. Bir sosyal yapı araştırmasının başarısı ele alınacak unsurları iyi belirlenmesi ile paralellik arz etmektedir. Saha çalışmamızın konusunu teşkil eden Kovancılar İlçesi şehirleşen ve dışa açılan bir toplum olması nedeniyle sosyal yapının diğer unsurları olan ekonomi, din, eğitim, sağlık gibi özellikler açısından da ele alınacaktır.

¹²⁷ Özkalp, a.g.e., s.104

¹²⁸ Erkal, a.g.e., s.115

¹²⁹ Gezgin, a.g.e., s.52

¹³⁰ Gezgin, a.g.e.,s.53

¹³¹ Gezgin, a.g.e.,s.53

¹³² Özkalp, a.g.e., s.123

¹³³ Gezgin, a.g.e., s.124

II – KOVANCILAR İLÇESİNİN SOSYAL YAPISI

2.1.ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışmayı yapan kişi olarak Kovancılar'da görev yapıyor ve yaşıyor olmamız ve hala grubun organik üyesi olmamız araştıran insanın kendi grubunu gözlemlemesi - katılımcı gözlem diye de tanımlayabileceğimiz- yöntemini uygulamaya yöneltmiştir. Bu yöntemin üstün tarafları “derinlemesine” gözlem yapma imkânı ve grubun yaşantısıyla daha yakından kaynaşmış olmakla temel bilgileri gözden kaçırma riskini en aza indirmektedir.¹³⁴ Çünkü topluluk olarak sürdürülen yaşantı, ancak bu yaşantıya katılan üyelerin anlayabileceği, kavranması güç etmenlerle doludur. Bu sebeple grubun üyesi olmanın sağladığı bazı kolaylıklardan yararlanılmaktadır. Bu yöntemin tehlikeleri, gözlemcinin yakınlık duyması, sempati beslemesi çoğu kez iyi niyetle de olsa onu gözlediği olgudan yana etkilemektedir. Ancak objektif olunduğu takdirde -ki biz bu konuda sahada yaşıyor olsak da hemşerilik bağımız da olmadığı için yeterince objektif olduğumuz kanaatindeyiz- bu tür araştırmalardan elde edilen bilgiler önem kazanmaktadır. Araştırma sürecinde, gözlemlediğimiz grubun olaylara bakış açısı(emik) ve araştırmacının gruba yaklaşımı(etik) herhangi bir değer yargısına yol açmaması¹³⁵ için gerekli özen ve hassasiyet gösterilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırma için gerekli bilgiler sosyal bilimlerde kullanılan çeşitli metotlarla bir araya getirilmiştir. Biz de bu çalışmamızla bir durum tespiti yapmayı, ileride Kovancılar konusunda çalışılması halinde bir başlangıç noktası tespit etmeyi hedefledik. İnsan ilişkileri hakkında doğru ve güvenilir bir bilginin sağlanması amacıyla sosyal bilimlerde, tüm araştırmalarında ve incelemelerinde bilimsel yöntemi kullanmak zorundadır.¹³⁶

Kovancılar ile ilgili yaptığımız bu araştırmada elde ettiğimiz bilgilerin önemli bir kısmı 2009 yılı yaz aylarında toplanmıştır. Bu zaman içinde tatbik edilecek örneklemeye esas teşkil edecek kayıtlar toplanmış, mülakat yapılacak kişiler tespit edilirken çalışmamıza dönük düzenli gözlemler yapılarak notlar alınmıştır. Veri

¹³⁴ Raymond Boudon, **Sosyoloji Yöntemleri**, Çev. Alev Türker, İstanbul, 1991, s.14

¹³⁵ Orhan Türkdoğan, **Etnik Sosyoloji**, İstanbul, 2006, s.12

¹³⁶ Orhan Türkdoğan, **Türk Toplumunda Zazalar ve Kürtler**, İstanbul, 2008, s.25

toplama işi için ayırmış olduğumuz zaman dilimi içinde gözlemiş olduğumuz grubun bir parçası olarak günlük ritüellere devam ediyor olmamız katılımcı gözlem tekniğinin avantajları ile hem gözlem hem de görüşme yapma¹³⁷ fırsatını vermiştir. Yazılı kaynaklar; TÜİK, DPT, Kovancılar'da ki resmi kuruluşların istatistikî ve genel bilgiler ile dokümanlardan elde edilmiştir. Mülakat yapılan kişilere Kovancılar'da günlük yaşamda konuşulan lisan, mensup olduğu aşiretin tarihsel kökenleri, ekonomik faaliyetleri, aile içi ve akrabalar arası ilişkiler, günlük yaşamda yer alan törenler, boş zaman alışkanlıkları, eğitime dönük tutumları ve dini organizasyonlarla irtibatları ve günlük yaşamlarında bu grupların yeri konusunda sorular yöneltilirken alınan cevaplar emik bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Yöneltilen sorular konusunda ve toplumun diğer günlük işleyişinde uzun gözlemlerde bulunurken günlük yaşam içinde pek çok ritüel katılımcı gözlemlerle değerlendirilmiştir. Tarihçe, fiziki çevre konularında ağırlıklı olarak basılı kaynaklardan faydalanılırken, demografik yapı TÜİK tarafından tutulan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerinden faydalanılmıştır. Aile tipleri ve ekonomik yapıya ilişkin verilere İlçe Emniyet Müdürlüğü, Belediye Başkanlığı ve Tarım İlçe Müdürlüğü kayıtlarından ulaşılmıştır.

Araştırmamız esnasında karşılaştığımız en önemli zorluk Kovancılar'ın görece yeni bir yerleşim olmasının da etkisiyle yöre hakkında resmi kurumların raporları ile Kovancılar Kaymakamlığı'nın 1998 yılında kitaplaştırdığı çalışma dışında hiçbir basılı eserin bulunmamasıdır. Bu zorluklara karşın bilimsel metodoloji ile yöre açısından bir ilk niteliği olan araştırmamızın ortaya çıkmasında ihtiyaç duyulan verilere ulaşmada mesai arkadaşlarımın katkısı çok fazla olmuştur.

Sonuç olarak Kovancılar'ın bugünkü sosyal yapısını bizim açımızdan anlayabilmek için gerekli özel bilgiler; mülakatlar, müşahede (gözlem), resmi rapor ve dokümanların taranması ve incelenmesiyle elde edilmiştir. Bu teknikler Kovancılar'daki sosyal yapıyı analiz etmeyi sağlayacak derinlemesine bilginin toplanmasını sağlamıştır.

¹³⁷ Orhan Türkdöğen, **Bilimsel Araştırma Metodolojisi**, İstanbul, 2009, s.305

2.2. TARİHÇE VE FİZİKİ YAPI ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Tarihçe

Elazığ İl merkezine 60km uzaklıkta olan Kovancılar 1987 yılında ilçe olmuştur. Tunceli iline 70 km, Bingöl İline 75 km mesafede bulunan Kovancılar Elazığ'ın doğusunda yer alır. Güneyinde Elazığ'ın Palu ilçesi, Doğusunda Elazığ'ın Karakoçan ve Bingöl İl merkezi, Kuzeyinde Tunceli – Mazgirt İlçesi, Batısında Keban baraj gölü ve Elazığ Merkez ilçesi ile çevrilidir. Kovancılar'ın yeni bir ilçe ve aynı zaman da ilk yerleşimin 1936 da başlaması nedeniyle görece yeni bir yerleşim yeri olarak tarihiyle ilgili aydınlatıcı kaynaklar maalesef bulunmamaktadır. Kovancılar'ın tarihi kendisine bağlı bir köyken gelişerek ayrılıp ilçe olduğu ülkemizin en eski yerleşim yerlerinden olan Palu'nun tarihidir.¹³⁸

Kovancılar Kaymakamlığınca 1998 yılında yayımlanan Kovancılar 98 adlı ilçe yıllığından aldığımız bilgilere göre M.Ö. 2000 yılında Fırat ile Aşağı Arsanias(Murat) Kayağında Paluyu içine alan bölgede “İşuva Krallığı” egemendi. Daha sonraları bölgede Hititler ve Asurlar etkili olmuşlardır. Ardından bölgede Urartu Devleti hakim olmuştur. Urartu dönemine ait Palu kitabesinde Palunun adı “Sabiteries” olarak geçmektedir. Roma ve Bizans döneminde “Romanopolis” adını alan Palu 11 YY'ın 2 yarısında Türklerin eline geçmiş sırasıyla bölgeye Çubukoğulları Beyliği, Artukoğulları Beyliği, Anadolu Selçukluları, Eretna Beyliği, Dulkadiroğulları Beyliği, Akkoyunlular ve Safevi Devleti hüküm sürmüştür.

1514 yılında Safeviler ile Osmanlı Devleti arasında yapılan Çaldıran savaşından sonra yöre Osmanlı hakimiyetine girmiş, Harput ve Palu kalelerinin alınmasında ki yararlılıkları nedeniyle “Mirdası” adında ki Türkmen aşireti beyi Karacımşit beye Palu bölgesi Tımar olarak verilmiştir. Cimşit bey kendi vefatından önce aldığı “Temliknam-i Hümayunu” padişaha tasdik ettirerek Palunun irsi bir ocak olarak kendi ailesinin elinde kalmasını sağlamıştır. Tanzimat'a kadar Cimşit beylerce yönetilen Palu'ya 2. Mahmut döneminde merkezden yönetici atanmış, Diyarbakır Vilayeti, Ergani Madeni Sancağına

¹³⁸ Kovancılar Kaymakamlığı 2009 İlçe Brifing Raporu

bağlı bir kaza olan Palu, bir dönem müstakil sancak olmuş ardından tekrar Elazığ Vilayetine bağlı bir kaza olan Palu'ya¹³⁹ 1934 yılından itibaren Balkanlar'dan gelen soydaşlar iskan edilmeye başlamıştır.

1934 yılı öncesinde boş ve çorak bir araziye sahip olan Kovancılar'ın tarihi Balkanlardan Anayurda göç eden soydaşların iskânıyla başlar. 1934 yılında Romanya'dan 405 hanelik soydaş kafilesinin bu bölgede iskânı planlanmış, 1935 yılında kuruluşundan imar planlaması yapılan ülkemizin ilk yerleşim yeri olan Kovancılar'da 2 mahalleden oluşan Kovancılar köyü inşa edilerek göçmen kafilesi buraya yerleştirilmiştir. Kafilenin bir kısmı da bugün Kovancılar'ın Beldesi ve Köyü olan Hoşmat ve Şenova köylerinde iskân edilmişlerdir. İskân edilen göçmen kafilesi 1941 yılından itibaren Bulgaristan Devleti sınırları içinde kalan Silistre vilayeti Tutrakan ilçesi köylerinden gelmişlerdir. Dobruca bölgesi de denilen bu yörede ki Türk köylerinden şimdi ki Kovancılar bölgesine gelen hane sayıları ve geldikleri köyler; Kovancılar 300 hane, Armutlar 40 hane, Ağaköy 20 hane, Hacıfaklar 20 hane, İsmil 14 hane, Karamehmetler 7 hane, Denizler 2 hane, Siyahlar ve Meşe 1'er hanedir. Şu an ilçenin olduğu yere Kovancılar köyünden gelmiş olanlar yerleştirildikleri için yeni inşa edilen yerleşim yerine de Kovancılar adı verilmiştir.¹⁴⁰

31.06.1936 tarihinde Hükümetçe Elazığ ili Palu ilçe merkezinin Kovancılar köyüne nakledilmesine karar verilmiş ancak devlet kurumlarının fiilen taşınması gerçekleştirilememiş ve 17.01.1940 tarihinde Elazığ'a bağlı Palu ilçe merkezinin Kovancılar köyünden Palu kasabasına tekrar nakline karar verilmiştir.¹⁴¹

1950' ler den itibaren balkan göçmeni vatandaşlarımızla yerli vatandaşlar arasında "birbirinden değişik bazı kültürel özellikler ve yaşam şekilleri üretmelerinden"¹⁴² dolayı oluşan bölgeye uyum sağlayamama nedeniyle göçmenler arasında Bursa ve İzmir vilayetlerine göç temayülü başlarken civar köylerden de Kovancılar'a göçler başlamış, 1974 yılında Palu kalesi eteğinde Zeve denilen mevkide bulunan Palu ilçe

¹³⁹ Palu Kaymakamlığı 2009 Yılı İlçe Brifing Raporu

¹⁴⁰ Kovancılar Kaymakamlığı 2009 Yılı İlçe Brifing Raporu

¹⁴¹ Süleyman Yapıcı, **Palu Tarih-Kültür-İdari ve Sosyal Yapı**, Elazığ, 2004, s.85

¹⁴² Jan Peter Blom, "Etnik ve Kültürel Farklılaşma", **Etnik Gruplar ve Sınırları**, (Der.) Fredrik Barth, Çev. Ayhan Kaya, İstanbul, 2001, s.86

merkezinde meydana gelen heyelan nedeniyle ilçe Murat nehri kenarına taşınırken ahalinin bir kısmı da Kovancılar merkezde şimdi İsmetpaşa mahallesi olarak geçen bölgeye afet evleri yapılarak iskân edilmiştir. 1951 yılında içinden geçen Van istikametine giden devlet yolunun tamamlanmasıyla cazibesi artan Kovancılar'da nüfus hızla artarak 1967 yılında belediye teşkilatı kurulmuş, 19.06.1987 tarihinde 3392 sayılı kanunla Palu'dan ayrılarak Elazığ'a bağlı bir ilçe olmuştur.

2.2.2. Fiziki Yapı Özellikleri

2.2.2.1. Tabi Çevre

Kovancılar 38 – 20 derece kuzey enlemi, 39 – 50 derece doğu boylamı üzerinde yer almış, Sekrat ovasının Kuzeybatı ucunda, Şahmiran ve Heybet dağlarının güney yamacına kurulmuştur. İlçenin toplam büyüklüğü 1012 km² olup ilçe merkezini rakımı 1026m'dir. İlçenin 10 km batısında 950 rakımlı Yarımca Ovası bulunmaktadır. Kovancılar ilçe sınırları içinde en yüksek nokta 2460 rakımlı Genca dağı olup bu nokta Kovancılar, Karakoçan ve Bingöl sınırının kesiştiği yerdir. İlçenin arazi yapısının %21'ni dağlık alanlar, %41'ni engebeli arazi, %25'ni ovalar, %13'ü ise yayla konumundadır. İlçe merkezinin bulunduğu yer düz ve kıraç bir alan olmasına karşın ilçe merkezinin yaslandığı Heybet dağının Kuzeyinden başlayarak Peri nehrine kadar kuzey kısmı ile ilçenin doğusu dağlık ve meşe ormanlarından oluşmaktadır. İlçe merkezinden geçen Kapuaçmaz deresi etrafı yoğun şekilde kavak, söğüt ve meyve ağaçlarından oluşmaktadır. İlçede ki diğer alanlar yağmurla yeşerip kurak dönemde sararan ot ve dikenli çalılıklardan oluşan step bitki örtüsü hakimdir.

İlçenin kuzey sınırının bir bölümünü oluşturan Peri Suyu ile Fırat ırmağının büyük kollarından olan Murat nehri ilçenin güney sınırının bir bölümünü oluşturarak Keban baraj gölüne dökülmektedir. Genca Dağından kaynağını alıp Perisuyuna dökülen Paho deresi, Keban baraj gölüne dökülen Hacısam deresi, Ekinözü köyünden kaynağını alıp Murat nehrine dökülen Seydili deresi de ilçenin diğer tabi çevre unsurlarıdır.

Kovancılar İlçesi karasal iklimin etkisi altında olmakla birlikte güneyinde Murat nehri üzerinde yapımı devam eden Beyhan barajı, Kuzeyinde Peri suyu üzerinde yapımı devam eden Tatar barajı ve Batısında bulunan Keban barajı iklimin ılımanlaşmasına ve kışların daha yumuşak geçmesi sonucunu doğurduğu ilçe halkınca ifade edilmektedir.

2.2.2.2. Suni Çevre

Kovancılar; Elazığ İl merkezine 60 km, komşu ilçeler olan Palu ilçesine 7 km, Karakoçan ilçesine 38 km uzaklıktadır. Bulunduğu konum itibariyle Ülkemizi doğu – batı ve kuzey – güney istikametinde birbirine bağlayan yollar üzerinde önemli bir kavşak konumundadır. Batı ve güney kesimlerde bulunan illerimizden Van ve Erzurum istikametinde giden yollar ilçe içinden geçmektedir. Elazığ İl merkeziyle olan sınırı oluşturan Murat nehri üzerindeki Gülüşkür köprüsünden itibaren Bingöl istikametine İlçe sınırlarından 38 km, İlçe merkezinden ayrılarak Tunceli istikametine 18 km, Palu ilçesi istikametine 4 km olmak üzere toplam 60 km double yol şeklinde “devlet yolu” niteliğinde karayolu ilçenin mülki sınırları içinde yer almaktadır. Bu durum aldığı göçlerle Nüfus artışını tetiklemiş buda ilçede Suni Çevreyi oluşturan iskân alanları, meskenler, ortak kullanım alanları ve Kamuya ait yapıların hızla artması sonucunu doğurmuştur.

İlçenin toplam alanı 1012km² olup bunun 293.498,100 dekarı tarım arazisi olup bunun 75.696,900 dekarında sulu tarım yapılabilmekte, 17.100 dekarında sebze ekilmekte, 15.000 dekarını ise meyve ekili alanlarla, bağlar oluşturmaktadır. Tarım dışı alanların 173.608,300 dekarını mera ve çayırılık alanlar, 229.150,600 dekarını ise orman alanları oluşturmaktadır.

2009 yılı adrese dayalı nüfus kaydı sonuçlarına göre Kovancılar ilçe merkezinin nüfusu 20.246 olup ilçeye bağlı 74 köy 68 mezra ve 2 beldenin nüfusu ise 18.702 olmak üzere toplam 38.948’dir. İlçe belediyesi alanında 8 mahalle bulunmaktadır. Kovancılar merkez ve köylerinde 47si İlköğretim, 3’ü lise, 2 sürücü kursu, 1 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi, 2 dersane, 1’i kamuya ait 5 öğrenci yurdu olmak üzere 60 eğitim-öğretim tesisi faal, 46 köy ve mezra ilkokulu ise öğrenci azlığı yada taşınmalı eğitim gibi nedenlerle kapalı olmak üzere toplam 106 eğitim tesisi bulunmaktadır. İlçe genelinde 50 yataklı 1 devlet hastanesi, 5 sağlık Ocağı, 2’si faal, 3’ü kapalı 5 sağlık evi, 1 112 Acil Yardım istasyonu olmak üzere 11 sağlık kuruluşu, 83’ü köy ve beldelerde 13’ü ilçe merkezinde olmak üzere 96 cami, 7 kuran kursu toplam 103 din hizmetlerine ait tesis, beldeler ve ilçe merkezinde 29 kahvehane, 13 internet kafe, 2 otel, 1 öğretmen

evi, 1 futbol sahası, 3 kapalı sistem halı saha, 3 yüzme havuzu, 3 şehirlerarası otobüsler için dinlenme tesisi, 15 petrol istasyonu bulunmaktadır.

Kovancılar tarihçede de ifade edildiği gibi ilk kez 1935 de imar planlı olarak balkan göçmeni vatandaşlarımız için yapılan tek katlı, bahçeli kerpiçten yapılmış binalarla oluşturulmuştu. Süreç içinde özellikle yurt dışı işçiliği ve Yarımcı Beldesinde bulunan Eti Holdinge aitken özelleştirilen Ferrokrom fabrikasının kurulmasıyla oluşan sanayi işçiliğine bağlı gelir seviyesinin artmasına bağlı yöre insanının refah seviyesinde ki artış 1990lı yıllardan itibaren adeta birbirleriyle yarışmasına çok katlı apartmanların yükselmesine sahne olmuş, ilçenin konut ihtiyacının üzerinde apartman daireleri yapılmış ve bu trend 2000’li yıllarda yavaşlamakla birlikte devam etmektedir. 2009 yılında İlçe belediyesince verilen inşaat ruhsatı sayısı 71’dir.

Kovancılar bölgesinde köylerin tarihsel olarak yerleşme biçimlerini incelediğimizde ovalarda kurulu ve ağırlıkla tarımla iştilal eden köylerin daha toplu ve düzenli yerleşime sahip oldukları ve daha fazla hane barındırdıkları görülürken, dağ etekleri ve yamaçlara yerleşip ağırlıkla geleneksel ekonomik uğraşları hayvancılık olan ilçenin kuzeyinde ve doğusunda bulunan köylerin nispeten dağınık, az hane barındıran, mera ve yaylakların etrafında kurulu, kardeşlerin yerleşmesinden çoğalan köyler olduğu gözlemlenmektedir.

Kovancılar’da meskenlerin tamamına yakını betonarme olarak inşa edilmiş 2 ve daha çok kattan oluşan dairelerden oluşmaktadır. Meskenlerin tipik özelliği genellikle 3+1 sisteminde yapılmış olmasıdır. Bununla birlikte Kovancılar’ın ilk yerleşime açılmasında yapılan 300 kerpiç evden 15 kadarı ile İsmet paşa mahallesinde 1974’de Palu’da heyelan afeti sonrası afetzedelerin iskani için tuğladan yığma olarak inşa edilmiş olan 3+1 planında ki bahçeli müstakil evlerde kullanılmaktadır. Kiraların daha hesaplı olması nedeniyle alt gelir grubunda ki insanların tercih ettiği yerler bu mahalle olmaktadır. Özellikle Bingöl - Elazığ karayoluna cephe olan apartmanlarda 2000 yılı öncesinde yapılanlarda 6 – 8 kat olduğu görülmektedir. 1999 Gölcük depremi sonrasında İmar mevzuatında yapılan değişikliklerden sonra şehirlerarası yola cepheli

yerlerde 5, iç caddelere cephe yerlerde 4 katın üzerine inşaat ruhsatı verilmemektedir. Meskenlerle ilgili spesifik bir durum ise apartman tarzı yapılaşmada mülkiyet durumu çoğunlukla aynı aileye ait olup, aynı apartmanın daireleri içinde oturan kardeş, kuzen tarzı yakın akrabalar fazladır. Aileye ait ihtiyaç fazlası daireler kiraya verilmektedir.

08.03.2010 tarihinde Karakoçan Başyurt merkez üssü olarak açıklanan depremde Kovancılar'da 42 insan yaşamını yitirmiş, 124 insansa yaralanmıştır. Yaşanılan deprem sonrasında afetzedeler için Hükümetçe TOKİ'ye verilen talimatla ilçe merkezinde 958 daire tipi 120m2 konut, 32 derslikli bir ilköğretim okulu ile bir cami, Köylerde de altı ahır üstü mesken 2 katlı 120m2 204 konut inşaatı yapımına başlanılmıştır. Bu çalışma apartmanlaşma dışında Kovancılar'da ki ilk toplu konut örneğini oluşturmaktadır. Benzeri bir çalışma köylerde yıkılan konutlar içinde yürütülmektedir. Anılan deprem sonrası özellikle kerpiç olarak inşa edilmiş yapılar tamamen hasar görmüş, önemli bir kısmı teknik olarak ağır ve orta hasarlı olarak tanımlanmış ve yapılar kaldırılmıştır. TOKİ dışında köylerde Başbakanlık Acil Afet Durum Başkanlığınca aktarılan kaynakla Elazığ Valiliğince Kovancılar'da 100 m2 600 konut ihale edilmiştir. Köylerde de yapımına başlanılan konutlarla önemli ölçüde fiziki yapı betonarme meskenlere dönmemektedir.

Kovancılar Belediyesi sınırlarında ki imar alanı 1100 hektar olup 24 imar paftasından oluşmaktadır. İmar planı 15.03.1991'de onaylanmıştır. 2010 Ocak ayı itibariyle yapı kullanım izni almış 5070 mesken, 634 işyeri, 39 resmi bina bulunmaktadır. Ancak kat mülkiyetine pek çok yapıda geçilmediği olgusu karşısında mesken ve işyeri sayısının bunun üzerinde olduğunu söyleyebiliriz. İlçe belediyesi tarafından ruhsatlandırılmış 948 işyeri bulunmaktadır. İlçe merkezinin su ve kanalizasyon konusunda altyapı çalışmaları tamamlanmış, çarşı içi diye tabir edilen işyerleri ve kamu tesislerinin ağırlıkta olduğu bölümde yollar ve kaldırımlar beton parke döşenmiş, diğer kesimlerde yollar asfalt kaplıdır. Elektrik hatları kısmen yeraltına alınmıştır. İlçe nüfusuyla yeşil alanlar karşılaştırıldığında park-bahçe gibi umumun istifadesine dönük alanların yetersiz olduğu ifade edilebilir.

2.3.DEMOGRAFİK YAPI

2.3.1. Nüfus ve Nüfus Hareketleri

Nüfus Sosyal Yapıyı oluşturan önemli faktörlerden birisidir. Nüfusun çeşitli açılardan incelenmesi bize sosyal yapıyla ilgili ipuçları verir. Nüfus; toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve hatta siyasal yaşantısını yakından ilgilendiren önemli bir konudur.¹⁴³ Nüfusun mutlak miktarı, artış hızı, kırsal – şehir özelliği, yaş gruplarına göre ayrımı, eğitim seviyesi gibi açılardan ele alınması bir anlamda sosyal yapının incelenmesidir.¹⁴⁴ Kovancılar nüfusunu öncelikle tarihsel seyri içinde izlediğimizde Kovancılar köyü kurulup, iskân başladıktan sonra Kovancılar’a yerleştirilen Balkan göçmeni vatandaşlarımızın bölgeye uyum sağlamakta sıkıntıya düştükleri ve buldukları ilk fırsatta yurdumuzun Batı bölgelerine göç ettikleri araştırmamız kapsamında mülakat yaptığımız göçmen kökenli vatandaşlarımızca ifade edilmiştir. Bu nedenle köy olduğu dönemde Kovancılar Nüfusunu incelediğimizde 1940–1955 nüfus sayımları döneminde o dönemler için ülkemiz geneli ve civarı köyleri için geçerli olan nüfus artışının Kovancılar için Batı bölgelerine göç nedeniyle tersine bir süreç işlediği görülmektedir.

Tablo 1’de de görüleceği üzere 1940 nüfusunun 966, 1945’de 915, 1950’de 800, 1955’de ise 1000 olduğu incelendiğinde nüfus artışının düşük kalıp, ölüm olaylarının çokluğuyla tanımlanamayacak bir nüfus hareketliliğinin olduğu görülebilmektedir. Bu dönem göç eden Balkan göçmeni vatandaşlarımızın arazi ve evlerini Kovancılar’ın kuzeyinde tarımsal arazisi kıt olan köylerde ikamet eden Kejkanlılar aşiretine mensup köylerle, Beruçlular diye tabir edilen vatandaşlarımıza ve diğer köyler ahalisine satmalarıyla Kovancılar’da ki Balkan göçmeni nüfus karma hale gelmeye başlamış ve azalmakta olan nüfus tekrar artış göstermeye başlamıştır.

¹⁴³ Birsen Gökçe, **Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, Ankara, 2007, s.87

¹⁴⁴ Erkal, M. a.g.e., s.196

Tablo 1:Kovancılar Merkezinin Yıllara göre Nüfusu ve Cinsiyet Dağılımı

YILLAR	ERKEK	KADIN	TOPLAM
1940	473	493	966
1945	449	466	915
1950	394	406	800
1955	479	521	1000
1960	1149	837	1986
1965	1122	911	2033
1970	1220	1246	2466
1975	2102	1900	4002
1980	2452	2370	4822
1985	4514	4374	8888
1990	5290	4980	10270
2000	10727	10528	21255
2007	9544	9814	19358
2008	9649	9762	19411
2009	10157	10089	20246

KAYNAK: TÜİK

Tarihçe kısmında da ifade ettiğimiz gibi 1974’de Palu kazasının Palu Kalesi eteğindeki eski yerleşim yerinde meydana gelen heyelan sonrası ilçenin naklinde kaza ahalsinin aşağı – yukarı mahalle diye ayrışmasında yukarı mahalle halkı kendileri için yapılacak afet konutlarının Kovancılar’a yapılmasını tercih etmiştir. Konutların tesliminden sonra Zeve diye tabir edilen bölgedeki Palu’nun Yukarı mahalle sakinlerinin de Kovancılar’a yerleşmesiyle 1975 nüfus sayımında göçe bağlı hızlı bir nüfus artışının olduğu görülmektedir.

1960’lı yılların 2. yarısından sonra Ülkemizin en büyük göçer aşiretlerinden olan Beritan aşiretinin temel meslekleri olan küçükbaş hayvancılık nedeniyle yüzyıllardır kışları Urfa-Diyarbakır bölgesinde yazları Bingöl yaylalarında geçirmek için çıktıkları göç yolu üzerinde bulunan Kovancılar ve civarı köylerde 1960’lı yıllarda yerleşme eğilimleri başlamasıyla bir kısmı Kovancılar ve civarı köylerden mülk edinmek yoluyla yerleşmeye başlamışlardır.

1951’li yılında tamamlanan Van güzergâhına kadar giden devlet yolunun hizmete girmesi Kovancılar’ı önemli bir durak noktası haline getirmesiyle zanaatkârlığa bağlı küçük esnafılık ve ticaretin gelişmesi cazibeyi artırmış ilçe olduktan sonra Kovancılar sınırlarında kalan köylerle şimdi Palu İlçesi sınırlarındaki köylerden göçler başlamıştır. Bölgede yurt dışı işçiliğinin yaygınlaşmasıyla elde edilen gelirin yatırıma yöneltilmesinde 1980’ li yıllarda Kovancılar’dan mülk edinmek tercih edilir hale gelmiştir. 1970–1990 periyodunda Kovancılar’da nüfus artışını incelediğimizde her 5 yıllık dilimde nüfusun ikiye katlanarak arttığı görülmektedir. Nüfus artışını belirleyen temel faktör doğum oranının yüksekliği değil, alınan göç olmuştur. Burada Kovancılar’ın cazibe merkezi olmaya başlamasıyla, şehirleşmesiyle çekici etmenleri¹⁴⁵ kırsal nüfusun göç konusunda tercihi olmaya başlamış

1987 yılında Kovancılar’ın İlçe statüsüne kavuşması cazibesini artırmış, bölgede kendi köyleri ve komşu ilçelerin köylerinden göçü daha da hızlandırmıştır. Kovancılar’a yoğun göç dalgasının son trendini de 1990’lı yıllarda yurdumuzun Doğu ve Güneydoğu bölgesinde yaygınlaşmaya başlayan bölücü terör ve anarşinin Tunceli, Bingöl ve Elazığ’ın doğu kesimlerinde etkili olmaya başlamasıyla özellikle Bingöl’ün Yedisu, Kiğı ilçeleriyle Sancak nahiyesi bölgelerinden ve Elazığ’ın Arıcak ilçesinden yoğun bir terör göçü¹⁴⁶ dalgasının “güvenli ilk liman” olarak görülen Kovancılar’a yönelmesiyle görülmüştür. 1950 yılında 800 nüfuslu bir köy, 1990 Nüfus sayımında 10.270 nüfuslu bir ilçe iken 1997 nüfus sayımında 21.262 kişinin yaşamakta olduğu Elazığ İlinin en büyük ilçesi konumuna gelmiştir.

Kovancılar’a dönük göç dalgalarının durağanlaşmasıyla nüfus hareketleri daha yatay seyretmeye başlamış, istihdam imkânlarının azlığı 2000’li yıllarda nüfusun kısmen azalmasına özellikle yurtdışı olmak üzere Elazığ merkez ve İstanbul İllerimize doğru göçlerin başlamasına neden olmuştur. Burada Ülkemizde belediye paylarının nüfus miktarına göre dağıtılması nedeniyle sayım dönemlerinde taşıma nüfusla belediyelerin kendi beldelerinin nüfuslarını yüksek gösterme olgusunu dikkate alarak bir

¹⁴⁵ Zeynep Gökçe Akgür, *Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik(1970-1993)* Ankara, 1997, s.70

¹⁴⁶ a.e., s.67

değerlendirme yapmamız gerekmektedir. Bir örnek olması açısından Kovancılar'a bağlı bir belde olan Yarımca'nın 2000 nüfus sayımında nüfusu 5037 iken 2007 'de Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi(ADNKS) sonuçlarına göre nüfusunun 1950 olarak sayılması araştırmacılar açısından dikkate alınması gereken bir olguya işaret etmektedir.

Tablo 2: Kovancılar'da Belde ve köy nüfusunun yıllar itibariyle seyri

Yıllar	1940	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2009
Nüfus	12730	15729	19725	23908	27830	27586	25135	18702

KAYNAK: TÜİK (Tablo hazırlanırken İlçe olduktan sonra Kovancılar İlçesine bağlı olan Köy ve Beldelerin Kovancılar İlçe olmadan önceki nüfus sayımı sonuçları dikkate alınmıştır.)

Kovancılar'da köy ve belde nüfusunun seyrini incelerken Kovancılar'ın 1987' de ilçe olduğunu unutmadan bugün Kovancılar sınırları içinde bulunan köylerin 1940'a kadar nüfuslarını 10 yıllık periyotlar içinde derleyerek, nüfus artış hızını ve şehirleşme trendini incelemeyi doğru sonuçlar çıkarabilmek açısından uygun bulduk. Kovancılar'da köy ve beldelerdeki nüfus 1980'ne kadar on yıllık dönemlerde ortalama %15-20 artış gösterirken Kovancılar merkeze, yurt dışına ve diğer bölgelere başlayan göç süreciyle köylerdeki nüfus artışı durmuş ve negatife dönmüştür. Köylerdeki nüfus 1980-1990 döneminde %1 azalmış, 1990-2000 döneminde %9 azalmış, 2000-2009 döneminde ise %34 azalmıştır. Kırsal alanların iticiliği, şehirlerin çekiciliği etkisini göstermiş iş imkânlarının daha geniş olduğu, çocuklara dönük eğitim imkânlarının köylerdeki kısıtlılığı, refah talebi gibi saikler özellikle işlenebilir tarım arazilerinin az olduğu dağ köylerimizden çok hızlı bir göç sonucunu doğurmuştur. 1980 sonrası ticaret hadlerinin Tarım sektörü aleyhine hızla bozulması, meraların daralması, hayvancılığın gelir-gider dengesinde kazançların düşmesi özellikle dağ köylerinde köylerin boşalması sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Tablo 3: Kovancılar'da Nüfusun Kent ve Kır İtibariyle Dağılımı

Yerleşim	1970	1980	1990	2000	2009
İlçe Merkezi	2466	4822	10270	21255	20246
Köy Nüfusu	23908	27830	27586	25135	18702
Toplam	26374	32652	37586	46390	38948

Kovancılar'da nüfus yoğunluğu km²'de 37.5 kişidir. İlçe merkezinde hane halkı büyüklüğü 1990'da 6.5, 2000'de 6.1, 2008'de ise 4.2'dir. Kovancılar'da kentleşme oranı belde olduğu 1967'den sonra ki ilk nüfus sayımı olan 1970 sayımında %10'nun altındayken ilçe olduktan sonra ki ilk nüfus sayımı olan 1990'da %27.1 iken bugün 2009 'da %51.9'a yükselmiştir. Araştırmacılar arasında şehir kıstasında bazı değişmeler görülmekte 10.000 nüfus kıstası yerini 20.000 nüfus kıstası alınmaktadır¹⁴⁷. Bu sonuçla Kentleşme Elazığ ilinde il merkezinden sonra kentleşme oranının en yüksek olduğu yerleşim yeri Kovancılar'dır. Hatta kıstas olarak 20.000 nüfus rakamını alacak olursak Elazığ İlçeleri içinde tek kentleşmiş yerin Kovancılar olduğunu ifade etmemiz gerekecektir.

2.3.2. Yaş Grupları

Kovancılar'da yaş gruplarını ele alırken ikili bir tasniflemenin yapılmasını uygun gördük. Birinci grup da ilçe nüfusunu onar yıllık dönemlerde, 9 yaş grubunda değerlendirmeyi, ikinci grup da ise iktisaden faal nüfusun incelenebilmesi için ilçe nüfusunu 15 – 64 yaş arasında ki çalışabilir nüfusun değerlendirilmesine dönük 3 yaş grubunda tasnifledik. Bu incelemede veri olarak Türkiye İstatistik Kurumunca ilan edilen 2009 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi(ADNKS) sonuçlarını kullandık.

Tablo 4: Kovancılar'da Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2009)

Cinsiyet Yaş Grubu	0 - 9	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80+
Erkek	4132	4255	3551	2725	1859	1217	828	509	149
Kadın	3881	4185	3708	3004	1823	1416	919	514	273
Toplam	8013	8440	7259	5729	3682	2633	1747	1023	422

KAYNAK:TUIK

¹⁴⁷ Erkal, a.g.e. s.209

Kovancılar’da yaş gruplarını incelediğimizde ilk göze çarpan hususun nüfusun oldukça genç olduğudur. Nüfusun %91,8’i 60 yaş altındadır. Nüfusun genç olmasının yanında çocuk nüfusunun fazlalığı da görülmektedir. Yasalarımıza göre 18 yaş altı nüfus çocuk sayılmaktadır. 0–19 yaş arası nüfus Kovancılar nüfusunun %42,2’ni oluşturmaktadır. Diğer bir hususta erkek sayısının 0–19 yaş grubunda fazla iken 40–49 yaş grubu dışında kadın nüfusunun fazla olmasıdır.

Bu hususu ileri yaşlar için ülkemiz açısından kadınların ortalama yaşam süresinin erkeklerden daha uzun olmasıyla açıklayabiliriz. Ancak 20 yaş sonrası için askerlik görevinin ardından ilçedeki istihdam imkanının azlığı nedeniyle 20-39 yaş arası erkek nüfusun genellikle ilçe dışına çalışma amaçlı gitmesiyle izah edilebilir. Özellikle yurt dışı işçiliği için giden vatandaşlarımızda aile ve çocukları ilçede ana-babası yanında bırakarak gitme olgusu ilçe sıklıkla görülmektedir. İlçe Nüfusunda kadın nüfusunun fazlalığında da bu olgu önemli yer tutmaktadır.

Tablo 5: Kovancılar’da Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı(0-14; 15-64; 65 ve üstü)(2009)

Cinsiyet Yaş Grubu	0 - 14	15 - 64	65 +	TOPLAM
Erkek	6354	11827	1044	19225
Kadın	6076	12443	1204	19723
TOPLAM	12430	24270	2248	38948

Kovancılar’da çalışabilir nüfusun tespiti için oluşturduğumuz tablo 4’ ü incelediğimizde çalışabilir nüfusun ilçe nüfusunun %62.3’nü oluşturduğunu görmekteyiz. Tablo 4 ‘ü incelediğimiz de ilçe nüfusunun “genç” özelliği tekrar ön plana çıkmaktadır. Gezgin’in Orhan Türkay’dan aktardığına göre “bir toplumun genç nüfus özelliği gösterip göstermediğinin tespiti için 65 ve yukarı yaşta olanların toplam nüfusa oranının %5’i aşp aşmadığının bilinmesi gerekir”¹⁴⁸. Buna göre Kovancılar’da 0–64 yaş arası nüfus toplam nüfusun %94,1’ni oluşturmaktadır. %5’lik sınıra oldukça yakın bir değer çıkmakta bu da genç nüfus tanımlamasını pekiştirmektedir.

¹⁴⁸ Gezgin,M.F. a.g.e., s.196

2.3.3. Nüfusun Medeni Hali

Kovancılar nüfusunu medeni hale göre 15 ve daha üstü yaş bakımından ele alacağız. Bunu yaparken ulaşabildiğimiz en güncel veri olarak TÜİK'in 2008 ADNKS verilerini kullanacağız.

Tablo 5'i incelediğimizde 2008 yılında Kovancılar'ın nüfusu 37965 olup bunun 12389'u 0-14 yaş grubunda bulunmaktadır. 15 ve üstü yaş grubunu medeni durum yönünden incelediğimizde %35,4'nün hiç evlenmediğini, %59'nun evli olduğunu, %1,1'nin boşandığını, %4,2'nin ise eşinin vefat ettiğini görmekteyiz. 15-24 yaş grubunu birlikte değerlendirdiğimizde erkeklerin %91,5'nin hiç evlenmediğini, kadınların ise %76'nın hiç evlenmediğini görmekteyiz.

Bu sonucun ortaya çıkmasında eğitim faaliyetinin yaygınlaşması ile tahsil hayatına devam ediyor olmanın yanı sıra kitle iletişim araçlarında erken yaş evlilikler için yapılan haberlerin etkisi, aile yapısının günden güne çekirdek aileye dönüyor olması evlenecek çiftlerin bir meslek sahibi olup en azından erkek açısından ekonomik özgürlüğü yakalamaları ile yöre açısından resmi nikah dışında "imam nikahı" denilen uygulama ile çiftlerin bir kısmının yaşamına devam etmesi ile diğer bir sosyolojik gerçeklik durumu olarak da evlenilmiş olmasına karşın yaygın yurt dışı işçiliği nedeniyle genç kuşağın yurt dışına gitmeleri halinde gidilen ülkeden oturma ve çalışma izni alabilmek için orada yapacakları muvazaalı evlilik için resmi nikah yaptırmamak gibi faktörler etkili olmaktadır. Tüm bu sonuçları birlikte değerlendirdiğimizde değişik sebepler ifade edilse de Kovancılar'da evlilik yaşının 24'ün üzerine çıkmakta olduğunu ifade edebiliriz.

Tablo 6: Kovancılar'da Nüfusun Medeni Durumuna Göre Dağılımı (2008)

Yaş Grubu ve Cinsiyet	Hiç Evlenmeyen	Evli	Boşandı	Eşi Öldü	Toplam
15 – 19 E	1941	10	0	0	1951
K	1787	143	1	0	1931
20 – 24 E	1486	302	3	2	1793
K	1117	765	3	1	1886
25 – 29 E	669	904	15	1	1589
K	630	1161	23	12	1826
30 – 39 E	310	2238	36	5	2589
K	620	2146	63	20	2849
40 – 49 E	77	1633	30	3	1743
K	237	1450	56	80	1823
50 – 59 E	29	1119	20	14	1182
K	84	1086	34	163	1367
60 + E	12	1236	8	151	1407
K	67	913	13	647	1640

Kovancılar'da toplam kadın nüfusu içinde 15-24 yaş grubunda ki kadınlardan yalnız %6.8'nin evlenmiş olması Türkiye'deki ortalama kadın evlilik yaşının yükselmesinin Kovancılar'da da etkili olduğunu görmekteyiz. Burada **Erkal**'ın ifade ettiği kadının etkin doğurganlık döneminin (18–24) sonlarına doğru evlenmektedir,(Kovancılar'da daha üst yaşlara çıkmıştır)Kadının ortalama evlenme yaşının yükselmesi nüfus artış hızı üzerinde de aşağı çekici tesir yapmaktadır. Evlenme yaşının yükselmesinde eğitim-öğretim sürecinde ve çalışma hayatında yer almak rol oynamaktadır.¹⁴⁹ Bu tespit Kovancılar'da oldukça geçerlidir. Önceki dönemlerde ailelerin kız çocuklarını

¹⁴⁹ Erkal, M. a.g.e. s.199

okutmama eğilimleri değişmiş, şehirlileşme eğilimlerinin artması, ebeveynlerin okur-yazar veya tahsilli hale gelmesi ve kitle haberleşme araçlarının eğitici yayınları kız çocuklarının okutulmaması konusunda ki kanaatlerde hızlı bir değişime yol açmış ve yüksek eğitim dahil kızların okutulması genel olarak teşvik edilir hale gelmiştir. 1990'lı yılların başında Kız çocuklarının lise eğitimine devamı %20'yi bulmazken bugün bu oran %76'yı bulmuştur.¹⁵⁰ Aynı şekilde kadınların çalışmalarına dönük olumsuz kanaatler değişmektedir. Kovancılar merkezinde bazı işyerlerinde kadın çalışan görülebilmektedir. Ayrıca yaptığımız gözlemler ve mülakatlarda Kovancılar'da ebeveynlerin genel olarak sahip olduğu yada olmak istediği çocuk sayısı 2-3 arasında bulunmaktadır. İlçe merkezine yakın zamanda taşınanlar ile yarı göçer şekilde yaşayanlar dışında çok çocukluluk yeni nesil açısından nadir örnekler dışında söz konusu değildir. Bu tespitler karşısında çocuk sayısı tercihinin azalmasında nüfusun kentlileşmesinin ciddi etkisi olduğunu söyleyebiliriz.

2.3.4. Dil ve Okur – Yazarlık

Kovancılar ilçe merkezinde günlük sokakta konuşulan dil ağırlıklı olarak Türkçedir. Türkçe dışında Zazaca ve Kırmançça da konuşulmaktadır. İlçe ahalisinin çoğunluğunu Kürt ve Zaza vatandaşlarımız oluşturmasına, kendi dillerini konuşmalarında herhangi bir kısıtlama olmamasına karşın günlük hayatta Türkçe kullanılmaktadır. Diğer lehçeler daha çok 40 yaş üstü kişilerin kendi bireysel sohbetlerinde kullanılmaktadır. Köylerde ve ilçe içinde yaptığımız gözlemler ve ziyaretler ile yapmakta olduğumuz görev nedeniyle her yaş ve kesimden vatandaşlarla diyaloglarımızda Türkçe'yi hiç bilmeyen az vatandaşımızın daha çok 60 yaş üstü köylerde yaşayan kadınlar olduğu, ilçeye en uzak ve ulaşımın en zor olduğu köylerde dahi çok ileri yaşlarda da olsa Türkçe konuşamayan erkek vatandaşımıza rastlamadık. Kürt ve Zaza vatandaşlarımız birbirleriyle iletişim kurmalarında ortak iletişim dili olarak Türkçeyi kullanmaktadır. Bir Kürt ile bir Zaza diğerinin dilini bilmiyor ise kırmançça yada zazaca olarak iletişim kurmaları mümkün değildir. Ziya Gökalp bu durumu iki dil arasında lehçe farkı olmayıp lisan farkları nedeniyle birbirlerini anlamaları mümkün değildir diyerek tespit ediyor.¹⁵¹

¹⁵⁰ Kovancılar Kaymakamlığı 2009 ilçe Brifing raporu

¹⁵¹ Ziya Gökalp, **Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler**, İstanbul, 2009, s.30

Kovancılar'da ülkemizin 78 vilayeti nüfusuna kayıtlı insan bulunduğunu¹⁵² ifade edersek ortak iletişimin Türkçe lisanıyla sağlandığını özellikle lise ve üstü tahsile sahip ebeveynlerin evlerde iletişim dilinin Türkçe olduğunu, Sosyal hayatın içinde aktif olan, çocukları açısından eğitim-öğretimin farkında olan hanelerde çocuklarla ebeveynlerin ortak iletişim dilinin Türkçe olduğu yaptığımız mülakatlarda ifade edilmiştir. İletişim araçlarının gelişimi nedeniyle çocuk yaş nüfusunun önemli bir kesiminin anne baba mahalli lisan ve lehçelerde konuşabilse de Türkçe dışında konuşamadıklarını kısmen anladıkları ifade edilmiştir. Genç nüfus içinde mahalli lisanların kullanımı daha çok merkeze uzak köylerle, göçerliğe devam eden Beritan aşireti içinde Kırmança, uzak bazı Zaza köylerinde ise Zazaca kullanıldığını sahada yapmış olduğumuz gözlemlerde müşahede ettik. Yine saha çalışmalarımızda Kovancılar'ın merkeze en uzak köyleri olan Uyandık, Yoncalıbayır, Kayalık, Karasungur'un Beşoluk mezralarında yaptığımız tetkiklerde henüz eğitim çağına gelmemiş 6 yaş altı çocuklarla sohbetlerimizde araştırmacı olarak Türkçe lisanıyla iletişim kurmamız akıcı şekilde konuşamamaları da eğitim çağı öncesinde Türkçenin iletişim dili olarak kullanılıyor olduğunu, anne-babaları Uyandık köyünde Kırmanç, diğerlerinde Zaza lehçelerinde konuşan çocukların evlerinde Türkçenin iletişim dili olarak kullanılmakta olduğunun tespiti demek yanlış olmayacaktır.

Uyarlayıcı düzenlemelerden veya kültürlerin sentezine uzanan çerçeve içinde iki veya daha çok kültürün birbirine temasıyla özellik ve örneklerinin birbirine karışımıyla ilgili süreçlerin tümü¹⁵³ olarak tanımlanan **Kültür Kaynaşmasının** hem dil ekseninde hem de kültürün diğer öğelerinde ana kültür kalıbıyla önemli ölçüde Kovancılar açısından bütünleştiğini söyleyebiliriz. Bütünden sosyal mesafe bakımından uzak, ırki daha ziyade de kültürel olarak teşekkül etmiş olup, ana kültür kalıbından dilde, dinde, örf ve adetlerde edebiyatta, mimaride, musikide kısaca sosyal hayatın her bir parçasında farklılığı söz konusu olan gruplar¹⁵⁴ **etnik grup** olarak tanımlanmaktadır. Kültür kaynaşmasının büyük ölçüde tamladığı Kovancılar'da etniklikten bahsetmek isabetli bir yaklaşım olmayacaktır. Araştırma dönemi içinde gözlediğimiz sosyal aktörlerin tamamına yakını ortak bir iletişim lisanına sahip olup, dinde, örf ve adetlerinde,

¹⁵² <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul> TÜİK ADNKS 2008 veri tabanı "ikamet edilen ilçeye göre nüfusa kayıtlı olunan il" sorgulaması

¹⁵³ Türkdoğan O., Etnik sosyoloji, s.33

¹⁵⁴ Erkal M., a.g.e., s.19

mutluluğunu ve hüznünü benzer şekilde paylaşmakta, boş zaman alışkanlıklarından sivil mimariye kadar yeknesaklık içermektedir.

Kovancılar'ın köylerinde yaptığımız tetkiklerde ve değerli araştırmacı-egitimci yazar Kacar köyünden Şükrü KACAR'la yaptığımız mülakatta Kovancılar'ın Çaybağı bucağının halk arasında ki yaygı adıyla Karaçor bölgesinin 1515 yılında Osmanlıların eline geçtiğini, bölgeye Türkmen aşiretlerin iskan edildiğini bugün Karaçor'un, Azerbaycan'ın başkenti Bakû'nün Sürehanı Reyonunun 6 Kasabasının en büyüğünün adı olup nüfusunun 70 binin üzerinde olduğunu burada ki Karaçor köylerinin oradan geldiğini Osmanlı döneminde tahrir defterlerinde Palu Kazası Türkmen Nahiyesi¹⁵⁵ olarak da adlandırıldığını ifade etmiştir. Birkaç yüzyıl öncesine kadar yörede konuşulan lisanın Türkçe olduğunu ancak değişik sosyal saikler ve etkileşimle Kacar köyü dışındakilerde¹⁵⁶ günlük dilin Kırmanç lehçesiyle Türkçe karışımına döndüğünü ancak kitle iletişimi ve eğitim-öğretimle yeniden Türkçenin hakim dil haline geldiğini ifade etmişlerdir. Bölge köylerinden Çakçur(Çaybağı) ve Kengerli(ValiFahribey)'de yaptığımız inceleme ve mülakatlarda da bu husus teyit edilmiştir. 19. yüzyılda İrani ziyaret eden Avrupalı seyyahlardan A.Dupri de bölgede ki Karaçorluları Türkçe konuşan oymaklar arasında saymaktadır.¹⁵⁷ Nitekim eski Türk Tarih Kurumu Başkanı Yusuf HALAÇOĞLU'nun Osmanlı tahrir defterlerini tarayarak yazmış olduğu kitabında Karaçorlu aşiretinin Osmanlı kayıtlarında değişik cemaat ve grup adlarında genel olarak Erzurum Sancağı bölgesinde Karaçorlu cemaati taifesi Türkmen olarak 26 yerde kayıt altına alındığını ve hepsinin de Boy olarak Dodurga olarak adlandırıldığını görmekteyiz¹⁵⁸. Kayıt tarihinin 1540-1541 olduğu ve bölgenin 1514 Çaldıran savaşı sonrasında Osmanlı devleti sınırlarına dahil olduğunu ve kayıt tarihi itibariyle Kovancılar'ın Karaçor diye tabir edilen bölümünün idari olarak Erzurum Sancağı bölgesinde kaldığı bilgisini aklımızda tutarak değerlendirme yapmamız gerekmektedir. Bu ifadelerden sonra bölgeye bağlı köylerin 27 Mayıs askeri darbesi sonrası Türkiye'de ki yer isimlerinin değiştirilmesinden önce ki eski isimlerini incelediğimizde pek çok köyün adının Türkçe olduğunu tespit ettik. Köy adları Türkçe olup, köylülerin dedelerinin birkaç asır öncesine kadar Türkçe konuştuklarını bugün yaşlıların

¹⁵⁵ Mustafa Aksoy, **Doğu Anadolu Kültürü üzerine Bir İnceleme**, 2.bsk. İstanbul, 2007, s.87

¹⁵⁶ Yapıcı, a.g.e., s.324

¹⁵⁷ a.e., s.325

¹⁵⁸ Yusuf Halaçoğlu, **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar(1453-1650)**, Ankara, 2009, s.2629

konuştugu kırmanç lehçesinin Türkçeye karma olup kırmanç konuşan vatandaşlarımızın lisanlarından şive farkı olarak adlandırılabilir şekilde farklılaşması merhum Prof Dr. **Mehmet ERÖZ**'ün “Yabancılaşma” ve “Türkçeyi Kaybetme” sürecinin¹⁵⁹ bu bölgede de etkili olduğunu göz önüne sermektedir.

Karaçor bölgesi diye tabir edilen Çaybağı bucağına bağlı köylerin yeni ve eski adlarını yan yana koyduğumuz da önemli bir kısmının Türkçe kelimeler olduğu görülmektedir. Bu köyler Çaybağı(Çakçur), Akmezra, Aşağıköse, Avlağı, Bağgülü(Murikan), Çatakbaşı(Kızılan), Çelebi, Değirmentaşı(Piyadan), Ekinbağı(Reşan), Valifahribey(Kengerli), Gülçatı(Kirveköy), Hacimekke, Hacısam, İğdeli(Sorikan), Kacar, Kavak, Kolluca(Pirikan), Kuşağacı(Veyisköy), Kuşçu, Muratbağı(Gülüşkür), Mustafaköy, Osmanağa, Salkımlı(Enkuran), Soğanlı(Karahıdo), Sürekli(Kuran), Taşören(Taşveran), Topağaç(Pafikan), Uyandık(Muşoğlu), Uzunova, Yenidam(Cafikan), Yeşildere(Kilise), Yarımca ve Yukarıkazanlar'dır.

Benzeri bir durumda alevi inanç kesimine mensup Kovancılar'ın köylerinden olan Karabörk, Çiftlik, Nişankaya(Logmar), Tatar köylerinde de dil Kırmanç ve özellikle Zazacadan¹⁶⁰ ciddi şekilde etkilense de çocuklar dahil günlük iletişim dilinde Türkçenin yoğun olduğunu, Cami bulunmayan bu köylerde eskiden yapılan cem ayinlerinin dedeler tarafından Türkçe yapıldığı¹⁶¹ ifade edilmiştir. Köylerin ve yerleşim bölgesinde ki yer isimlerinin özgün adlarının Türkçe olması **Ali Tayyar ÖNDER**'in de kimlik değişimi¹⁶² olarak adlandırdığı “yabancılaşmanın” burada da ortaya çıktığını görmekteyiz.

Yine benzeri bir durumda Payamlı, Yanıkara ve Gökçedal(Gözerek) köylerinde meskun olup Urfa Siverek Payamlı köyünden bölgeye göç etmiş olan Kejkan aşireti için söz konusudur. Kejkan aşiretine mensup kişilerle yaptığımız mülakatlarda bölgeye geldiklerinde payamlı köyünü ve yanıkara mezrasını kurduklarını ifade etmektedirler. Şu an meskun oldukları 3 köyünde adı Türkçedir. Payam badem demek olup yurt sathında sıkça kullanılan bir yerleşim yeri adıyla, Yanıkara bir hayvan hastalığı adı

¹⁵⁹ Mehmet Eröz, **Doğu Anadolunun Türklüğü**, İstanbul, 1982, s.16

¹⁶⁰ M. Şerif Fırat, **Doğu İlleri ve Varto Tarihi**, İstanbul, 1998, s. 48-49

¹⁶¹ a.g.e., s.49

¹⁶² Ali Tayyar Önder, **Türkiye'nin Etnik Yapısı Halkımızın Kökenleri ve Gerçekler**, 49.bsk. Ankara, 2010, s.119-120

olup Kırmanca da anıkara, Zazaca ankara¹⁶³ olarak adlandırılmaktadır. Gözerek ise su kaynağı tarafı anlamındadır. Kejkan aşiretinde Kırmanç lisanıyla konuşmakta olup bazı araştırmacılarca Siverek Payamlı köyünün ve civarı komşu kyelerinin 24 Oğuz boyundan Karakeçili oymağına mensup oldukları belirtilmektedir.¹⁶⁴ Doğu ve güneydoğu Anadolu’da pek çok Türkmen aşiretinin Krtleştiği tespitini Ziya Gökalp’de yapmaktadır.¹⁶⁵ Anılan köylerde yaptığımız incelemelerde günlük yaşam, kişi ilişkilerinde ki tavır ve tutumları ile yaşam telakkilerinin yörede ki Kırmanç konuşan diğer köylerden farklı olduğu ve araştırmacı olarak Orta Anadolu Bekdik Türkmenlerine ait bir köy olan kendi kymzle akrabalık derecesinde benzerlikler gözlemlediğimizi belirtmeliyim.

Yine Kovancılar’ın sosyal yapısının önemli aktörlerinden olup halen yurdumuzun en büyük göçer gruplarından olan Beritan aşiretine mensup kişilerle yaptığımız mülakatlarda aşiretin Kosan, Karakulak ve Mollameran olmak üzere 3 kola ayrıldığı ifade edilirken bunlardan Karakulakların Konya’dan 1500’l yıllarda bölgeye geldiği, Kosanlıların Kerkük’ten, Mollameranlarınsa Gneydoğunun Akdağ bölgesinden geldikleri ifade edilmiştir. Texas niversitesinde Beritanlılar zerine doktora çalışması yapan **Selahaddin ERHAN** şifahi tarihe ve sosyal coğrafyaya bakıldığı takdirde, Beritan aşiretinin bir araya gelen Bozulus ve Dulkadirli konfederasyonlarının çeşitli gruplarının bir karışımı olmasını muhtemel görmektedir.¹⁶⁶ Beritanlıların geldikleri yer konusunda farklı iddialar bulunsa da Karakulakların Konya tarafından geldiği konusunda bir fikir birliğinin mevcut olduğu, Beritanlılar kırmanca konuşan çoğu aşiretten farklı olarak Hanefi mezhebine bağlı olduklarını bu verilerinse emik bir yaklaşımda grup üyelerinin çoğunluğunca paylaşılmasa da Beritanlıların zamanla kırmanca konuşmaya başlayan bir Türk aşireti olduğu, yukarıda Karaorlular ve Kejkanlılarda olduğu gibi ‘‘Türkmenlerin Krtleşmesi’’ denilen tarihi bir süreci belirttiği ifade edilmektedir.¹⁶⁷

¹⁶³ M.ř. Fırat, a.g.e., s.40

¹⁶⁴ a.g.e., s.260, Erz, a.g.e., s.89

¹⁶⁵ Z.Gökalp, a.g.e., s.101

¹⁶⁶ Selahaddin Erhan, Identity Formation and Political Organization Among Anatolian Nomads: The Beritanlı Case, The University of Texas At Austin, 1992,(Doktora Tezi) s. 106-136 Zik. H. Musa Taşdelen, ‘‘Anadolu Gebeleri: Beritanlar’’, **Etnik Sosyoloji**, (Der.) Orhan Türkdoğan, İstanbul, 2006, s.466

Tablo 7: Kovancılar'da 6 yaş ve üstü okur yazarlık durumu(2008)¹⁶⁸

Yaş Grubu ve Cinsiyet	Okur - yazar olmayan	Okur - yazar olan	Bilinmeyen	Toplam
6 – 21 E	54	6261	276	6591
K	183	5986	324	6493
22 – 29 E	57	2087	565	2709
K	317	2409	221	2947
30 – 39 E	113	2227	249	2589
K	754	1889	206	2149
40 – 49 E	135	1501	107	1743
K	911	798	114	1823
50 – 59 E	211	927	44	1182
K	951	325	91	1367
60 + E	606	752	49	1407
K	1369	142	129	2640
TOPLAM	5661	25304	2375	33340

Okur-yazar durumuna gelince; Tablo 7'yı incelediğimizde 6 yaş ve üstü nüfusun %16,9'unun okur yazar olmadığı, %7,1'nin ise okur yazarlığı hakkında net bilgilerin bulunmadığı görülmektedir. Okur yazar olmayanlarda 40 yaş üstü bayanların çoğunluğu oluşturduğu, 40–49 yaş grubu erkeklerde okur yazar olmayan kesimin %7,7 olmasına karşın bayanlarda aynı oranın %50'yi aştığı görülmektedir. 1950'li yıllardan itibaren Kovancılar'ın köylerinde okul imkanlarını yaygınlaşmasına karşın bu oranla karşılaşılması ve aynı yaş grubunda erkeklerle kadınlar arasında 5 kat dan fazla fark bulunması sosyal çevrenin o dönemler için kız çocuklarının okumasına olan menfi bakışlarıyla izah edilebilir.

¹⁶⁷ a.g.m., s.468-469

¹⁶⁸ <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul> TÜİK ADNKS 2008 veri tabanı “yaş gruplarına göre okur yazarlık” sorgulaması

Tablo 8: Kovancılar'da Yaş Gruplarına Göre Bitirilen Eğitim Düzeyi(2008)¹⁶⁹

Yaş Grubu Cinsiyet	Okuma Yazma Bilmeyen	Okur Yazar Okul Bitirmemiş	İlkokul mezun	İlköğretim okulu mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Yüksek Okul Fakülte	Master	Bilin meyan	Toplam
6-13 E	14	3262	0	53	0	0	0	0	110	3439
K	31	3132	0	79	0	0	0	0	118	3360
14-21 E	40	323	38	1965	0	524	1	0	166	3057
K	152	460	165	1839	0	311	0	0	206	3133
22-29 E	57	105	723	308	168	676	105	2	565	2735
K	317	301	1587	117	50	274	76	4	221	2947
30-39 E	113	116	1131	19	323	412	214	12	249	2589
K	754	353	1308	11	35	101	49	2	206	2849
40-49 E	135	130	900	8	188	215	58	2	107	1743
K	911	232	521	0	20	16	9	0	114	1823
50-59 E	211	139	592	1	94	63	38	0	44	1182
K	951	128	181	0	4	5	6	1	91	1367
60 + E	606	281	422	0	32	14	3	0	49	1407
K	1369	73	65	0	1	1	1	1	129	1640
TOPLAM	5661	9035	7633	4400	915	2612	560	24	2375	33340

Tablo 8’yi incelediğimizde öncelikle 6–13 yaş grubunda okuryazar okul bitirmemiş sütununda ki veriyi İlköğretim Okuluna devam etmekte olup henüz mezun olmamış kitle olduğunu tespit etmemiz gerekmektedir. Bu ayrımı yaptıktan sonra ilçede ikamet eden 2641 kişinin (%7.9) bir öğretim kurumuna gitmeksizin Yaygın eğitim faaliyetleri ile okur yazar olduğunu, 6394 kişinin (%19.1) İlköğretim Okullarına devam etmekte olduğunu, 2008–2009 Eğitim-öğretim yılında ilçede ki ilköğretim öğrenci sayısının 6892¹⁷⁰ olduğunu görüp, 14–15 yaş grubunda bir miktar öğrencinin İlköğretim okullarından henüz mezun olmadıklarını da değerlendirdiğimizde rakamların hemen hemen örtüştüğünü görmekteyiz. Nüfusun %22,8’nin İlkokul, %13,1’nin İlköğretim, %2,7’nin de ortaokul mezunu olduğunu incelediğimizde Nüfusun %38,8’nin bugün 1. kademe eğitim dediğimiz seviyeden mezun olduğunu, lise ve üstü eğitime devam

¹⁶⁹ <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul> TÜİK ADNKS 2008 veri tabanı “Yaş gruplarına göre bitirilen eğitim düzeyi” sorgulaması

¹⁷⁰ Kovancılar İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2009-2010 eğitim-öğretim dönemi durum raporu

konusunda erkeklerin daha yoğun olduğunu, İlçe nüfusunun %7,8'nin lise, %1.75'ninse yükseköğretim kurumlarını tamamladığı görmekteyiz.

2.4. KOVANCILAR'IN SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Kovancılar'ın bugünkü ekonomik yapısı ve bu yapının ortaya çıkmasında etkili olan oluşumlar, ilçenin son yarım asırlık döneminde meydana gelen sosyo-ekonomik durumlardır. Kovancılar'ın bugünkü ekonomik yapısını anlayabilmek için bu yapıyı ortaya çıkaran temellere genel olarak değinmek gerekmektedir.

Sosyo-ekonomik yapısı temel olarak Tarım sektörüne dayanan Kovancılar'ın geçmiş dönemine bakacak olursak, tarihe kısmında da ifade edildiği gibi 1934 'de Kovancılar'da yerleşim başladığında sosyo-ekonomik dinamiğin tarım olacağı planlanarak köy kurulmuş, Balkan göçmeni vatandaşlara topraklar dağıtılmıştır. O döneme bakıldığında bugün Kovancılar İlçesine bağlı olan köylerde yaşayan vatandaşların kendi mülkiyetlerinin bulunmadığı, arazinin “beyler” diye tabir edilen kimselere ait olduğu ifade edilmektedir. Vatandaşlar daha çok bu topraklarda “yarıcı” diye tabir edilen yöntemle toprakları kiralayarak yaşam sürdürmüştür.

1950 sonrasında Demokrat Parti iktidarıyla beylere ve Vakıflara ait toprakların bir kısmı kamulaştırılarak topraksız çiftçilere dağıtılmasıyla yöre insanı o dönem için kısmen refah seviyesine ulaşmıştır. İlçenin Kuzey ve doğusunda bulunan köylerde ekilebilir arazinin azlığı, arazinin meşe ve fundalık olması küçükbaş özellikle keçi beslenmesini zorunlu kılmıştır.

Balkan göçmeni vatandaşlarımızın bölgede iskân edilmesi esasında 1940 şartlarında üretim teknolojisine dönük devrim sayılabilecek bilginin de bölgeye gelmesini sağlamıştır. Basit örnekler açısından bölgede dönem için hala karasaban kullanılırken göçmenlerle birlikte çift yönlü pulluk gelmiştir, tarımda sulama teknikleriyle tanışılmış, kağnı kullanılırken ulaşım vasıtası olarak bölge dingilli at arabasını tanımıştır. Demircilik, marangozluk, duvar ustalığı gibi temel zanaatkârlık konularında göçmen vatandaşlarımızın bilgi birikimi kurulduğunda bölgenin en büyük köy yerleşimi olan Kovancılar'ı bölge halkının ihtiyaçlarının karşılanabilirliği nedeniyle cazibe merkezine

dönüştürmüştür. Bu çekim merkezi olma özelliği her ne kadar göçmen vatandaşlarımız batı illerine taşınmaya başlasa da yetişen çırakların devam ettirmesi, bakkaliye, çerçi, konfeksiyon gibi diğer ihtiyaçların karşılandığı diğer hizmet kollarının da oluşması sonucunu doğurmuştur.

1951 de tamamlanan devlet yolunun Kovancılar içinden geçmesi ekonomik dinamiği daha da canlandırmış, yeni iskânların yapılması ve çevreden göçlerin başlaması günden güne büyüyen bir ekonomik canlılık doğurmuştur. Ülkemizde 1960'larda başlayan yurt dışı işçi göçü bölgede 1970'lerde popüler hale gelmiştir. Yurt dışında elde edilen gelirlerin yatırım yeri olarak köylerden çok Kovancılar merkeze yönelmesi ticari hayatı ve şehirleşmeyi daha da canlandırmıştır. Lakin bu sıcak para girişi refahı getirmesine karşın yatırımların sanayi tesisi benzeri kuruluşlara yönelmemiştir.

İlçe sınırları içinde içindeki kayda değer tek sanayi kuruluşu olan Ferrokrom fabrikası Eti krom A.Ş. ye bağlı olarak 1976 yılında Türk – Japon işbirliğiyle kamu iktisadi teşekkülü olarak kurulmuştur. Kurulduktan sonra emek yoğun istihdam politikası fabrikanın belirli dönemlerde 5000'e varan sayıda işçi çalıştırması hem Elazığ hem de Kovancılar – Palu bölgesinde istihdama ciddi katkı sunmuş ve sanayi işçiliğinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bugün bölgede yaşayan emeklilerin arasında bu fabrikadan emekli olanların hatırı sayılı bir yeri vardır. Ferrokrom fabrikası 2004 yılında özelleştirilmiş çalışan sayısı 300'e kadar düşmüştür. Sayının bu kadar düşmesinde Alacakaya'da bulunan krom ocaklarındaki madencilik faaliyetlerinin doğrudan fabrikaya bağlı işçilik eliyle yapılması yerine taşeron kullanılması yönteminin tercih edilmesi de etkili olmuştur. Fabrikanın varlığı doğrudan çalışanları eliyle sunduğu gelirin yanında güçlü bir nakliyecilik sisteminin doğmasıyla da yöre ekonomisine katkı sunmuştur.

İlçede sanayi konusunda yeni oluşmakta olan dallardan biriside Mermer fabrikalarıdır. Şu aşamada kurulu bulunan 3 Mermer fabrikasında traverten işlenmektedir ve üretimin tamamı ihracata yönlendirilmektedir. Şu anda çok geniş istihdam imkânı sunmasalar da uzun vadede Kovancılar'da mermer fabrikaları üretim ve istihdamı geliştirme potansiyeline sahip görünmektedir.

İlçe ekonomisinin dayandığı temel dinamik olan Tarım sektörüne dönük DSİ tarafından Palu – Kovancılar pompaj sulamasının 1992’de tamamlanarak hizmete girmiş olmasıdır. Murat Nehrinden pompajla terfi edilen su 61.055 metrelik kanallarla 6075 hektarlık alanın sulanabilmesine elvermektedir. Sulu tarıma geçilmesi özellikle Sekrat ovasında bulunan arazilerde şeker pancarı gibi endüstriyel bitkilerin ekimine geçilmesine imkân sunmuştur. Bu da tarımsal gelirlerde hissedilir bir artışı ortaya koymuştur. 1996 yılında sulama işletmesi Palu – Kovancılar sulama birliğine devredilmiş, yönetim sürecinin iyi idare edilememesiyle Birlik sulama faaliyetini düzenli sürdürememiştir. Birliğin özellikle Tedaş’a olan elektrik borçları nedeniyle düzenli su salımının sağlanamaması ovada ki ekimi iyice azaltmış, fiilen sulanan arazi miktarı 2651 dekara kadar düşmüştür. Sulamanın verimsizliği ve Pancar ekimine uygulanan kota nedeniyle sulama bölgesinde ki diğer çiftçiler tahıl ve bostan ekimine yönelmişlerdir.

Tarım sektörüne dönük diğer bir yön ise İlçe merkezi ve yakın köylerde olmamasına karşın Kovancılar’ın Karaçor diye ifade edilen Çaybağı bucağı köylerinde ekiminde uzmanlaşmış denilecek seviyede biber, patlıcan ve domates gibi sebze ekiminin yapılmasıdır. Tarım sektörünün diğer bir dinamiği olan hayvancılık ilçe ekonomisi içinde önemli yer tutmaktadır. Hayvan varlığı geçmişle kıyaslandığında düşmekte olsa da ilçe ekonomisi içinde yadsınamayacak bir yere sahiptir. Bölgede geleneksel olarak küçükbaş hayvancılık ticari olarak yapılırken büyükbaş hayvan daha çok evsel ihtiyaçlar için beslenmekteydi. Günümüzde bu anlayış değişmeye başlamıştır. Küçükbaş hayvancılığın göçer bir yaşamı zorunlu kılması, yazları yaylalara gidilmesi, süt ve yününden mamul ürün elde edilmesi gibi zorluklar küçükbaş hayvan sayısının azalmasına neden olurken yerleşik besi hayvancılığına imkân veren büyükbaş sayısında özellikle nitelikli hayvan varlığında artış görülmektedir. İlçemiz Karınca köyü bölgesinde ağıllar çoğalmaya başlamış, besi hayvancılığının verimi açısından bu toplulaşma faaliyeti de kendiliğinden planlama dışında ortaya çıkmıştır. Bu küçük işletmeler dışında Ülkebir Açık Sistem Süt Sığırcılığı işletmesi de 500 kapasiteli modern bir tesis olarak ilçede ki hayvancılığa dönük zihniyet dönüşüme örnek teşkil edecek bir oluşumdur.

Tüm ifade edilenlerden sonra Kovancılar'da sosyo-ekonomik yapıya dönük bir tahlil yapacak olursak yurt dışı işçi gelirlerinde ki transferlerin azalması, Ferrokrom fabrikasında ki yoğun emek gücüne dayalı istihdam modelinin sona ermesiyle işçi sayısında ki keskin düşüş, yurt içi ticaret hadlerinin tarım sektörü aleyhine sürekli değişmesi ve bölgede mukim sermaye sahiplerinin yatırım önceliklerini Elazığ merkezi ve sahil bölgelerine kaydırma eğilimleri Kovancılar'da ekonomik yaşamı 1990'lı yıllardaki canlılıktan uzaklaştırmaya başlamış ve 2000'li yıllarda görece durağan bir döneme girilmiştir.

2.4.1. Kovancılar'da Ticari Hayat

Kovancılar ulaşım yolları üzerinde bir merkez olduğu için sadece ilçe açısından değil bölge açısından bir Pazar konumundadır. İlçede yerleşik bulunan esnaf ve ticaret erbabı Elazığ'ın doğusunda bulunan ilçelerle, Tunceli ili ve ilçeleriyle, Bingöl İlinin Kığı, Yayladere ve Adaklı ilçeleriyle yoğun bir teması olup özellikle inşaat ürünlerinde mal satımı konusunda yoğun bir ticaret hacmi vardır. İlçede ekonomik yapının dinamizmine sıcak para girdisi sürekli olarak sağlayan memur kesiminin genişliği de ifade edilmesi gereken hususlardandır.

Belediyeler dahil olmak üzere 1250 civarında ki kamu personeli ilçede ticari yaşamın canlı kalmasında ki önemli öğelerdendir. Kovancılar'da gelişmiş olan alışveriş imkânlarının ve alternatiflerin çokluğu Palu, Arıcak gibi ilçelerde çalışan kamu personeli ve o ilçe halklarının da ihtiyaçlarını sıklıkla Kovancılar'dan gidermesi ilçe de ticaret hayatını olumlu etkilemektedir. Kovancılar'ın ticari yönde cazibe merkezi olmasının bir belirtisi olarak ikameti Kovancılar dışında olup da – özellikle Palu'da – işyeri Kovancılar'da olan 50'den fazla esnaf ve tacir bulunmaktadır.

İlçedeki küçük esnaf ve işkolları açısından sosyo-ekonomik yapıya baktığımızda Kovancılar Belediyesi tarafından ruhsatlandırılmış 948 adet¹⁷¹ işyerinin olduğu, Kovancılar Mal Müdürlüğüne kayıtlı ilçe genelinde 2009 yılı itibariyle 1150 faal vergi mükellefinin bulunduğunu tespit ettik.

¹⁷¹ Kovancılar Belediye Başkanlığı verileri(01.02.2010 tarihi itibariyle)

Tablo 9: Kovancılar'da Serbest İcra Edilen Meslekler¹⁷²

Meslek	İşyeri Adedi	Meslek	İşyeri Adedi	Meslek	İşyeri Adedi	Meslek	İşyeri Adedi
Akücü	1	Halı saha	3	Oto galeri	7	Veteriner	2
Atari(Oyun) salonu	3	Hızır Atelyesi	7	Oto boya kaborta	2	Yem Gübre Bayisi	13
Av Malzemeleri	3	İnşaat Malzemesi	23	Oto lastik	5	Züccaciye	9
Avukat	6	İnternet Cafe	14	Oto rot balans	3	Büfe	4
Ayakkabıcı	17	Kahvehane	26	Oto tamir	12	Manav	4
Bakkal	84	Kargo	2	Oto yedek parça	9	Dershane dil kursu	3
Berber	19	Kasap	12	Oto yıkama	7	Oyuncakçı	3
Beyaz Eşya	4	Kasetçi	4	Otobüs yazıhanesi	3	Tornacı	1
Beyaz Eşya Tamir	8	Kaynakçı	5	Pastane	4	Bilgisayar ve mlz.	4
Bilardo Salonu	1	Kebabçı	15	Perdecı	3	Eşarpçı	1
Motorsiklet Bisiklet Tamircisi	5	Keresteci	11	Petrol İstasyonu	10	Taş ocağı	2
Camcı	3	Kırtasiye	8	PVC Doğrama	11	Halıcı	3
Çay Ocağı	30	Kuaför (bayan)	8	Radıyo evi	1	Oto elektirik	3

¹⁷² Kovancılar Belediye Başkanlığı ve İlçe Emniyet Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Çiçekçi	1	Kuru Temizleme	1	Saatçi	2	Tv tamir	3
Kola Bayi	3	Kuru yemiş	17	Sebze komisyoncu	2	Güneş enerjisi	4
Değirmen	4	Kuyumcu	14	Sigorta acentası	3	Oto Eksoz	2
Demir doğrama	10	Lokanta	11	Sobacı	3	Tüp Bayisi	10
Dilekçeci	3	Manifatura Tuhafiyecisi	28	Soğuk hava deposu	3	Oto cam	1
Diş hekimi	2	Marangoz	10	Sihhi tesisat	4	Toptan gıda	9
Döşemeci	3	Market	14	Sürücü kursu	2	Gözlükçü	1
Düğün Salonu	5	Matbaa	1	Taksici	60	Otel	1
Eczane	9	Mermerci	8	Tarım aletleri satış	1	Terzi	7
Elektrikçi	16	Mobilyacı	13	Tatlı dondurma İmalat	4	Giyim (Konfeksiyon)	17
Emlakçı	2	Mobilya Tamir	22	Tekel Bayi	2	Odu - Kömür satış	12
Fırın	24	Muhasebe	2	Tlf. Satış	14	Telefon tamir	1
Fotoğrafçı	5	Minübüsçü	94	Terzi	7	TOPLAM	948

Kovancılar'da üretime dönük çalışmakta olan küçük esnafın tamamına yakını 2002 yılında hizmete sunulan Kovancılar Küçük Sanayi sitesinde faaliyetlerine devam etmektedir. Elazığ İl merkezinden sonra toplu bir sanayi sitesinin bulunduğu tek yerleşim yeri olması, zanaatkarlarca üretim, bakım ve onarımı gereken tüm sanat dallarının bir arada bulunması bölgede ki diğer yerleşim yerlerinde ve köylerde mukim

insanların ihtiyaçlarının Kovancılar'dan tedarik etmesi de Kovancılar'da ki ticari hayat açısından avantaj sağlamaktadır.

2.4.2 Kovancılar'da Tarım ve Hayvancılık

Kovancılar'da tarım alanları ekimi daha ziyade hububat ve pancar ekimi ağırlıklı olup hayvancılığın temel direği olan yem bitkileri ekimi yeterli seviyede değildir. Sulu tarım alanlarının 60.000 dekarı Kovancılar Sulama Birliğinin yetki sahası içerisinde olup bu alanda sadece şeker pancarı ekimi için sulama yapılmaktadır. Sulu tarım yapılabilen diğer 15.000 dekarlık alanda çiftçiler doğal kaynaklar(dere vb.), yer altı sularının kullanımı(artezyen, kuyu) sulu tarım yapmaktadır.

Tablo10: Kovancılar'da Arazinin Tarımsal İşlevlere Göre Dağılımı

TARIM ARAZİSİ TOPLAM/Da.	SULU TARIM ARAZİSİ / Da.	SUSUZ TARIM ARAZİSİ / Da.	SEBZE EKİMİ YAPILAN ARAZİ / Da.	MEYVE EKİLİ ARAZİ / Da.
293.498,1	75.696,9	185.701,2	17.100	15.000
TARIM DIŞI ALAN / Da.	ÇAYIR MERA ALANI / Da.	ORMAN ALANI / Da.	DAĞLIK ALAN / Da.	TARIM DIŞI ARAZİ TOPLAMI/Da
262.834,2	173.608,3	229.150,6	52.908,8	718.501,9

Tablo 10'u incelediğimizde ilçedeki arazilerin %40,8'nin tarımsal kullanıma konu olduğunu bu alanın değerlendirilmesinde %25,7'sinde sulu tarım yapılabildiği %5,8'inde sebze ekildiğini, %5,1'inde ise meyve bahçelerinin olduğunu görmekteyiz. Ancak yaptığımız saha incelemelerinde meyveciliğin büyük çapta pazar için olmaktan çok hobi niteliğinde ev ekonomisine dönük küçük bahçelerde yapıldığını müşahade ettik. Ancak örnek olabilecek modern sistemde kapama meyve bahçeleri de tarım teşkilatının tavsiyeleri doğrultusunda yaygınlaşmaya başladığı bildirilmiştir.

İlçedeki tarım arazilerinin %63.2'i kuru tarım arazisi vasfındadır. Çoğunlukla hububat tarımı yapılan bu alanların her yıl yaklaşık 1/3'ü nadasa bırakılmaktadır.¹⁷³

Tablo 11: Kovancılar'da üretimi yapılan Tarımsal Ürünler¹⁷⁴

SEBZE	Alan/Da.	Üretim/Ton	TAHILLAR	Alan/Da.	Üretim/Ton
Domates	700	1313	Buğday	110000	37400
Biber	325	348	Arpa	100000	36000
Soğan	350	575	Mısır	100	80
Patates	200	200	BAKLAGİL		
Patlıcan	100	1600	Nohut	1000	100
Salatalık	500	650	Fasulye	25	3.8
Kavun	1500	3450	Mercimek	400	40
Karpuz	750	2400	Fiğ(dane)	500	60
Maydanoz	20	7	Mürdümük	2250	180
ENDÜSTRİ BİTKİLERİ			YEM BİTKİLERİ		
Ş. Pancarı	6250	28125	Yonca	1000	180
Ayçiçeği	50	7.5	Korunga	20	3
Aspir	5	0.125	Silaj Mısır	600	1850
			Fiğ	21000	600

Kovancılar'da tarımsal üretimde ürün yelpazesinin genişliği Tablo 11'da görülmektedir. Özellikle son dönemlerde devletin hayvancılığın gelişmesi için yem bitkileri üretimine uyguladığı teşvikle yem bitkileri ekimi yaygınlaşmaya başlamıştır.

¹⁷³ Kovancılar Tarım İlçe Müdürlüğü "Kovancılar Tarım ve Hayvancılık 2009 Durum Raporu"

¹⁷⁴ a.g. rapordan derlenmiştir.

Tablo 12: Kovancılar'da üretimi yapılan meyveler.¹⁷⁵

ÜRÜN CİNSİ	ALAN / Dekar	ÜRETİM / Ton
Elma	900	1298
Armut	100	220
Kayısı	600	610
Erik	100	468
Vişne – Kiraz	300	325
Şeftali	200	188
Badem	120	22.8
Ceviz	300	225
Ayva	240	72
Dut	1200	600
Üzüm(sofralık)	3500	1800
Üzüm(şaraplık)	770	582

Yukarıda da ifade edildiği gibi Meyvecilik konusu daha çok ev ekonomisine dönüktür. Meyveciliğin geliştirilmesi hususunda ilçe merkezinin de içinde bulunduğu Sekrat ovasında cazibesi kaybolmakta olan pancar ekiminin yerine ikame edilmek üzere modern meyve bahçeleri yapımı konusunda iklim, toprak yapısı ve yeraltı sularının yeterliliği dikkate alınarak projelendirilmesi hususu araştırma kapsamında ziraat uzmanlarınca ifade edilmiştir.

Kovancılar'da tarımsal kazancın içinde hayvancılıkta önemli yer tutmaktadır. Özellikle küçükbaş hayvan varlığı ciddi denilecek bir sayıdadır. Küçükbaş hayvan varlığının sahipliğinin çoğunluğunu Beritan aşiretine mensup kişiler oluşturur. Bu aşiretimize mensup kimselerin toplumsal iş bölümü de diyebileceğimiz bir örnekle çoğunluğunun temel uğraşısı küçükbaş hayvancılıktır.

¹⁷⁵a.g. rapordan derlenmiştir

Tablo 13: Kovancılar'da Hayvan Varlığı¹⁷⁶

Büyükbaş	Koyun	Keçi	Kümes hayvanı	Tek tırnaklı (At, eşek)	Manda
14.600	47.000	8.500	47.650	318	25

Tablo 13 'de görülmekte olan büyükbaş varlığının %70'i melez, %15'i saf kültür ırkı geriye kalan %15 ise yerli ırklardan oluşmaktadır. Kültür ırkı hayvan varlığının da %60'nı Simental, %25'ni Esmer(Montofon), %15'ni ise Holstein ırkı oluşturmaktadır. Kovancılar'da ki hayvancılık işletmelerinin 3055'i küçük aile tipi işletme olup büyük baş hayvan varlığının 11200'üne sahiptirler. 95 adet besi tipi işletme de 3000, 1 adet çiftlik tipi işletmede ise 500 büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Büyükbaş hayvanlardan 8156'sı inek olup ortalama günlük süt üretimi 81,56 tondur.¹⁷⁷

İlçede bulunan küçükbaş hayvanlarda mor karaman ırkı yaygın olup, bir miktarda ak karaman ırkı koyun vardır. İlçedeki 47.000 küçükbaş hayvandan 14.000 adedi yerleşik olup, 33.000 adedi göçer sürülerdir. Göçer sürüler nisan ayı itibariyle Bingöl Karlıova ve Erzurum Çat bölgelerine gitmekte, Eylül ayı itibariyle Kovancılar'a dönüp yaklaşık 1,5 ay konakladıktan sonra Şanlıurfa bölgesine gitmekte ve Mart ayında tekrar dönmektedirler.¹⁷⁸

Kovancılar'ın mera-kovan kapasitesi 12.285 adet olup ilçede yerli arıcı olarak 3500 adet arılı kovan mevcuttur. Her yıl ortalama 2000 kovan kapasiteli gezginci arıcı gelmektedir. Tarım sektörünün bir alt dalı olarak ilçede Keban Baraj gölünde yürütülen balıkçılık faaliyetine de değinilmesi gerekmektedir. Kovancılar'ın Muratbağı ve Uzunova köylerinde su ürünleri kooperatifine üye 24 tekne ile tatlı su balıkçılığı yapılmaktadır. Anılan bu köyler için balıkçılık faaliyeti önemli bir gelir kalemini oluşturmaktadır.

¹⁷⁶ a.g. rapordan derlenmiştir

¹⁷⁷ a.g. rapor

¹⁷⁸ Kovancılar Kaymakamlığı 2009 ilçe brifing raporu

2.5. KOVANCILAR'DA AİLE YAPISI VE AİLE İÇİ İLİŞKİLER

2.5.1. Aile Tipleri

Kovancılar'da aile tiplerini belirlerken yöntem olarak 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanunu gereğince İlçe Emniyet Müdürlüğü tarafından tutulmakta olan konutta kalanlara ait kimlik bildirme belgelerini tek tek inceleyerek tespitte bulunma yani tarama tekniğini kullanma yoluna gittik. Anılan kanunun 6. maddesi gereğince her hane reisi mahalli kolluk karakoluna “konutta kalanlara ait kimlik bildirme belgesi”ne hanede barınanları yakınlık derecelerini de tek tek belirtip ilgili muhtara onaylatarak teslim etme zorunluluğu nedeniyle bir yerleşim yerinde bulunan tüm hanelere ait bilgilere 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu ile bu hüküm kaldırılana kadar ulaşmak mümkündür. Ancak bu veriler Kovancılar'da 2008 yılı başına kadar tutulmuş olduğundan çalışmamız için sağlıklı ve objektif bilgiye ulaşmak açısından oldukça verimli verilerdir. Arşiv olarak muhafaza edilen 5612 kimlik bildirme belgesini tek tek tarayarak nakil alanlarla, süreç içinde güncellemeler nedeniyle mükerrer hale gelen belgeleri ayırıp 4905 haneye ait kimlik bildirme belgesi üzerinden değerlendirme yaptık. Kovancılar Belediyesi verilerinde mesken adedinin 5070, gözlemlerimiz esnasında yüzlerle ifade edilecek sayıda boş meskeni dikkate alarak değerlendirdiğimizde araştırmada kullandığımız verinin tüm ilçe merkezinde ki aile tiplerini incelemek açısından doğru bir yol olduğunu söyleyebiliriz. Son olarak değerlendirme alanı olarak yalnız ilçe merkezini ele aldık, köylerde yaptığımız gözlemlerde geniş aile yapısının mutlak çoğunluğu oluşturduğunu söyleyebiliriz.

İncelemelerimiz esnasında ailelerin mutlak çoğunluğunda monogami türü evliliklerin olduğunu görmekte birlikte aynı haneyi paylaşmakta olan poligami ailelerine de rastladık. Eldeki verileri sınıflandırmada ele aldığımız aile tipleri çekirdek aile, geniş aile ve parçalanmış ailedir. Kovancılar'da aile tiplerini belirlerken 1. bölümde aile tipleri üzerine ifade ettiğimiz teorik çerçeveye tam oturmayan hususlardan dul anne veya babanın evli çocukları ile birlikte oturdukları aileleri geniş aile olarak değerlendirdik aynı zamanda dul anne ve çocuklarının kadının veya kocanın yakınlarıyla beraber olduğu ailelerde geniş aile sınıfına dahil edilmiştir. Birden fazla çekirdek aileyi barındıran haneleri de geniş aile olarak değerlendirdik. Dul anne yada baba ile çocuklardan oluşan aileler parçalanmış aile kabul edilirken, Kovancılar'da sık

görülen örneklerden babanın çok uzun yıllardır özellikle de yurt dışında çalışıyor olup da birkaç yılda bir eşi ve çocukları yanına geldiğinden ailede hane reisinin geleneksel görevlerinin oluşmadığını dikkate alarak ölüm, boşanma, ayrı yaşama gibi sebeplerle karı yada kocanın yokluğunu¹⁷⁹ dikkate alarak bu durumda ki aileleri de parçalanmış aile olarak değerlendirdik.

Tablo 14: Kovancılar'da Aile Tipleri¹⁸⁰

Mahalle	Çekirdek aile sayısı ve oranı	Geniş aile sayısı ve oranı	Parçalanmış aile sayısı-oranı	Toplam sayı
Bağlar	519 %79.2	87 %13.2	49 %7.5	655
Bahçelievler	564 %80.4	92 %13.1	46 %6.5	702
Çarşıbaşı	378 %83.8	51 %11.3	22 %4.9	451
Çaybaşı	569 %66.7	173 %20.3	111 %13	853
Fatih	432 %75.7	88 %15.4	51 %8.9	571
Heybet	206 % 73.8	61 %21.9	12 %4.3	279
İsmetpaşa	617 %80.9	114 %14.9	32 %4.2	763
Tuna	431 %68.4	126 %19.9	74 %11.7	631
TOPLAM	3716 %75.8	792 %16.2	397 %8.0	4905

Tablo 14'ü incelediğimizde Kovancılar'da ailelerin %75.8'ni karı – koca ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aile, %16.2'ni geniş aile ve %8'ni ise parçalanmış aileler oluşturmaktadır. Özkalp'e göre çekirdek aile modern sanayi toplumlarının özelliğidir. "Bu toplumlarda çekirdek ailenin egemen oluşunun nedeni mülkiyet, hukuk, bireysel mutluluk ve herkesin kendi hayatını yaşamak istemesi gibi genel toplumsal idealler, coğrafi ve toplumsal hareketlilik gibi planlara yansıyan bireysel felsefenin gelişmesidir"¹⁸¹ şeklinde açıklamış olsa da Kovancılar özelinde çekirdek ailenin oransal egemenliği istatiki olarak görünse de özünde cemaatçi karaktere sahip olan Kovancılar'da suni çevre başlığında da ifade edildiği gibi modern şehirleşmiş fiziki yapıda apartman blokları genellikle bir ailenin mülkiyetinde olup, apartman sakinleri birbirlerine yakın akraba olmaktadır.

¹⁷⁹ Gezgin, a.g.e., s.124

¹⁸⁰ Kovancılar İlçe Emniyet Müdürlüğü Konutta Kalanlar ait Kimlik Bildirme formlarından derlenmiştir

¹⁸¹ Özkalp, a.g.e. 103-104

Her bir dairesi içinde ana-baba ve çocuktan oluşan çekirdek aile yaşıyor olsa da apartman özelinde geniş aile tanımlamasında ki tüm ifade edilenler geçerli olmasa da geleneksel değer yargıları ve ilişkiler ağının hüküm sürmekte olduğu bir nevi geniş aile türü ortaya çıkmaktadır. Bunun kenar mahallelere dönük bir varyasyonu da ortak avlu içinde ki müstakil hanelerdir. Her bir yetişkin erkek evlat kendi evi ayrı olarak eş ve çocuğuyla yaşasa da ortak avlu içinde büyük otoritesinin geçerli olduğu bir nevi geleneksel geniş aile töresi kendini hissettirmektedir. Nitekim **Erkal**'ın işaret ettiği gibi çekirdek aile tipi farklı ülkelerde farklı özellikler göstererek ortaya çıkabilmektedir.¹⁸²

Yine de Kovancılar'da ki aile tipleri içinde çekirdek aile oranı $\frac{3}{4}$ 'ü geçmekte olması ilçenin şehirleşmede kat ettiği yolu göstermektedir. Uzun dönemde de Kovancılar merkez açısından hane halkı büyüklüğünün seyrine bakacak olursak genel süreç doğrultusunda geniş ailelerin daha da azalacağı öngörüsünde bulunabiliriz. Hane halkı büyüklüğü 1990'da 6,5 iken 2000'de 6,1'e, 2008'de ise 4,2'ye gerilemiştir. Ülke genelinde son yıllarda hane halkı büyüklüğünün 4 dolaylarında olduğunu¹⁸³ da düşünecek olursak Kovancılar'ın bu konudaki yönü ülke geneliyle paralellik göstermektedir.

Yaptığımız gözlemlerde parçalanmış aile tiplerinde ebeveynlerin birinin vefat etmiş ya da boşanmış olmasından çok erkeğin iş nedeniyle uzun süreli olarak aileden ayrılması sonucu ortaya çıkmaktadır. Özellikle yurt dışı işçiliğinin ilçede yaygın olması işçi ailelerinde parçalanmış aile tipi görülmektedir. Bu durumda parçalanmış aile müstakil bir hanede bulunsa dahi yakın akraba çevresinin sıkı gözetimi altındadır. Vefat ve boşanma sonucu dul kalmalarda özellikle bayanlar çocuklarıyla kendi evlerinde yalnız bırakılmaz Kaynana – kayınbaba yanına alınarak geniş aileye dahil olurlar. Kovancılar'da geniş ailenin ortaya çıkmasında birden çok çekirdek ailenin aynı meskeni paylaşmasından ziyade bakıma veya desteğe muhtaç ana, baba, kaynana, kayınbaba mesken içine alınması, kardeş eşi, baldız gibi sosyal normlar gereği yalnız yaşamasına sıcak bakılmayan kimselerin korunma düşüncesi, bekar erkek kardeşin ekonomik nedenlerle aynı haneyi paylaşması ve kırsal alanla bağlantılı ailelerde

¹⁸² Erkal, a.g.e., s.115

¹⁸³ Erkal, a.g.e., s.205

yeğenlerin eğitimine devamı gibi amaçlar daha çok ön planda olmaktadır. Bu durum cemiyette cemaat ilişkilerini korumak suretiyle toplumların asabiyesini(dayanışma duygusunu) yükseltmek¹⁸⁴ şeklinde tespit edilebilir. Kovancılar'ın sosyal yapısında bu dayanışmacı duygular yıpranmaya başlamış olmakla birlikte hala geçerliliğini korumaktadır.

Aile reislerinin yapmakta oldukları işle ve eğitim düzeyiyle aile tiplerini gözlelediğimizde eğitim seviyesi yükseldikçe çekirdek aile tipinin yaygınlaştığı, evli üniversite mezunları arasında -görev nedeniyle Kovancılar'da bulunan bekar yada eşi yanında olmayan memurlara anne babasının refakat amaçlı evi paylaşımları dışında geniş aile örneği göremedik. Yaptığımız gözlemlerde memur ve işçi kesiminde yaygın aile tipinin çekirdek aile olduğu, geniş aileninse daha çok tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar ile esnaf ve tüccarlar arasında olduğunu özellikle küçükbaş hayvancılıkla uğraşanların göçer bir yaşam sürmesi nedeniyle tamamının geniş ailelere sahip olduğunu tespit ettik.

Aile tipinin eş seçimi üzerine etkileri üzerindeki incelemelerimizde ve yaptığımız mülakatlarda erkek çocuklar için aile tipi ne olursa olsun daha serbest bakılıp “oğlumun beğendiğini kabul ederim” mantığının ön plana çıktığını, kız çocuklarında çekirdek aile tipine mensup aile reislerinin kendi tercihi bırakım eğilimi daha yüksek olmakla birlikte genel olarak erkek çocuklar için gösterilen hoşgörünün kızlar için gösterilmediğini gözledik. Özellikle geniş ailelerde olmak üzere ebeveynler ve aile büyükleri eş seçiminde etkili olmakla birlikte şehirleşmenin aile içi otorite bağlarını zayıflattığını, hukuk sisteminin bireyler üzerinde hak bilincini geliştirmesi ve iletişim araçlarının yaygınlaşması tüm aile tiplerinde kız erkek çocukların düşüncelerini dikkate almak zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Çünkü geniş ailenin toplumsal ve ekonomik nedenlerle parçalanmasıyla meydana gelen sonradan kurulmuş çekirdek ailelerde evlilik kararı ve eş seçiminde ailenin otoritesi azalmaktadır.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Orhan Türkdoğan, **Türk Toplumunda Zazalar ve Kürtler**, İstanbul, 2008, s.336

¹⁸⁵ Feridun Merter, **1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler(Malatya Örneği)**, Ankara, 1990 s.40

Evlilik incelemelerimizde karşı cinsten çocukları olan dulların evlenmesi şeklinde tanımlanan **Taygeldi** evlilik türüne hiç rastlamazken, **Berder** tarzı evliliklerin varlığını geçmişten bazı örneklerle tespit ettik. Sosyologların **Sororat** diye tanımladığı baldızla evliliğe hiç rastlayamazken, **Levirat** diye adlandırılan ölen kocanın erkek kardeşiyle evlenme¹⁸⁶ örneklerinin varlığına kayınbiradere 2. eş olarak da, bekar olan kayınbiraderle evlendirme şeklinde de varlığına ilişkin tespitlerimiz oldu.

2.5.2. Aile İçi ve Akrabalar Arası İlişkiler

2.5.2.1. Ailede Otorite Yapısı

Karı – koca arasında ki otorite kalıbı olarak genelde eşler çevrelerinde ki toplumsal normlara uygun davranırlar. Genel olarak bütün toplumlarda koca otoritesinin üstünlüğü görülür. Buna “patriyarki” denilir. “Matriyarki” yani kadının otoritesinin üstünlüğüne çok az rastlanır. Ancak bir çok toplumda özellikle ev işlerini ilgilendiren konularda sözü daha çok dinlenilmesine rağmen otorite yine erkektedir. “Epoliteryan” yani eşitlikçi denilen otorite sisteminde karı ve kocanın eşit söz hakları bulunmaktadır.¹⁸⁷ Türkiye’de otorite genellikle erkeğe ait görülmektedir. Geleneksel Türk ailesinde önemli kararların alınmasında, gelenek gereği kadınlara fazla söz düşmemektedir.

Ailede bir otorite hiyerarşisi vardır. Geniş ailelerde en yaşlı üye, ondan sonra sırasıyla en büyük oğul ve en yaşlı kadın gelmektedir. Çekirdek ailede ise kadının önemi biraz daha artmaktadır. Çünkü bu tip ailelerde en yaşlı üye kadının kaynanası değil bizatihi kendisi olmaktadır.¹⁸⁸ Geleneksel ailelerin büyük ailelere dönüştüğü zamanımızda Kovancılar’da aile otorite yapısında hala erkeğin ön planda olduğunu, çekirdek aile yapısı içinde de olsa otorite konusunda erkek egemen bir yapının devam ettiğini söyleyebiliriz. Lakin eşlerin her ikisinin de çalışıyor olduğu örneklerde daha “epoliteryan” bir otorite paylaşımının olduğunu ifade edebiliriz. Şehirli geniş aile yapısında ana-baba ya da diğer yakınlar daha çok çekirdek aileye bakım, desteklenme

¹⁸⁶ Gökçe, a.g.e., s.198

¹⁸⁷ Özkalp, a.g.e., s.112

¹⁸⁸ Serim Timur, **Türkiye’de Aile Yapısı**, Ankara, 1972, s.103

saikiyla bir ekleme oldukları için çoğunlukla otorite hiyerarşisinde ilk söz en yaşlı erkek üyede olmamaktadır. Kovancılar'da da bunun örnekleri görülebilmektedir.

2.5.2.2. Ailede Karı Koca İlişkisi

Ailede karı – koca ilişkileri aile tipleriyle yakından ilgilidir. Çünkü geleneksel geniş ailede ki otorite yapısında ki karı-koca ilişkisiyle çekirdek aile yapısında ki kadın erkek ilişkilerinde farklılıklar ortaya çıkması kaçınılmazdır. Geleneksel aile yapılarında kadınların karar alma sürecine katılımları son derece sınırlıdır. Bu tip ailelerde söz hakkı erkekten sonra evin en büyük kadınına aittir. Çekirdek ailede ise evin en büyük hanımı erkekten sonra kendisidir. Dolayısıyla kadınlar geniş aile yapısına göre çekirdek ailede daha fazla söz hakkına sahiptirler.¹⁸⁹ Çekirdek ailenin ailede karı koca ilişkileri açısından bir başka etkisi de aile çekirdek özelliğini kazandıktan sonra aile bireylerinin birbirlerine daha fazla yakınlaşmalarını sağlamada görülmektedir ve burada özellikle çocuklar önemli rol oynamaktadır.¹⁹⁰ Kovancılar'da karı – koca ilişkilerinde erkek başat konumdadır. Kadının eğitim seviyesi yükselip, ekonomik hürriyeti artıkça ilişkilerde daha eşitlikçi olunması yönünde taleplerinin olacağı her yerde olduğu gibi Kovancılar'da da geçerlidir.

2.5.2.3. Anne – Baba ve Çocuk ilişkisi

İncelemelerimizde geniş aile tipinde olsun, çekirdek aile tipinde olsun Kovancılar'da Gezgin'in ifade ettiği “aile reisi olan babanın, eşi ve çocukları üzerinde ki otoritesi sosyal kontrolün gerçekleşmesinde bir araçtır. Çocukların anneleri yanında daha rahat olmaları, mesela babaları yanında sigara içmemeleri ve bir problem ve istekleri olduğunda öncelikle annelerine müracaat etmeleri fakat onaylamadığı bir durumla karşılaştığında babanın doğrudan çocukları muhatap alması sosyal kontrolde aile reisinin öneminin işaretidir.”¹⁹¹ Geleneksel algıda baba daima otorite olarak algılanmış ve bugün çekirdek aile yapısında dahi çocukların bir kontrol mekanizmasına tabi tutulabilmesi için “ebeveynlerden birinden çocuk korksun” düşüncesi ilçede oldukça yaygındır ve genellikle korkulması gereken ebeveyn ise baba olmaktadır. Görüştüğümüz örneklerde bu durumun sorgulanmadığı bir nevi gönüllü kabullenişin

¹⁸⁹ Timur, a.g.e. s.103

¹⁹⁰ Altan Eserpek, **Sosyal Kontrol, Sapma ve Sosyal Değişme: Erzurum'un 2 Köyünde Karşılaştırmalı Bir Araştırma**, Ankara, 1979, s.139

¹⁹¹ Gezgin, a.g.e., 221

olduğu, babaya biçilen bu sosyal rolün çekirdek aile içinde ana-babanın aile ekonomisine ortak katkı sunduğu örneklerde de müşahede ettik.

Çocuklarla ilgili kararlarda anne – babanın istişare içinde oldukları, küçük çocuklar için önemli kararların genellikle ortak alındığı, yetişkin çocuklarla ilgili kararlarda çocuğunda fikrine başvurulduğu klasik geleneksel aile tanımına uyan tipik örneklerde dahi son hüküm aile reisine ait olsa da kararlar öncesinde anne, çocuk ve duruma göre diğer hane bireylerinin de katıldığı istişare ortamının olduğunu inceledik ve gördük.

2.5.2.4. Akrabalar Arası İlişkiler

Birçok sosyolog ve antropolog ilkel toplumların toplumsal yapılarını aile ve akrabaların meydana getirdiğini söylemiştir. Akrabalığın ortaya çıkışının exogamy (klan, grup dışı evlilik) dayandığını bunun sonucu olarak da her bireyin biri yetiştiği biri de hısımlaştığı aile olmak üzere en az iki ailenin üyesi olduğunu, aile içinin birincil akrabalar olup ikincil ve üçüncül derecelerde akraba ilişkilerinin çoğalarak gittiği belirtilmektedir.¹⁹² Aynı ana ve babadan gelen fertler arasında akrabalık vardır, bunun yanında evlilik yoluyla da akrabalık edinilmektedir. Hukuk sistemimizde zaten aynı soydan olanları kan hısımlı, evlilik yoluyla edinilen akrabalığı ise sıhrî hısımlık olarak tanımlamaktadır. Ailenin kendisi dışında daha geniş bir sosyal örgütlenme grubu içinde yer almasına da akrabalık diyebiliriz. Akrabalık kurumu içinde ilişki önemli yer tutar. Nitekim geleneksel geniş aile yapılanmasında kişi üzerinde hane reisi dışında 2.(kardeşler) ve 3. derece(amca-dayı) akrabalarında sosyal kontrol sürecinde etkin olması bunu göstermektedir. Türk toplumunda akrabalığın ana tarafından yada baba tarafından olması ilişkiler açısından farklılık ortaya çıkarmamakta olup her iki yönden de akrabalar eşittir.¹⁹³ Akrabalık bireylerin sosyal ilişkilerinin gerçekleştiği, evlilik kan bağı veya soy-sop ilişkilerine dayalı bir sistemdir.¹⁹⁴ Ancak genel olarak aile tipinin çekirdek aileye dönüşmesi, ekonomik ortaklığın azalması, fiziksel mesafelerin artması, iletişim araçlarının yaygınlaşması vb. pek çok sosyal etmen sonucunda akrabalık kurumunun Türk toplum yapısında da eski kontrol gücünü kaybettiğini söyleyebiliriz.

¹⁹² Bottomore, a.g.e., s.197

¹⁹³ Fındıkoğlu, Z.F.: **Türk Aile Sosyolojisi**, Hukuk Fak. Mecmuasından ayrı bası, İstanbul, 1946 s.208, Zik. Erkal, a.g.e., s.116

¹⁹⁴ Özkalp, a.g.e., s.97-98

Bu değerlendirmeler ışığında Kovancılar'da akrabalık ilişkilerine baktığımızda çekirdek aile oranının ¾'ü aşmasına rağmen akrabalık ilişkilerinin canlı olduğunu söyleyebiliriz. Bunda hanelerin ayrılmış olmasına rağmen mesleklerin icrasında ve iş yapmada yakın akrabaların birlikte çalışması, Kovancılar'ın büyük sayılamayacak bir şehir olması nedeniyle akrabalık, aynı sülale ve aşirete mensubiyet ve aidiyet bilincinin bir dayanışma ve yardımlaşma zemini olarak da görülmesi etkili olabilir.

Bunun yanında bizim toplumumuzun kendine özgü aile anlayışı da akrabalık bağlarının güçlü olması sonucunu ortaya koymaktadır. Kovancılar'da akrabalık kurumu hala bireyin davranışlarını denetlemesi ve karşılıklı dayanışma açısından önem taşımaktadır. Akrabalık müessesesi geleneksel ailelerde olduğu kadar parçalanmış ailelerde de sıkı ilişkiler ağına sahiptir. Ana ya da babanın bulunmamasında parçalanmış ailenin geri kalan fertleri açısından kontrol mekanizmasında, ailenin korunmasında ve ihtiyaçlarının karşılanmasında uzak derece akrabaların dahi vazife içinde olduğu söylenilebilir. Kovancılar'da aile tiplerini belirlemek için yürüttüğümüz tarama esnasında geniş aile diye tanımladığımız pek çok hanenin anne, baba ve çocuklardan oluşurken yanlarında dede, babaanne-anneanne, görümce, baldız, bunların çocukları, yeğenler vb. bulunduğunu gördük. Bu da akraba ilişkilerinin canlılığını, değişik yakınlıkta ki akrabaların dışarı itilmeyip "koruyucu kanatlar altında" tutulduğunu göstermektedir.¹⁹⁵

Bu aidiyet düşüncesi yanında Kovancılar sosyal yapısında Beritanlılık, Kejkanlılık, Arıcaklılık, Palululuk, Zazalık, Kürümlülük, Beruçluluk gibi aile üstü aşiretçilik mantığının geçerliliği şehir yaşamında akrabalık ilişkilerinin canlı tutulmasını gerektirmektedir. Bu mantığın geçerliliği İbni Haldun'un asabiye diye tanımladığı cemaat duygusunun¹⁹⁶ şehir yaşantısında da devam ettirilmeye çalışılmasının, karşılıklı dayanışma ile kendini daha güvende, yalnız hissetmemenin de bir dışa vurumunu oluşturmaktadır. Devlet otoritesi pek çok sosyologun dediği gibi geniş aile ve akrabalık fonksiyonunun görevini devralmış denilse de Kovancılar'da geçerli sosyal normlar akraba çevresinin güçlü olması kişiyi de güçlü kılmaktadır.

¹⁹⁵ a.g.e., s.116

¹⁹⁶ O. Türkoğan, Türk Toplumunda Zazalar ve Kürtler, s.335

2.6. KOVANCILAR'IN BUGÜNKİ SOSYAL YAPISINDA GÖÇMENLER

1934 yılı öncesinde boş ve çorak bir araziye sahip olan Kovancılar'ın tarihi Balkanlardan Anayurda göç eden soydaşların iskânıyla başlar. 1934 yılında Romanya'dan 405 hanelik soydaş kafilesinin bu bölgede iskânı planlanmış, 1935 yılında kuruluşundan imar planlaması yapılan ülkemizin ilk yerleşim yeri olan Kovancılar'da 2 mahalleden oluşan Kovancılar köyü inşa edilerek göçmen kafilesi buraya yerleştirilmiştir. Kafilenin bir kısmı da bugün Kovancılar'ın Beldesi ve Köyü olan Hoşmat ve Şenova köylerinde iskân edilmişlerdir. İskân edilen göçmen kafilesi 1941 yılından itibaren Bulgaristan Devleti sınırları içinde kalan, geldikleri dönemde Romanya Devletine ait Silistre Vilayeti, Tutrakan ilçesi köylerinden gelmişlerdir. Dobruca bölgesi de denilen bu yörede ki Türk köylerinden şimdi ki Kovancılar bölgesine gelen hane sayıları ve geldikleri köyler; Kovancılar 300 hane, Armutlar 40 hane, Ağaköy 20 hane, Hacıfaklar 20 hane, İsmil 14 hane, Karamehmetler 7 hane, Denizler 2 hane, Siyahlar ve Meşe 1'er hanedir. Şu an ilçenin olduğu yere Kovancılar köyünden gelmiş olanlar yerleştirildikleri için yeni inşa edilen yerleşim yerine de Kovancılar adı verilmiştir. 1940 nüfus sayımında Kovancılar köyü 900'ü aşan nüfusa sahip ve yalnız göçmenlerden oluşan bir yerleşim yeri iken 1950 ler sonrasında göçmen vatandaşlar yöreye, iklime ve kültüre karşı yaşadıkları adaptasyon sıkıntıları nedeniyle hızla Bursa ve İzmir yörelerine göçerken onlardan boşalmaya başlayan Kovancılar köyüne çevre köylerden gelen vatandaşlarımız yerleşmeye başlamıştır.

İnceleme yaptığımız dönemde Kovancıların ilk sakinleri olan göçmenler üzerinde özel bir araştırma ve tahlil yapma ihtiyacı hissettik. Yukarıda da ifade edildiği gibi göçmenler 300 hane olarak gelmişler ancak hem coğrafyaya karşı hem de yörede ki yerleşik insanlara karşı yaşadıkları uyum sorunu nedeniyle 1950'den sonra hızla Bursa ve İzmir bölgesine göç etmeye başladılar. Bu gün Kovancılar ilçe merkezinde yaptığımız özel araştırmayla göçmenlere ait 75 hanenin bulunduğunu tespit ettik. Hane reisleri ile bire bir görüşmelerle topladığımız verilere göre yerelden evliliklerle birlikte ilçe merkezinde 227 göçmen kökenli vatandaş bulunduğunu tespit ettik.

Bu 75 haneden 8'i tek kişiden oluşmakta, 22 'i iki kişiden, 23 hane üç kişiden, 17'si dört kişiden kalan 5 hane ise beş ve daha kalabalık haneden oluşmaktadır. Hane

reislerinden 12'sinin eşleri vefat etmiş olup bunlardan 8'i hanede yalnız yaşamaktadır. Kalan 63 hane reisinden 47'i göçmen eşle evli olup, 13'ü Kürtle, 4'ü ise Zaza eşle evlidir. Göçmenler dışı evliliklerin tamamına yakını genç kuşağa aittir. Aynı şekilde genç göçmen kızların da Kovancılar'ın yerli ahalisi ile evlilikler yaptığı da ifade edilmiştir. Orta ve ileri yaş kuşakta göçmenler dışından evlilik eğilimi hiç yok iken 30 yaş altı kuşakta evlilik eğiliminin başlamış olması yerli ahaliyle uyum sağlandığını göstermektedir.

Hane reislerinin eğitim durumlarını incelediğimizde ise 45 hane reisinin ilkokul mezunu, 7'sinin orta okul, 18'nin ise Lise mezunu olduğunu, 5'nin ise okur yazar olmadığı, Kovancılar'da kalan göçmenler içinde yüksek öğrenim mezunu bulunmamaktadır. Yaptığımız mülakatlarda elde ettiğimiz bulgulara göre eğitim durumuyla ilgili bu sonuç göçmenler arasında eğitime karşı olmaktan değil, yaş gruplarına göre Kovancılar'da eğitim kurumlarının hayata geçmesinin seyri göstermektedir. Okur yazar olmayan 5 hane sahibi de ileri yaşta dul bayanlar, ilk okul mezunları genellikle 40 yaş üstü olanlardan oluşmaktadır. Ortaokul Kovancılar'da 1960'lı yıllarda açılmıştır.

Yine hane reislerinden 26 'ı emekli, 12'i berber, marangoz, demirci vb. zanaat ustası esnaflar, 12'i değişik yerlerde işçi, 2'i çiftçi, 7'i ev hanımı, 1 Memur, 7'i serbest çalışıyor, 9'u ise işsizdir. Orta yaş ve üstü kadınların mahalli lisanlara anlamadıklarını ancak erkeklerin karşılıklı etkileşimle mahalli lisanları anlayabildikleri bir kısmının ise konuşabildiği tespit edilmiştir. Yaptığımız mülakat ve gözlemlerde Kovancılar'da yerleşik kalan göçmenlerin önemli ölçüde yöreye uyum sağlayıp yerli ahaliyle hemhal olduğunu, eskisi gibi bir dışlama ve çatışma ortamının bulunmadığını tespit ettik.

III- KOVANCILAR'DA SOSYAL HAYATIN BAŞLICA YÖNLERİ

3.1. Törenler ve Önemli Günler

Doğum, sünnet, evlenme ve ölümlle ilgili törenler bir toplumda aile ve insan ilişkileri açısından çok önemli sergileme alanlarıdır. Bu tür törenler çeşitli kişilerin birbirleri ile temasları, ortak faaliyetleri, oynadıkları roller bakımından en düzenli fırsatı oluşturur. Çeşitli değerler bu törenlerde açıkça ifade edilir. Davranışlar bunlara göre belirlenir. Aile fertleri ya da toplumda ki ilgili şahısların izafi statüleri, rolleri, sorumlulukları ortaya çıkar. Sosyal değişme olduğu zaman sadece törenlerin ritüelleri değişmez, aynı zamanda tüm değerler sisteminde, roller ve statülerde de bu değişimin yansımaları görülür.¹⁹⁷

3.1.1. Düğün Töreni

Bu tür törenler içinde en önemlileri evlenme ile ilgili olan düğünlerdir. Bu törenler eski ve yeni adetler ile alt ve üst tabaka davranışlarının ve nesiller arasında ki değer farklılaşmalarının birbirine karışması ile sayısız çeşitleme göstermektedir.¹⁹⁸

Burada düğün törenlerinde ki örf,adet ve geleneğe ait hususları ifade etmeden bir tespitimizi belirtmemiz gerekmektedir. Kovancılar'ın Göçmenler, Beritanlılar, Kejkanlılar, Zazalar, Palu yerlileri, Arıcaklılar, Bingöllüler gibi geniş bir insan kitlesini oluşturduğunu ifade etmiştik. Bu gruplar arasında geçmişte kız alıp vermek yok denilecek kadar az iken son 10 yıldır daha serbest hale gelmiştir. İstisnai bazı örnekler dışında artık aileler çocuklarını evlendirmede belirli bir gruba ait olmayı engel olarak görmemektedir. Bu duruma bağlı olarak anılan gruplar arasında evlilik sayısında ciddi bir artış meydana gelmiştir.

Kovancılar'da evliliklerde halen görücü usulü uygulanmaktaysa da çiftler adına tüm kararı anne-babaların vermiş olduğu eski tarz görücü usulü evlenmelerden de bahsetmek söz konusu değildir. Evlenmeler değişen yeni görücü usulüyle, gelir ve geleneklere uygun törenlerle son bulur. Evlenmelerde mutlaka kız-erkek gençlerin fikri sorulur. Bazı örneklerde aile özellikle kız adına karar verdiği, kızın rızası dışında erkek

¹⁹⁷ Mübeccel Kıray, **Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası**, İstanbul, 1984 s.124

¹⁹⁸ Kıray, aynı eser, s.126

tarafına evet dediği görülmektedir, bu ve kızın isteyip de ailesinin rıza göstermediği durumlarda özellikle kızın görüştüğü bir erkek varsa kızın evden kaçmasına kadar giden örnekler ortaya çıkabilmektedir.¹⁹⁹ Kovancılar'da bulunan göçmen diye tabir edilen Balkan kökenli kişiler arasında eskiden beri ailenin oğlu için kız beğenmesinden ziyade kız oğlan tarafından beğenilir, aile ise oğlunun istediği kızı ister, kız tarafı buna sıcak bakarsa düğün hazırlıkları yapılır, nişanı mutlaka kız tarafı yapar.²⁰⁰ Kovancılar'da şimdiki durum göçmenlerin geleneklerinden ciddi şekilde etkilendiği gözlenmektedir.

Değişmiş, yeni duruma uydurulmuş görücü usulü evlenme şeklinin birincisi; erkek tarafı ailesi oğulları için uygun bir kız bulur ve anne eliyle bu fikir erkekle paylaşılır. Oğlandan olumlu tepki alınırsa kızı göstermek için uygun bir fırsat bulunur. Oğlan bu görmede kızı beğenirse annesi aracılığıyla ailesine bildirir ve bundan sonra ailesi gereğini yapmak için dünür gönderir. Kıza da oğlanı görme, konuşma imkânı sağlanır, karşılıklı beğenme durumunda evlilik gerçekleşir. İkinci tarzda oğlan kendi beğendiği kızı ailesine duyurur aile adayı uygun bulursa görücü gidilir. Kızın ve kız tarafının onayı alındıktan sonra evlilik hadisesi gerçekleşir. Üçüncü tarz ise iki genç ailelerden ve çevreden gizli olarak anlaşır ve evliliğe karar verirler. Bu durumu oğlan annesine açar eğer aile kız kendilerine uygun görürse dünür giderler. Yörenin örf adetlerine uygun evliliklerde her halükarda teşebbüs erkeğin ailesinden gelmektedir. Sosyal değişim dinamiğinde ailelerin çocukları için eş arayışı oldukça azalmış çoğunlukla kız ve erkeğin görüşüp anlaşmasından sonra aile büyükleri evliliği gerçekleştirmek için dünür gitmeye başlamışlardır. Aslında bu yalnız Kovancılar'a özgü olmaktan öte örneğin büyük şehirlerimizde yaşayan eğitilmiş, kendi işinde çalışan ve uç bir örnek olarak bir süre aynı evi paylaşmış dahi olsalar çift evlilik kararı almışsa erkek tarafından aile büyükleri, kızı ailesinden istediği seremoni hala yaşamaktadır.

Bazı istisnalar dışında evlilik hadisesinde hem erkeğin hem de kızın evlilik kararında söz hakkı vardır. Aileler kızın erkeği istememesi halinde “kızımız henüz küçük, evlendirmeyi düşünmüyoruz” ya da “bir yakınımızın sözlüsüdür” cevabını vererek gönülsüzlüklerini bildirirler. Taraflar evliliğe onay verip “hayırlı olsun” dedikten sonra

¹⁹⁹ Kovancılar 98 İlçe Yılığ, Kovancılar Kaymakamlığı Yay. Elazığ, 1998 s.93-94

²⁰⁰ a.e., s.95

kızın resmen istenmesi için tarih istenir ve o gün erkek tarafından babası, amcaları, dayıları, yakın akraba ve yakın komşuları ile birlikte kız evine gidilir. Kız istemeye genellikle Pazar veya Perşembe günleri gidilir. Kız istemeye giden gruba Kacar Köyünde “Hımama”, Zazalarda “Hazgini”, Beritanlılarda “Hazinci”²⁰¹ denir. Kız evinde de kızın yakın akrabaları ve yakın komşuları toplanır. Sohbetten sonra oğlan tarafının sözcüsü niyetlerini “Muhterem misafirler biz buraya hayırlı bir iş için geldik. Allah’ın emri, Peygamberin kavliyle filan beyin kızını filan beyin oğluna zevceliğe münasip gördük, sizler de münasip görürseniz istemeye geldik” der. Bunun üzerine kız tarafının sözcüsü de “Allah kader etmişse bizde münasip görüyoruz” der. Kız tarafının sözcüsü genellikle hayatta ise dedesi yoksa büyük amcası, o da yoksa büyük dayı ya da babasıdır. Orada önceden kararlaştırılıp hazırlanan başlık, çeyiz listesi okunur, getirilen ziynetler takılır ve ardından şerbet içilerek ağız tatlandırılır. Bazen şerbet içme yerine çikilota ikram edilmeye başlanıldığı da görülmektedir.²⁰² Söz kesildikten sonra düğün özel bir neden olmadıkça geciktirilmez, nişanlılık süresi genellikle 2–3 ay olarak tutulur.

Şerbet içildikten sonra oğlan tarafınca hazırlanan nişan bohçası kız evine gönderilir. Bohçada genellikle, ziynet eşyaları, kız elbisesi ve parça kumaşlar bulunur. Bu zaman zarfında oğlan tarafı, çeyiz listesinde istenilen ve götürülmesi gerekli bütün eşyalardan kız evine gönderir. Oğlan tarafına gönderilen eşyalara “VEC”, düğünden bir gün önce kız evinden topluca oğlan evine gönderilen eşyalara ÇEYİZ (CEZ) adı verilir. Kız tarafına gönderilen, nişan bohçası ile diğer eşyalar, düğüne bir hafta kala teşhir edilir. Bu süre içinde bütün eş-dost ve çevre halkı, bunları görmeye gelir. Her gelen beraberinde uygun hediyeler getirir. Bu hediyeler genellikle ev eşyası olarak verilir.²⁰³

Düğüne yakın bir zamanda “çeyiz yazmaya” sıra gelir. Tarafların anlaşmaları sonucu hazırlanmış olan çeyiz listesinin yazımı yine kız evinde ve tarafların kararlaştırdıkları bir günde toplanılır, iki suret olacak şekilde çeyiz listesi yazılır. Orada bulunanlarca her yazılan eşyaya kıymet biçilerek, fiyatlarıyla tutarları karşısına yazılır. Bu eşyalar genellikle, kız sandığında ve evin uygun bir yerinde bulundurulur. Yazım işi bitince

²⁰¹ Aksoy, a.g.e., s.91

²⁰² Yapıcı, a.g.e. s.296

²⁰³ a.e., s.297

listenin altına kız babası, oğlan babası, listeyi yazan ve orada bulunanlardan birinin ismi yazılarak imzalanır. Yazılan bu listenin aslı, gelin sandığının en altına bırakılarak ölünceye kadar saklanır. Bir sureti de kız babasına verilir. Listede yazılı olan bu eşyalar kıza aittir. Bu bölgede “kalın, kalıntı” gibi adlarla da tanımlanır.²⁰⁴ Ölüm ve boşanma hallerinde geri alınarak tamamen kıza verilir. Bu aslında İslam hukukunda “mehir” olarak tanımlanan uygulamanın kültürümüzde vucut bulmasının bir tezahürü gibidir. Orta Anadolu’da bu işleme “çeyiz senedi” hazırlama denilir. Ardından dini nikâh kıyılır. Dini nikâh kıyılırken kız yan odada bulunur ve yakınlarından birine vekâlet verir. Kovancılar’da ki evliliklerde imam nikahı mutlaka resmi nikahtan önce kıyılmaktadır. Resmi nikâhın yapılması bazı örneklerde düğün sonrasında yapıldığı da görülmektedir.

Düğüne bir hafta kala, oğlan tarafından görevlendirilen, yaşlı bir kadın, bütün eş, dost ve kapı komşuları düğüne davet eder. Bu davetlerde düğüne davet edilenlere(çağırılanlara) birer şeker verilir. Düğüne mazeretleri dolayısıyla gelemecek olanlar, şekeri almazlar “Allah yüzlerini güldürsün, gözleri aydın olsun” derler. Günümüzde bu uygulama devam etmekle birlikte bunun yerini yaygınlıkla basılı davetiyeye bırakmış durumdadır.²⁰⁵ Düğüne davet etmeye Kacar’da “Okuntu verme”, Beritanlılar ve Çaybağı bölgesinde “mum dağıtma”, Zaza köylerinde ise “say” olarak adlandırılır.²⁰⁶

Şenlikler genellikle düğün evi bahçesinde veya en yakın bir açık meydana yapılır. Ancak son dönem de düğün salonlarının çoğalması, şehirleşmeyle birlikte müstakil evlerin azalması genellikle düğün salonlarını tercih edilir hale getirmiştir. Düğünler eskiden bir haftaya kadar uzarken şimdilerde kına gecesini, gelin alma ve salonda davetlilerle düğünün yapılması gibi nispeten kısa bir sürede yapılmaktadır. Düğün sürelerinin kısalması şehirleşmeyle ortaya çıkan bir sosyal değişim olarak gözlemlenmiştir. Şenlikler genellikle davul-zurna eşliğinde ve diğer müzik aletleri ile yapılır. Davul ve zurnanın ilk görevleri düğüne gelen davetlileri düğün evinde

²⁰⁴ Aksoy, a.g.e., s.99

²⁰⁵ Yapıcı, a.g.e., s. 298

²⁰⁶ Aksoy, a.g.e., s.109

karşılacaktır. Düğünün bütün sevk ve idaresi, sağdıç tarafından yürütülür. Sağdıç, oğlan tarafından sevilen, sayılan ve güvenilen bir kişi olarak görevlendirilir.

Gelin alınmadan önceki akşam “kına gecesi” damatla birlikte genellikle bayanlardan oluşan bir grup kız evine gider. Kız evinde misafirler karşılanır ve bayanlar farklı bir bölüme geçerler. Burada kadınlar ve erkekler davul zurna ve diğer yöresel enstrümanlar eşliğinde halaylar çekerek eğlenirler. Bu eğlenceler devam ederken, sadıç hanımı tarafından odanın ortasına bir yastık ya da sandalye konulur. Sadıç hanımı tarafından gelin getirilip bu yastık üzerine oturtulur. Oğlanın kız kardeşi veya teyzesiyle birlikte bazen bunların dışında tecrübeli bir kadın tarafından gelinin el ve ayak parmaklarına KINA yakılır. Kınadan sonra gelinin ehil bir kişi tarafından makas değmemiş zülüfleri taranarak kesilir. Kına yakılırken bir kız tarafından tepsiye bırakılan mumlar yakılır ve oynanır. Kına ve saç kesme bitince tepsi davetliler arasında gezdirilerek para toplanır. Toplanan bu paralar geline verilir. Kına gecesinde, oğlan tarafından gelen ve gelini süsleyen kadınlara YENGE adı verilir.²⁰⁷

Kına sonrası gün gelin almaya gidilir. Gelin evden çıkmadan erkek kardeşi yoksa erkek bir yakını beline kırmızı kuşak bağlar. Ardından gelin anne ve babasının elini öperek, sağdıç tarafından evden dışarı çıkarılarak gelin arabasına bindirilir. Gelin oğlan evine getirildiğinde oğlan evinin dış kapısından geçirilirken eskiden beri alışla gelmiş bazı adetler yapılır. Gelin kapının önünde iken oğlanın en yakınlarından biri dama(evin çatısına)çıkarak önceden hazırlanmış olan leblebi-üzüm-şeker ve bozuk para karışımını yukarıdan gelinin başına döker. Bu bolluk ve bereket getirmesi inancıyla yapılır. Kapıdan içeri girmeden eline bir yumurta ya da çay bardağı verilerek kibleye döndürülür ve yumurtayı duvara vurarak kırar, kapı eşiğine bırakılan ağaç bir kaşığı sağ ayağıyla kırar ve yine sağ ayağıyla içeri girerken, el üstünde tutulan Kuran-ı Kerim’in altından geçirilerek odaya alınır. Ardından misafirlere yemek ikram edilir. Bazen yemekten önce Mevlid-i Şerifte okutulur, yemeğini yiyen misafirler düğün sahibinin gözün aydın, hayırlı olsun diyerek ayrılırlar.

²⁰⁷ Yapıcı, a.g.e., s.299

3.1.2. Doğum

Çocuk doğunca, akrabalar ve komşular ziyarete gelirler ve çocuk için hediyeler verirler. Yeni doğan kadının başını birkaç gün süreyle birkaç kadın “kapoz, kekoz” olmasın diye beklerler. Kapoz diğer bölgelerimizde “al basması” olarak adlandırılan tıptaki adı loğusa hummasıdır. Bekleyenler loğusa kadının başucuna Kuran, su, süpürge gibi şeyler de koyarlar. Doğumlar sağlık hizmetlerinin yaygınlaşmasıyla genellikle hastane ortamında yapılmaktadır. Doğumda erkek çocuk dünyaya gelirse kocası tarafından altın hediye edilmektedir. Çocuk kırkı çıkana kadar her akşam anneanesi ve babaanesi tarafından yıkanır. Çocuğa isim koyma öncelikle babasının babasına aittir. Ezanı dede bebeğin kulağına okuyarak adını söyler. Ancak bu töre de şehirleşme ve çekirdek aileye geçişle terk edilmeye başlamıştır.

Çocuk doğduktan sonra kırk gün geçince çocuğun yakınları evde toplanırlar büyükannesi tarafından çocuk hazırlanır ve kırk defa İhlâs suresi okunur, çocuğun başına kaşık ile kırk defa su dökülür²⁰⁸. Çocuğun ileride başarılı olması için dua edilir sonra evden dışarıya çıkarılırdı ancak bu uygulamanın da terk edilmeye başlandığını müşahade ettik. Çocuğun ilk dışı çıktığında aile tarafından buğday ve nohudun kaynatılmasından oluşan “diş hediği” kaynatılarak çevreye dağıtılır.

3.1.3. Sünnet Töreni

Erkek çocuk dünyaya geldiğinde ya da sünnet çağına geldiğinde bir kirve seçilir. Bazen de bunun tam tersi olup eş-dost ve akrabadan herhangi bir erkek, çocuğa kirveliğe talip olur. Sünnete karar verildiğinde bir koç ya da kuzu götürülerek kirveye haber verilir. Kirve, sünnet düğününden önce çocuğu çarşıya götürerek ihtiyaçlarını karşılar. Kirve, sünnet edilecek çocuğu sünnet sırasında kucağına alır, el ve ayaklarını usulüne göre sıkıca tutar. Seçilen kişi ölünceye kadar o çocuğun kirvesi olur. Çocuk büyüdüğü zaman bile o kişiye kirve diye hitap eder saygı gösterir.²⁰⁹ Sünnete konu komşu ve eş dost çağrılır. Sünnet sabahı çocuk tepeden tırnağına kadar yeni elbiseler veya özel hazırlanmış sünnet elbiseleriyle giydirilir. Kirvede hediyelerle birlikte sünnet evine gelir. Sünnet edilecek çocuk, bunlarla sünnetin korkusundan kurtarılmak istenir. Sünnet etmede ki cerrahi işlem bittikten sonra, yarası sarılır ve önceden yapılmış yatağına

²⁰⁸ a.e., s.300

²⁰⁹ Kovancılar Kaymakamlığı, a.g.e. s.97

yatırılır. Sünnet işlemini eskiden mahalli sünnetçiler yaparken artık daha çok sağlık memurları ya da doktorlar tercih edilerek hastane ortamında yapılmaktadır. Sünnet bölgede düğün gibi eğlencelerle yapılmamakta Mevlit okutulmaktadır. Sünnet edilen çocuk tamamen iyileşince karşılıklı kirve davetleri yapılır ve karşılıklı hediyeler gönderilir. Bu suretle sünnet düğünü sona ermiş olur.

Kirveliğin yukarıda ifade edildiği gibi seremoni yönü yanında bazı yerlerde bir nevi yakın akrabalık oluşumu gibi birde sosyal yönü vardır. Ülkemizde özellikle alevi vatandaşlarımız arasında kirve çocuklarının evlenmemeleri gibi bir sosyal sonuç da ortaya çıkarmaktadır. Kovancılar'ın alevi köylerinde olduğu gibi Sünni Kacar köyünde de kirveler kız alıp vermezler. Diğer köylerle Beritanlılar arasında kirvelik adeti olmakla beraber kirveler birbirinden kız alıp vermesinde bir engel görmezler.²¹⁰

3.1.4. Cenaze Töreni

Bir kişinin vefatı halinde salası verilerek o kişinin vefat ettiği duyurulur. Vefatın duyulmasıyla komşular mezar hazırlığına, akrabalar ise mevtanın yıkanması, kefenlenmesi işine bakarlar. Cenaze fazla bekletilmez ve mümkün olduğunca erken defnedilmeye çalışılır ama günümüzde cenaze yakınlarının yurt dışında yada il dışında olması gibi nedenlerle bekletilmektedir. Akşam olmadan defin imkânı bulunmuyorsa cenaze camide bırakılır ve başında hatim okunur. Hatim sonrası cenaze yine yalnız bırakılmaz ve başında birkaç kişi bekler. Defin öncesi cenaze namazı kılınarak cenaze toprağa verilir.

Kovancılar ve köylerinde defin ve taziye işlerinin kendine has bazı gelenekleri vardır. Ölen kişi ve ailesiyle kan davalısı olsalar dahi mezarlığa gidip mezar işlemlerini ve dini vecibelerini yerine getirdikten sonra evlerine dönerler. Ölüm ve Taziyelerde dargınlık ve kırgınlıklar ortadan kalkar. Erkek mezarları normal boylu bir erkeğin göbek hizasında, kadının ise göğüs hizasında kazılır. Zaza kökenli ve Beritan aşiretinin mezarları geçmişten günümüze kadar cenaze konulmadan önce mezar içi taşlarla örülür, cenaze mezara konduktan sonra üstü sert ve kalın sal taşlarıyla kaplanır. Bu işlem bittikten sonra üstü toprakla kapatılır. Ova köylerimizde de mezarın içinde lahit

²¹⁰ Aksoy, a.g.e., s.146

denilen kible yönünde saklama yeri açılır buraya cenaze konulduktan sonra cenazenin önü tahta dizimiyle kaplattırarak mezar çukuru doldurulmaktadır. Günümüzde şehir merkezinde hazır beton taşları kullanılmakta ve mezarın üstü çeşitli mermer taşlarıyla süslenmektedir. Bu mezar mermerliği aynı zamanda ilçemizin önemli bir iş sektörünü oluşturmaktadır. Geçmişte İlçemize bağlı kırsal köylerinde kış şartları ağır geçtiğinden ötürü, kışın ağır şartlarında ölen birisini hava şartları iyileşinceye dek eski bir mezar açılıp geçici olarak ölen kişi defin edilirdi. Ölü yıkanıp kefenlendikten sonra yer Hatmi denilen Kur'an Hatmi üzerine okunur, mezar defininden sonra mezar başında imam tarafından ayakta uzunca telkin-i meyyit denilen dua okunur, mezar başında da iki kişi güneş batımına kadar nöbetçi bırakılır. Bu gelenek Zazalar'ın yaşadığı bölgede halen devam etmektedir. Geçmişte bazı Zaza köylerinde ikindiden gün batımına kadar kırk gün iki kişi bırakma geleneği var idi. Bazı köylerimizde ölünün kırkında hane hane nüfus sayımı hesaplanır, bu sayıma göre lavaş ekmeği(fetir) açılır, içine tahin veya üzüm helvası konularak ev başı nüfus sayısına göre fert başına birer adet verilir.

Geçmişte, ölen kişinin evinde üç gün üç gece yemek pişirilmez, ölü evinin suyu ve ekmeği bu süre içerisinde kesinlikle yenilmezdi. Taziye günlerinde komşular itina ile yemek hazırlayıp taziyeye gelenleri misafir ederlerdi. Ölenin ailesi dördüncü veya beşinci gününde "Bergün" adı verilen bir etli yemek ziyafeti komşulara ikram edilirdi. Ölünün kırkına kadar her akşam ölü aşı komşulardan birine gönderilirdi. Cuma'ya denk gelen kırkında cemaatin sayısına göre yöresel patila tepsileri cami kapısının önüne götürülür; çıkan cemaatten her biri birer dilim alıp geçerdi. Taziyede bulunma geleneği ise komşu köylerden ya barığbaşı(kabile başı) dan biri veya köyü temsilen üç beş kişi giderdi. Taziye, kış şartlarında hane içinde, İyi havalarda ise açık arazi, dam üstü veya bahçelerde yapılırdı. Şartlar ve olanaklar müsait olmadığından rasgele taziyeye gidilmez ve en az on beş gün taziye devam ederdi. Günümüzde ise ilçemizin merkez ve köylerinin birçoğunda taziye evleri yapıldığından defin sonrası tanıyan tanımayan herkes taziyede bulunmakta ve taziye sahipleri üçüncü gününün sonunda taziye evini terk etmektedirler. Ölen kişinin hanesinde bayanlar yas ve taziye sembolü olarak yazmalarının üstünden değişik renklerde çember bağlarlar. Hanenin erkekleri ise taziye boyu süslenmez, saç ve sakal tıraşı olmazlar. Ölen erkeğin arkasında eşi süsten uzak eski ve rengi solmuş yazma takar. Ölen kişi genç ise yöreye ait ağıtlarla kadınlar ağıt yakarlar.

3.2. Giyim, Temizlik, Eğlence, Sportif Faaliyetler ve Folklor

3.2.1. Giyim

Kovancılar'da insanların giyim kuşamları büyük şehirlerden pek farklı değildir. Özellikle köylerde erkeklerde şapka, kasket yada örgü başlık, takke takılması yaygındır. Yaşlı ve orta yaş erkeklerde genel kıyafet tercihi kumaş ceket, pantolon, gömlek, yelek ve kışın palto şeklinde olup spor kıyafet çok tercih edilmez. Gençler arasında genel kıyafet daha çok spor kıyafetler ile günün modasının takibi şeklindedir. Kovancılar'da terzi tarafından dikilen elbiseler hazır kıyafetler kadar tercih edilmemektedir. Bunun sebebi hazır kıyafetlerin çeşit, tarz ve kesim olarak daha çok çeşit sunması ve nispeten daha ekonomik olmasıdır. İlçede 7 terzi bulunmasına karşın ilginin azalması nedeniyle yeni çırak yetişmemektedir. İlçede 17 konfeksiyon ve 28 manifatura-tuhafiye bulunmaktadır.

Kadınlarda da kıyafet çalışma giysisi, günlük giysi ve misafirlik giysisi gibi tasnif edilebilecek olsa da köyde-şehirden yaşamalarına ve yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir. Genç kızların kıyafetleri genç erkeklerde olduğu gibi çeşitli, renkli ve günün modasına uygunken ileri yaşta bayanlarda saçlar mutlaka yazma, tülbent ve eşarpla kapatılır. Dış kıyafetlerde ilçenin muhafazakar karakteri nedeniyle pardesü sıklıkla görülmektedir. Kadınların kıyafetlerini yaptıkları işe ailenin ekonomik durumu etkilemektedir. Kuaföre gitme özellikle ilçe merkezinde yaygındır. Bebek ve çocuk giysileri tamamen şehir görüntüsündedir.

3.2.2. Temizlik

Kovancılar'da 15-20 yıl öncesine kadar kadınlar çamaşırları bahçelerde kurdukları kazanlarda su kaynatarak yıkarlardı. Günümüzde köyler dahil olmak üzere çamaşır makinesi yaygınlaşmıştır. Özellikle ilçe merkezinde kıyafet temizliği makinede yapılmaktadır. Beldenin 2000 yılında tamamlanan kanalizasyon sistemiyle atık suların salınım sorunu da ortadan kalkmıştır. Elektrik süpürgesinin yaygınlaşması ev temizliğinin de düzenli olarak yapılmasında ciddi bir kolaylık sağlamıştır. Bulaşık makinasıda yaygınlaşmaya başlamıştır. Günlük yapılan temizlikler dışında

Kovancılar'da mevsimsel umumi temizlik -bahar temizliği gibi- yapılır. Bu umumi temizliklerde ev eşyaları tamamen elden geçirilir özellikle ilkbaharda yorgan, yastık, döşek gibi yün eşyalar bozulur, yıkanır, tiftiklenir ve yeniden yapılırlar. Cadde ve sokakların umumiyetle parke ve asfalt olması nedeniyle şehrin genel temizliği iyi olup çöp hizmetleri belediye tarafından düzenli olarak verilmektedir. Yazın sivrisinek ve benzeri haşerelere karşı düzenli ilaçlama faaliyetleri yapılmaktadır.

3.2.3. Eğlence

Kovancılar'da eğlencelerin en önemli unsurlarını düğünler oluşturur. Düğünlerde bayan ve erkekler müzik eşliğinde halay çekip eğlenme fırsatı bulurlar. Bu oyunlar genellikle kadın erkek ayrı yapılır. Burada yöreye özgü oyunlar sergilenir. Resmi törenler ve günler ile okulların yılsonu geceleri ailelerce ilgiyle takip edilen faaliyetlerdir. Özellikle kendi çocuklarının yer aldıkları faaliyetleri izlemeye çocuğun ana-babası dışında diğer yakınları da izlemeye gelmektedir. İlçede "Heybet Baba Kültür-Sanat Festivali" adında her yıl şenlik düzenlenmektedir. Temmuz ayının sonlarında yapılan bu festivale ilçe halkının ilgisi büyük olmaktadır. Panayır havasına bürünen festivalde konserler dışında yöresel seyirlik oyunlar, sportif müsabakalarla farklı kültürel etkinlikler düzenlenmekte, yöreye özgü tarımsal ürünler ile yemekler yarışdırılmaktadır. Bunlar dışında zaman zaman bölgede ki sosyal tesisler ile kamu kurumlarının kendi özel günlerinde düzenledikleri kutlama faaliyetleri de halka açık olarak düzenlenmektedir. İlçede her yıl 2-3 kez profesyonel tiyatro gruplarınca oyun sergilenmesi ilçe kaymakamlığınca sağlanmaktadır.

3.2.4. Sportif Faaliyetler

İlçede en yaygın sportif faaliyet alanı futboldur. Kovancılar'da amatör kümelerde faaliyet gösteren iki futbol kulübü ile bir tekvando salonu bulunmaktadır. İlçenin sportif altyapısı olarak bir futbol sahası, 3 adet halı saha ile yazları faaliyet gösteren yarı olimpik standartta 3 adet yüzme havuzu bulunmaktadır. İlçede kapalı spor salonu bulunmaması nedeniyle salon sporları istenilen seviyede gelişmemiştir. İlçedeki ilköğretim okulları arasında her yıl düzenli olarak Nisan ayında futbol, voleybol ve basketbol branşlarında, Mayıs ayında ise kurumlar arası olmak üzere futbol ve voleybol

turnuvaları Kaymakamlık tarafından düzenlenmektedir. Amatör futbol kulüplerinin maçları dışında en çok ilçe gündeminde yer edip heyecan yaratan spor organizasyonu ise geleneksel olarak düzenlenen Kaymakamlık Cumhuriyet kupası Futbol Turnuvası olmaktadır. Her yıl Cumhuriyet bayramı öncesinde her yaşa açık olarak düzenlenen organizasyona 20–30 arası takım katılmaktadır.

Son 3 yıldır ilçede faaliyetlerine başlayan yüzme havuzları da yaz dönemi oldukça ilgi görmektedir. Havuzlardan birinin her Cuma günü yalnız bayanlara hizmet sunuyor olması ilçenin sosyal değişimine katkı sunmaktadır. İlk haftaları fazla müşteri bulamasa da süreç içinde ilginin oldukça arttığını işletme sahibi beyan etmiştir.

3.2.5. Folklor

Kovancılar'da folklorik özelliklere daha çok törenler ve eğlence alanlarında rastlanmaktadır. Düğün, cenaze, bayramlaşma gibi törenler Elazığ ve Palu yöresiyle benzerlik gösterir. Bölgede halk oyunları yaşayan bir gelenek olarak nesilden nesile aktarılmakla birlikte Elazığ yöresinin kendine özgü oyunlarına Diyarbakır yöresi oyunları ile popüler hale gelen “kolbastı” gibi Karadeniz oyunları ile “şemame” gibi Van bölgesi oyunları da eklenmiştir. Bölgemizin Halk oyunlarında oyunlar oynanırken şarkı-türkü ritmi esas alınır. Oyun stilleri halaya yönelik olup davul-klarnet bazen de zurna eşliğinde oynanır. Kadın oyunlarında ek olarak türküler ve manilerde söylenir. Oyunlarda güç, kuvvet ve ağıt temi hakimdir. İlçe genelinde halay, uçayak, çayda çıra, delilo, köçekçe, Fatmalı, köçekçe ve kına yakma gibi oyunlar yaygın olarak oynanmaktadır.²¹¹ İlçenin yalnız kendine özgü türküleri, masalları, bilmece, tekerleme, mani ve ninnileri bulunmayıp yöreye ait olan ortak ürünler Kovancılar'da da sıklıkla bilinmekte ve söylenmektedir.

3.3. Dini Hayat ve Dini Organizasyonlar

3.3.1. Dini Hayat

Kültürel yapının en önemli unsurlarından biri olan din ve inançların Kovancılar halkı üzerinde çok etkisi vardır. Yöre kültüründe din mefhumu merkezde yer almaktadır.

²¹¹ Kovancılar Kaymakamlığı, a.g.e. s.108

Ancak bu merkezde yer alması eğitimli bir dindarlıktan ziyade geleneğe dayanmaktadır. Esasında her dinin gelenekselleşip, kültürleşmek durumunda bulunmasının²¹² bir izdüşümüdür bu durum. Halkın ağırlıklı bir çoğunluğu Hanefi ve Şafi Sünni İslam mezheplerine mensup olan Kovancılar'da ilçe merkezinde 13, köylerde 83 cami ve ilçe genelinde 7 kuran kursu bulunmaktadır. 5 alevi köyümüzde cami bulunmamaktadır. İlçe müftülüğü uhdesinde müftü dahil 105 kamu görevlisi bulunmaktadır. Camilerin hepsi faaldir ve vakit namazlarında 3-4 safi dolduracak kadar cemaat olmaktadır. Cuma ve teravih namazlarında camiler dolmaktadır. Kadınlar teravih namazları dışında ibadetlerini evlerinde yapmaktadır. Yöre halkının muhafazakâr karakteri nedeniyle namaz kılmak ve oruç tutmak tavsiye edilen bir husus olmakla birlikte ibadetlerini yerine getirmeyenlere karşı namaz konusunda fiili menfi bir davranış olmasa da oruç tutmamak ciddi şekilde ayıplanıp, dışlanan bir davranış olarak yöre kültüründe yer etmiştir.

Çocuklar ilk dini eğitimlerini aile içinde almaya başlarlar ve yaz döneminde camiler uhdesinde açılan kurslara ilgi oldukça yüksektir. İlçede bulunan İmam Hatip Lisesi'nin öğrenci sayısı 800'lere kadar çıkmışken 1998'den itibaren üniversiteye girişteki katsayı nedeniyle düşmüştür. Şu an yeni düzenlemelerden sonra ilgi tekrar artmıştır. Hac farızasını yerine getirmek çok önemli görülmektedir ve hacca gitmiş kişi saygı ve hürmet gösterilmesinde statü kazanır. Hacca gidecek kişi giderken uğurlanır ve helallik alır, dönünce hoş geldin ziyaretlerine gidilir.

İlçenin mütedeyyin(Dindar) karakterinden dolayı din adamlarının toplum üzerindeki etkileri ve saygınlıkları görülmektedir. Toplum fertlerinin basit kavgalardan kan davalarına kadar, kız kaçırma ve arazi anlaşmazlıklarına kadar sorunları çözmekte bire bir etkili olan kişiler din adamlarıdır. Bir köyün varlığı ve birliği din adamlarında görülüp, din adamının bulunmadığı köyde, köy işleyiş varlığının olmadığına inanılmaktadır. Din adamı, düğünlerde, mevlitlerde ve taziyelerde sürekli önder olmaktadır. Bayramlarda cami çıkışı, köylerde saygı ifa etmek amacıyla topluca din adamının evine gidilir. Din adamının köydeki rutin işleri genelde köylünün katkısıyla yerine getirilir. Verilen sadaka ve kurbanlık etleri din adamının evinden başlatılır.

²¹² Yumni Sezen, a.g.e., s.151

Yaptığımız mülakatlarda yörede halk nezdinde din adamının saygınlığı ve etkinliği şu terimlerle ifade edilmektedir: **Fekih:** dini öğrenim gören öğrenciye denir. **Molla:** dini tedrisatını tamamlayan yeni icazet belgesini alana denir. **Seyda:** dini tedrisat yapan öğrenci yetiştiren ilim erbablarına denir. **Hafız:** Kuran-ı ezberleyen kişiye denir.

İlçede geçmişte dini eğitim ve öğretimi, cami bitişiğinde halk lisanıyla (medrese ve hücre) denilen mekânlarda camii görevlileri tarafından yürütülmekteydi. Burada okuyanların tüm masrafları ve iâşeleri halk tarafından karşılanmaktaydı. Buralarda Kur'an, Tefsir, Hadis, Kelam ve Arap edebiyatı gibi dersler verilip din adamları yetiştirilir ve dini faaliyetler yapılırdı. Günümüzde ise bu faaliyetler Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kuran Kursları yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bugün İlçe merkezinde üç adet, ilçemize bağlı beldelerde birer adet ve iki adette köylerde olmak üzere toplam yedi Kur'an Kursu mevcuttur. Bu kurslar bayanlara yöneliktir. İki Kursta hafızlık programları devam etmektedir.

3.3.2. Dini Organizasyonlar

Kovancılar'da geçmişten günümüze kadar varlığını sürdüren tarikatlar bulunmaktadır. Bunlar özellikle varlıklarını İlçeye bağlı köylerde sürdürmüşlerdir. Ancak günümüzde İlçe merkezinde de bu tarikat mensuplarının varlığına şahit olunmaktadır. İlçenin farklı bölgelerinde ve hemen hemen her köyünde tarikatların varlığı görülmektedir. Kovancılar'ın köy ve mezralarında genelde etkili olan Nakşi tarikatıdır. Kadiri tarikatı Nakşî tarikatına nispetle daha az görülmektedir. Nakşî tarikatı gelişimini, faaliyet ve etkinliğini ilmi tedrisat ve tekke eliyle sürdürmüştür. Kadiri tarikatı ise köylere irşada çıkıp zikir halkalarıyla varlığını günümüze kadar sürdürebilmiştir.

İlçede etkili olan dinsel organizasyonlar; a)**Mevlana Halid-i Bağdadiye bağlı olan Şeyh Ali Palevi** (paluya nisbetinden dolayı böyle söylenir): Nakşi tarikatı önderi olup ilçede en etkili ve mensubu en çok olan tarikattır. İlçede Zaza kökenlerin geneli bu tarikata mensupturlar. b)**Harput asıllı olan Tayyar Baba:** Nakşî şeyhi olup genelde ilçemizin ova köyleri(Doğuda: Hoşmat, Şenova ve benzeri köyler Batıda: Yarımca, Gülüşkür ve çevre köyler) ve Karaçor(Çaybağı Nahiyesine bağlı köyler) yöresinde

varlığını göstermektedir. C)**Baltaşı Beldesinde türbesi bulunan Tepecikli Mehmet Baba:** Kendisi Nakşî olup Kırmancı şivesini konuşan İlçeye bağlı köylerde varlığını göstermiştir. D)**Şeyh Muhammet Hadi:** Karakoçan ilçesine bağlı Yücekonak (Kavuman) köyünde ikamet eden Şeyh Muhammet Hadi her iki gözü âmâ olup, ilim sahibi olarak bilinen bir Nakşî şeyhidir aynı zamanda Kore gazisidir. Genelde İlçemizdeki Beritan aşireti üzerinde günümüze kadar varlığını devam ettirmektedir. Tarikat faaliyet ve varlığını genelde ilmi tedrisat yoluyla devam ettirmiştir. Günümüzde ise Karakoçan İlçemize bağlı Yukarıovacık Köyünde yaşayan ve bu tarikata bağlı Şeyh Übeydullah(Şeyh Muhammet Hadi'nin yeğenidir)tarafından açılmış bulunan yatılı Kur'an Kursu eliyle sürdürülmektedir. E) **Mirmehmet köylü Hacı Cuma:** Nakşî tarikatını zikir halkalarıyla yansıtan ve aynı zamanda bu tarikatı kadınlar üzerinde etkileştiren mistik bir sofudur. F)**Haydar Baba:** Kadiri tarikatı şeyhidir. Palu asıllı olan Haydar Baba tarikatı ilçenin muhtelif yerlerinde az da olsa etkili olmuş günümüzde de Molla Muhammet Gözerek, Molla Bahri gibi birkaç ilim adamının intisabıyla varlığını sürdürmektedir. G)**Menzil (Adıyaman) Grubu:** Şeyhi Seyyid Abdalbaki Erol'dur. İlçemizde bu guruba bağlı olan insanlar faaliyetlerini müntesiplerinin bir araya gelip sessizce Hatme-i Hâcegan (zikir halkası) ı icra ederler; aynı zaman yüze yakın Semerkant tasavvufi dergiyi ilçemizde abone edip, tarikat irşadını bu yayınla yapmaktalar. Ğ)**Ehl-i Beyt Derneği:** Cafer-i mezhebini esas alan, faaliyetini dernekle yürüten özel günlerde program yapan bir oluşumdur. H)**Süleymancılar Cemaati:** Süleyman Hilmi TUNAHAN cemaati Kovancılar'da ilmi alanda öğrenci yurtlarıyla etkinliğini sürdürmektedir. I)**Nurcular Cemaati:** Bediüzzaman Said-i Nursinin takipçileri olup ev ortamında haftanın belirli günleri toplanarak nur risalelerini okuyarak sohbetler icra etmek yoluyla faaliyette bulunmaktadır.

Adları sayılan tarikat ve cemaatlerin başlısı bulunan insanlar üzerinde ciddi bir etkisi ve kontrolü de bulunmaktadır. Bu etki o yapı içinde kişilerin sosyalleşip kimlik bulmasından, kurban, adak vs. hayırlarının başlısı olduğu organizasyona aktarılması, kişisel sıkıntılarda dua, yardım istenmesinden bir şeyi yapma ya da yapmama konusunda fikir danışılmasına kadar tesirleri varken özellikle tarikat tarzı örgütlenmelerde daha belirgin olmakla birlikte tamamında siyasal tercihleri etkilemeye kadar uzanabilmektedir.

3.4. Kovancılar'da Sosyal Kontrol ve İnsan İlişkileri

Kovancılar'da resmi ve gayri resmi sosyal kontrol mekanizmaları bulunmaktadır. Biz burada gayri resmi kontrol mekanizmaları üzerinde duracağız. Çünkü gayri resmi kontrolün seviyesi yaşanan toplumun şehirleşmesiyle yakından ilgili olmaktadır. Sosyal kontrol sisteminin temel unsurları aile ve şehir kamuoyudur. “Aile reisi olan babanın eşi ve çocukları üzerinde ki otoritesi sosyal kontrolün gerçekleşmesinde bir araçtır”²¹³ Babanın ise çocuklarına yansıttığı davranışların, içinde yaşadığı toplumun gelenek ve göreneklerinde ayrı düşünülmesi mümkün görülmemektedir. Mesela toplumda babanın yanında sigara içmek ayıp ve yanlış sayılıyorsa orada bu tür bir davranış, aile içinde de çocukların babalarından tepki alacağı endişesiyle yapılmaz. İkinci unsur olan şehir kamuoyu, yüzlerce yıldan beri yaşanıp ve yaşatılıp gelen gelenek ve göreneklerin öncelikli olduğu davranış, tavır ve değerlendirmelerle sosyal kontrolü gerçekleştirir.²¹⁴

Kınama, ayıplama ve dışlama şehir kamuoyunun en önemli ceza şeklidir. Bunun sonucunda itibarın zedelenmesi halk tabiriyle “insan içine çıkamaz” hale gelmesi o toplumda yaşayan biri için çok ağır bir cezalandırma şeklidir. Kovancılar'ın 20 bini biraz aşan nüfusu, sınırlı bir çarşısı olması nedeniyle insanların çoğunluğu birbirini tanımaktadır. İnsanların pek çoğu aile veya köy unvanlarıyla tanınırlar. Ayrıca yörede asırlardır gelen gelenek ve görenekler bulunmaktadır. Ancak yapılan hatanın ayıplanmasında kişinin mensup olduğu gruba aidiyette ön plana çıkmak da yada çıkarılmaktadır. Güçlü bir aileye ya da aşirete mensup olunması durumunda yapılan kınama daha sessiz ve arkadan olmakta olup açık bir dışlamaya yönelinememektedir. Birde yukarıda da ifade edildiği gibi Kovancılar'ın heterojen nüfus yapısı nedeniyle “farklı gruplara mensup bireyler arasında ki sosyal etkileşimlerde” alt kimlikler genellikle ön plana çıkarılmaktadır.²¹⁵ Ancak Kovancılar'ın ilçe olmasıyla birlikte resmi sosyal kontrol sistemlerinin yerleşmeye başlaması, kitle iletişim alanında ki gelişmeler, ulaşımın kolaylaşması ve ailelerin dağılmasıyla farklı yörelerle sıkça kurulan diyaloglarla yeni değerlerle tanışılması, ailelerin çekirdek ailelere dönüşmeye başlamasıyla akrabalık bağlarının ve kontrolünün zayıflaması kaçınılmaz olmuştur.

²¹³ Gezgin, a.g.e. s.221

²¹⁴ Aynı eser, s.211

²¹⁵ Blom, a.g.m., s.90

Bunun sonucunda da gayri resmi sosyal kontrol mekanizmalarında zayıflamalar meydana gelmeye başlamıştır. Boşanma eğilimlerinde ki görece artış, hırsızlık olaylarında ki artışı uyuşturucu kullanımında ki artışlar v.b. kabul görmeyen davranışların tırmanması sosyal kontrol sisteminin zayıfladığı gösterse de Kovancılar'da tüm şehirleşme eğilimlerine rağmen sosyal düzenin istikrar içinde bulunmasında en etkili faktörün hala gayri resmi sosyal kontrolün etkili olmasıdır demek hatalı bir gözlem olmayacaktır.

3.5. Haberleşme ve Ulaşım

3.5.1. Haberleşme

Haberleşme araç ve şekilleriyle birlikte ulaşım Kovancılar'da hayatın temposunun, insan ilişkilerinin kalitesinin, dünya görüşlerinin, yaşantı ve davranışlarının çerçevesini belirleyen faktörlerden birini oluşturmaktadır. Dışa açılma ve şehirleşme faaliyetlerinde haberleşme ve ulaşımına bağlı hareketliliğin etkisi oldukça fazladır. Haberleşme denilince ilk akla gelen gazete, radyo, Tv gibi kitle iletişim vasıtaları ile telefon, cep telefonu, posta ve internet gibi bireysel iletişim aygıtları gelmektedir. İlçede iki adet gazete bayii bulunmaktadır. Gazete okunurluğu çok yaygındır diyemeyiz, genellikle esnaf kesimi ile kısmen memurlar arasında düzenli gazete alma alışkanlığı bulunmaktadır.

Bir başka kitle iletişim aracı olan TV ise insanların hızlı ve görüntülü haber almasının yanında görsel özelliğinden dolayı hem yerli hem de yabancı kültür ve değerlerin tanınmasında ve yaygınlaşmasında üstlendiği önemli bir rol bulunmaktadır. Kovancılar'da ulusal düzeyde yayın yapan Tv kanalları takip edilmektedir. Bunlar yanında 2009 yılında yayın hayatına Türksat 1 c uydusu üzerinden başlayan Elazığ'ın yerel kanalı Kanal 9' da ilgi toplayan kanallardandır. Tv takibi açısından çanak anten kullanımı çok yaygındır. Hanelerin en az yarısında çift çanak anten bulunmakta olup 2. çanak anten Avrupa uydusu olan Hotbird'e ayarlıdır. Bunun gerekçesi Avrupa kanallarını takip etmek olmayıp özellikle köyler ekseninde Türkçe diline vakıfıyeti zayıf olanlarla mahalli dillerinde yayın gerekçesiyle "Roj Tv"nin takip edilmesidir. TRT 6 kanalının başlatmış olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgemizde konuşulan dil ve lehçelerde yayın politikası yörede ilgiyle karşılanmış ve gözlemlerimizde Bölücü

Terör Örgütü ekseninde propaganda yayınları yapan kanalla izlenmesi başa baş denilecek duruma gelmiştir. Milletleşme sürecinde dil birliği sağlanmasına sekte vuracak bir adım olarak değerlendirilebilecek olsa da kısa ve orta vadede yöre insanının hatalı, kasıtlı ve yanlış bilgilerle yönlendirilmesinin önüne geçici bir adım olarak değerlendirilebilir. Tv izlenmesine ilişkin -görev nedeniyle son dört yılımızı geçirdiğimiz (2 yıl Bingöl, son 2 yıldır da Kovancılar) bölgede- bir gözlemimizde ulusal kanallarda yayınlanan “Tek Türkiye”, “Fırat – Sakarya” tarzında yörede son 25 yıldır devam etmekte olan terör hadisesi ve sosyal sonuçlarının işlendiği dizilerin yoğun ilgiyle izlenmesidir.

Kovancılar’da bulunup Kovancılar dışında Karakoçan ve Palu ilçelerine yayın yapmakta olan bölgesel bir radyo kanalı olan “Radyo Işık” en fazla dinlenmekte olan radyo kanalıdır. Radyo dinlenilmesi özellikle sabah saatlerinden esnafın iş bıraktığı saatlere kadar olan bölümde yaygındır. Bireysel iletişim araçlarından telefon kullanımı çok yaygın olup evlerin çok önemli bir bölümünde Türk Telekom’a ait telefonlar bulunmaktadır. Cep telefonu kullanımı çok yaygınlaşmış olup, lise öğrencilerinden ev kadınlara kadar geniş bir müşteri kitlesi bulmuştur. Kovancılar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına ait başvuru dosyalarında yapmış olduğumuz incelemelerde –ki bu vakıflar fakru zaruret içinde olan toplumun sosyo ekonomik olarak en alt kesimine hizmet sunmaktadır- başvuru dosyalarının tamamına yakınında iletişim için bir cep telefonu numarası beyan edildiğini gördük. İlçede 3 GSM operatörünün vericileri bulunmakta olup, İlçe Jandarma Komutanlığı verilerine göre ilçe sınırlarının %85’i cep telefonlarının kapsama alanında bulunmaktadır.

Kovancılar PTT işletme müdüründen almış olduğumuz bilgilere göre posta kullanımı resmi gönderilerle eskisine göre çok azalmış olmakla birlikte bayram tebrikleşmesiyle sınırlı kalmaktadır. Günümüzde giderek yaygınlaşan internet teknolojisinin kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır. İlçede merkezinde 14, beldelerinde 3 internet kafeye birlikte Kaymakamlığa ait 1 adet Kamu İnternet Erişim Merkezi bulunmaktadır. Kovancılar Türk Telekom şefliğinde almış olduğumuz bilgiye göre ilçede ki telefon abonelerinin %19’unun aynı zamanda ADSL(internet) aboneliği de bulunmaktadır. Haberleşme imkanlarının bu kadar çok oluşu Kovancılarda kültürel değişimlerin ve yeniliklere adaptasyonun oldukça hızlı olmasına imkan sunmaktadır.

3.5.2 Ulaşım

Haberleşme ve ulaştırma alanında ki gelişmelerin sosyo-kültürel değişmelerin üzerinde önemli bir rol oynadığını daha öncede belirtmiştik. Bu iki gelişmeyi tek tek ele alırsak haberleşme araçlarının gelişmesi kültürel gelişmeye daha çok zemin hazırlarken, ulaşım araçları ise sosyal değişmeye daha fazla ortam sağlamaktadır.²¹⁶

Bu açıklama ışığında Kovancılar'ın ulaştırma imkânlarını ele alacak olursak daha önce de vurgulandığı gibi Kovancılar Elazığ, Bingöl, Muş, Bitlis ve Van hattında bulunan devlet yolunun tam üzerinde bulunmaktadır. Ayrıca Tunceli yol ayrımı da ilçe içinden ayrılmaktadır ve buradan Karadeniz'e ve Erzurum güzergâhına yollar devam etmektedir. Kovancılar Elazığ'a 60km, Tunceli'ye 70km ve Bingöl'e 75km mesafede orta yeri teşkil eden bir konumda bulunup, tamamı bölünmüş yol niteliğinde olan bu yollarda yoğun bir araç trafiği bulunmaktadır. İlçeye 7 km mesafede bulunan Palu ilçesinde Tren istasyonu bulunmaktadır. Bu hatta doğuda Van'a batıda İzmir ve İstanbul hattına kadar uzanmaktadır. İlçeye en yakın havaalanı ise 50 km uzaklıkta bulunan Elazığ havaalanıdır. İlçeye bağlı 74 köyden 19'u dışında hepsinin yolları asfalt olup, grup köy yollarının devamında olan 19 köyün ise yolları kısmen asfalttır. Kovancılar'dan Elazığ iline her 30 dk'da bir saat 05.30 ile 19.00 saatleri arasında otobüs ve minibüs seferleri yapılmaktadır. Tüm köylere dönük minibüsler bulunmakta olup yolcu durumuna göre gidiş geliş yapmaktadırlar. Köylerin ilçe merkeziyle yoğun bir iletişim v etkileşimi vardır. Kovancılar ulaşım konusunda ki avantajlarını iyi kullanmış dışa açılma, şehirleşme, ekonomik çeşitlilik ve ticari imkanlar açısından bölgenin merkezi olmayı başarmış, sosyal yapıda ki değişme süreci daha hızlı işlemiş, 20 yıl öncesinde benzeri kapasitelerde olan komşu ilçelere göre daha ileri bir konuma gelmiştir.

3.6. Kovancılar'da Eğitim

3.6.1 Okullar ve Öğrencilerle İlgili Genel Bilgiler

Kovancılar'da okur-yazarlığı hakkında net bilgi bulunmayanları da okur yazar kabul edecek olursak ilçede okur yazar oranı iyimser bir veri olarak %81.1'dir. Okullaşma

²¹⁶ Gezgin, a.g.e., s.217

oranı ilköğretimde %99.41, ortaöğretime devam oranı ise 2009-2010 eğitim öğretim yılı itibariyle %77.85'dir. İlköğretim okullarında ki öğrenci sayısı 7084, okul öncesi öğrenci sayısı 636, ortaöğretim kurumlarında ise 1896 olmak üzere toplam 9616'dır. Yani ilçe nüfusunun %24.97'i bir eğitim kurumunda örgün olarak öğrenci durumundadır. Kovancılar'da ilçe genelinde 47 ilköğretim Okulunda eğitim öğretime devam edilmektedir. Bunlardan 14'ünde 1. ve 2. kademe eğitim yapılmaktadır. Bu okullar bünyesinde 39 anasınıfı ile ilçe merkezinde 1 Anaokulu bulunmaktadır. 2009-2010 öğretim yılında 5'i ilçe merkezinde 6'ı köy ve beldelerde olmak üzere toplam 11 taşıma merkezine 66 köyden toplam 1094 öğrenci günü birlik taşınmaktadır. Bu öğrencilerden 315'i birinci kademe öğrencisidir. İlçe genelinde 46 köy ve mezra ilköğretim okulu ise öğrenci azlığı veya köy halkının taşınması nedeniyle öğretime kapatılmıştır. Derslik sayısının yetersizliği nedeniyle İlçe merkezinde 1 lise, 5 ilköğretim okulu ile köylerde 10 ilköğretim okulunda ikili eğitim yapılmaktadır.

Orta öğretim kurumları olarak ilçede 1 genel lise, 1 Anadolu lisesi, 1 imam hatip meslek lisesi bulunmaktadır. Kovancılar Lisesinde 400 kız, 746 erkek olmak üzere toplam 1146 öğrenci, İmam Hatip Lisesinde 204 kız, 171 erkek toplam 375 öğrenci, Anadolu Lisesinde ise 100 kız, 130 erkek öğrenci bulunmaktadır. Bunlar dışında Kovancılar'dan Palu Kız Meslek Lisesine devam etmekte olan 124 kız öğrenci, Palu Endüstri Meslek Lisesine devam eden 21 öğrenci bulunmaktadır. İlçede ki ortaöğretim öğrenci potansiyelinin %43.67'ini kız öğrenciler oluşturmaktadır. Anadolu Lisesi kendi müstakil binası olmaması nedeniyle bugüne kadar İmam hatip lisesi binasında öğretime devam etmiş ve bu nedenle kontenjanı sınırlı tutulmuştur. 2010 yılı şubat ayında kendi binasına taşınmasıyla kontenjan her sınıf için 120'ye çıkarılmış olup gelecek yıllarda toplam öğrenci sayısı 480 olacaktır. Bu da ilçede 2. kademe eğitimde kalite oranını artıracığı beklenilmektedir.

Yaygın eğitim faaliyetlerinin organize edildiği Kovancılar Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü 4 idareci personelle faaliyetlerine devam etmektedir. Açmış olduğu kurslar Okuma-yazma, Biçki-nakış, Halı dokuma, Bilgisayar, Web tasarım, Halk Oyunları, bağlama-gitar kursu, öğrencilerin derslerini takviyeye dönük kurslar vb. kurslarla faaliyetlerine devam etmektedir. Özellikle ana-kız okuldayız kampanyası ile okur yazar olmayan yüzlerce bayanın okur-yazar hale getirildiği ifade edilmiştir.

Kovancılar'dan üniversitede sınavlarında başarı gösteren öğrenci sayıları 2007'de 95 lisans, 55 ön lisans toplam 150, 2008'de 155 lisans, 42 ön lisans, 2009'da ise 122 lisans, 56 ön lisans toplam 178'dir. Öğrencilerin Liseden mezun oldukları yıl üniversite sınavlarında başarı gösterme oranı Kovancılar Lisesi ve İmam Hatip Lisesi için düşüktür. Anadolu Lisesinde ise %55 civarındadır. Kovancılar'da öğrencilerin üniversite sınavlarında gösterdikleri başarıda ilçe de bulunan 2 dershanenin payı oldukça yüksektir. Bu dershanelere komşu ilçeler ve Tunceli Mazgirt 'den de öğrenci gelmektedir.

Kovancılar'da eğitim-öğretim kadrosu; İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünde 1 müdür, 2 şube müdürü, 3 şef , 5 memur ve 2 yardımcı hizmetli, İlçe merkezinde ilk öğretim kurumlarında 17 idareci, 101 sınıf, 94 branş öğretmeni köy ve beldelede ise 6 idareci, 93 sınıf ve 52 branş öğretmeninden oluşmaktadır. Liselerde ise Kovancılar Lisesi'nde 4 idareci, 42 öğretmen, İmam Hatip Lisesinde 2 idareci, 13 öğretmen, Anadolu Lisesinde ise 2 idareci, 12 öğretmen ile eğitim öğretim hizmeti verilmektedir. Ayrıca ilçedeki okullarda 25 yardımcı hizmetli bulunmaktadır.

3.6.2. Eğitimle İlgili Tutumlar

Eğitimle ilgili genel bilgilerde de ifade edildiği gibi ilköğretimde okullaşma oranı %99.41 'dir. %100'e ulaşamamasının nedenini yetkililer özel eğitime muhtaç bedensel ya da zihinsel engelli öğrencilerin varlığı ve nüfus kaydında var olup da fiilen dünyaya hiç gelmemiş çocuklardan kaynaklanmasıyla açıkladılar. Bu son durum dikkatimizi çekti ve bizde araştırma ihtiyacı hissettik. Özellikle yurt dışında bulunan vatandaşlarımızın Avrupa devletlerinden çocuk parası olarak aldıkları sosyal destek için zaman zaman hayali çocuk yazdırdıklarını, kayıttaki kardeşlerin yaşayan kardeşlerce bilinmediği birkaç örneği bizzat müşahade ettik. Bu uygulamanın Avrupa devletlerinin almış oldukları tedbirlerle azaldığını özellikle geçmişte sıkça başvuru olan bir yöntem olduğunu mülakatlarımızda öğrendik.

İlköğretimin zorunlu olması nedeniyle velilerce çocukların okula yollanmaması sorunu önemli ölçüde Kovancılar'da aşılmış olduğu görülmektedir. Ancak ilköğretim sonrasında okullaşmanın nasıl seyrettiğini incelediğimizde özellikle kırsal kesimlerde

bu oranın düştüğünü inceledik. Geçmiş yıllarda çok daha düşük olmakla birlikte son 3 yıldaki kız öğrencilerin liseye devam oranları 2007-2008 öğretim yılında %50.4 'dır, 2008-2009 öğretim yılında %49.5 'dır, 2009-2010 yılında ise %74.2 'dır. Erkek öğrencilerde ise bu oranlar sırasıyla %65.3 , %70.5 , %72.3 olarak gerçekleşmiştir.²¹⁷ Yaptığımız görüşmelerde yetkililer bu oranların henüz istedikleri oranlar olmadığını, eğitimin bir ülkenin ihtiyaç duyduğu insan gücü kaynağını yetiştiren, nitelik ve nicelik olarak hazırlayan bir alan olduğunu²¹⁸ bu nedenle hedeflerinin %100'e bu oranı taşımak olduğunu belirtmişlerdir.

Bu durumun gerekçelerini araştırmak için çocuklarını lise eğitimine devam ettirmeyen ailelerden bazıları ile yaptığımız görüşmelerde erkek çocuklar için öne sürülen gerekçeler ağırlıklı olarak çocuk devam etmek istemiyor olmakla birlikte, maddi durumumuz okutmaya elvermiyor ve biran önce bir iş öğrenerek hayata atılsın cevaplarını aldık. Genel gözlemimiz erkek çocukların kendisi öğrenime devam etmemekte ısrarlı değilse ailelerin tahsil hayatına devamlarından yana oldukları yönünde oldu. Kız çocukların durumunda ise aileler yine öncelikle ve ağırlıklı verdikleri cevaplar çocuk istemiyor oldu. Bunun yanında yaşının büyüdüğünü ve gelinlik çağa geldiğini, maddi durumunun elvermediğini ve özellikle köylerden liselerin ilçe merkezinde olması nedeniyle gözlerinin önünde olmadığını, yanlış yola sapabileceğini, eğitim kurumlarında ortamın kötü olduğunu genç kızdır yanlış arkadaşlıklar edinebilir tarzında ifadeler kullananlar oldu. Çocuklarının istemediğini ifade edenlerin çocuklarıyla yapmış olduğumuz görüşmelerde çocukların ailelerinin istemediğini söyleyenler çoğunluğu oluşturmaktadır. Ailelerin isteksizliklerini araştırdığımız da daha samimi cevapları çocuklardan aldık. Ağırlıklı inanç faktörünün devreye girdiğini, bir kısmının ise kızların daha fazla okumasını gereksiz gördüklerini ifade ettiler. Bazı ailelerde ise ev işlerine bakacak kimse kalmadığından lise tahsiline kız çocuğunun devam ettirilmediğini inceledik. Hülasa ilçe merkezinde mukim ailelerde temel gerekçenin dini değerler daha doğrusu tesettür mevzusu ile kız çocuklarının daha fazla eğitiminin lüzumsuzluğuna olan inanç, kırsal alanlarda bunlara ek olarak maddi imkân yetersizliği olduğunu tespit ettik.

²¹⁷ Kovancılar İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü raporları

²¹⁸ Mustafa E. Erkal, **Yol Ayrımındaki Ülke**, İstanbul, 2007, s.318

İlçe Kaymakamlığından almış olduğumuz bilgilerde özellikle kız öğrenciler arasında ortaöğretimleşme oranının yükseltilebilmesi için 2009–2010 yılında kendilerine hedef koyarak çalışmalar yaptıklarını, ailelerle İlçe Kaymakamı, Jandarma Komutanı, Emniyet Müdürü, Milli Eğitim Müdürü, İlçe Müftüsü ve bayan öğretmenlerle birebir görüşmeler yapmak ve köylere lise öğrencileri için servis çıkarmak gibi somut adımlarla bir önceki yıla göre somut bir artış sağlandığını ve 2009 ‘da 8. sınıftan mezun olan kız öğrenciler arasında liselileşme oranının % 74.2’e çıktığını ifade ettiler.

3.7. Boş Zaman Faaliyetleri

Boş zamanların Kovancılar’da nasıl değerlendirildiğini müstakil bir başlıkta değerlendirmemizin nedeni İnsanın “zorunlu eylemleri dışında ya da ona ek olarak vakit ve imkânlarını bilgi, sanat, duyuş ve inanış olgularına ayırmış”²¹⁹ olması nedeniyle suni çevresini oluşturması kadar sosyal yapıya dair bir veridir. Boş zamanları değerlendirme kurumu dinlenme, eğlenme ve zevk alma gibi gününbirlik olarak gözüken ama insan hayatının önemli bir kısmını içine alan, kişinin fiziki ve zihni-ruhi dinlenme ihtiyacını karşılamaktadır.²²⁰

Kovancılar’da boş zaman faaliyetlerinin en belirgin özelliği çalışma ve eğlenme faaliyetlerinin birbirinden bağımsız olarak ortaya çıkmamasıdır. Kovancılar’da boş zaman faaliyetleri güzel sanatlara veya yeni bir şeyler öğrenmek gibi yapıcı olmak değeri taşımamaktadır. Kovancılar’da kadın ve erkeklerin çalışmalarını ve işlerini tamamladıktan sonra ki zamanlarını geçirmek için kendilerine göre yaygın, genellikle organize olmayan, şekillenmemiş fakat sürekli faaliyetleri bulunmaktadır. Kadınların temel boş zaman aktivitesi birbirlerini ziyarete gitmek, erkeklerde ise ağırlıklı kahvehane, çayevi gibi yerlerde sohbet etmek ya da oyun oynamak üzerinedir. Aile kurumu “çekirdek” hale döndükçe bireysel boş zaman değerlendirmeleri tüm aileyi içine alan seyahat, tatile çıkmak, hafta sonları pikniğe gitmek gibi grup faaliyetlerine dönebilmektedir.

İnsanların bireysel olarak değerlendirmeye çalıştığı boş zaman aktivitelerinden en yaygınlarından biri Müzik dinlemek ve TV izlemektir. Birincisi gençlerin özellikle

²¹⁹ Mustafa Aydın, **Kurumlar Sosyolojisi**, Ankara, 1997, s.217

²²⁰ Aynı eser, s. 219

genç kızların daha yoğun tercihi iken 2.si ev kadınları arasında daha yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Genç ve orta yaş erkekler arasında halı saha da futbol maçı yapmak çok popülerken, genç erkeklerin bir kısmında internette chatleşmek daha çok tercih edilmektedir. Boş zamanlarını kitap okuma şeklinde değerlendiren grup en küçük kitleyi teşekkül ettirmektedir.

3.8. Sağlık

Kovancılar'da 50 yataklı bir hastane, 5 sağlık ocağı içinde aile sağlığı merkezi ile 12 "aile hekimi" bulunmaktadır. Devlet hastanesi uhdesinde 6 uzman hekim, 4 pratisyen hekim, 2 diş hekimi, 1 eczacı, 1 diyetisyen ile 87 diğer sağlık ve yardımcı sağlık personeli bulunmakta, Toplum sağlığı merkezi hizmet alanında ise 12'i aile hekimi olmak üzere 14 pratisyen hekim ile 46 diğer personel bulunmaktadır. Hastane bulunduğu konum itibariyle bölgeye hizmet etmektedir. Şu an devam eden ek bina inşaatı sağlık hizmet sunumu ile yataklı tedavi hizmetlerini çok daha iyi bir boyuta taşıyacaktır. 2006 yılından itibaren uygulamaya sunulan aile hekimliği ile Kovancılar köyleri ile birlikte 12 bölgeye bölünmüş ve 12 aile hekimi tarafından topluma hizmet sunulmaktadır. Kovancılar'da doktorlara ve doktorlar tavsiyesiyle verilen ilaçlara halk tarafından güven duyulmaktadır. İnsanlar özellikle ilçe merkezi ve merkeze yakın köylerinde rahatsızlıkları halinde önce doktora gitmekte ve doktor tavsiyelerine uyulmaktadır.

Anne ve çocuklara dönük düzenli kontroller, aşıma uygulamaları yapılmaktadır. Kovancılar Devlet hastanesi verilerine göre 2009 yılı içinde 123.801 poliklinik yapılmış, 1555 yatan hasta tedavi edilmiş, 195 doğum ile 773 ameliyat gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl içinde Kovancılar Toplum Sağlığı hizmet alanında 5 bölgede toplam 86.582 hastaya bakılmıştır.

3.9. Kovancılar'da Devlet Teşkilatı, Siyasi Hayat, Adalet ve Asayiş

3.9.1. Kovancılar'da Kamu Kurumları

Tarihçe kısmında da ifade edildiği gibi Kovancılar 19.06.1987 tarih ve 3392 sayılı kanunla ilçe olmuştur. Kamu kurumları 1988'den itibaren kurumsallaşmaya

başlamıştır. İlçe ekseninde teşkilatı bulunan tüm resmi kurumlar tesis edilmiştir. Bu kurumlar içinde tek eksik bulunan Askerlik Şube Başkanlığının bulunmamasıdır. Palu askerlik şubesince iş ve işlemler takip edilmektedir. Kamu hizmetlerinin sunumunda okullar dışında kullanılmakta olan binalar Hükümet Konağı, Belediye Hizmet binası, İlçe Jandarma ve Jandarma Özel Harekât Taburu binaları, İlçe Emniyet Müdürlüğü ve Tarım İlçe Müdürlükleri ile İlçe Müftülüğü kurumlarına ait binalarda hizmet sunumu yapmaktadırlar.

Tablo 15: Kovancılar'da Devlet Teşkilatı

Birim Adı	Personel Sayısı
Kaymakamlık	7
Adliye	19
İlçe Emniyet Müdürlüğü	64
İlçe Jandarma Komutanlığı	27 (Muvazzaf personel)
Jandarma Özel Harekât Tabur Kom.	221 (Muvazzaf personel)
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü	464
İlçe Tarım Müdürlüğü	15
Mal Müdürlüğü	11
Tapu sicil Müdürlüğü	6
Sağlık Grup Başkanlığı	165
İlçe Müftülüğü	105
İlçe Nüfus Müdürlüğü	8
İlçe Gençlik ve Spor Müdürlüğü	1
İlçe Özel İdare Müdürlüğü	1
Bölge Trafik İstasyon Amirliği	15
Meteoroloji Şefliği	1

İlçe de bulunan merkezi idare kuruluşları dışında Kamu Kurumu niteliğinde ki kuruluşlar ise Ziraat Odası, Esnaf Odası, Şoförler Odası, Sulama Birliği Başkanlığı, Tarım Kredi Kooperatifidir.

3.9.2. Siyasi Hayat

Kovancılar'da örgütü bulunan 10 siyasi partinin fiilen teşkilatı vardır. Ak Parti, CHP, MHP, BDP, DP, SP, DSP, BBP, HYP, BTP 'dir. Yaptığımız gözlemlerde halkın çok fazla bir parti taassubu olmayıp, partiler arasında oy geçişkenliğinin fazla olduğunu, seçimlerde ise seçmen tercihini belirleyen önemli faktörlerden birinin ise adayın aile ve aşirete yakınlığı şeklinde tezahür ettiğini gördük. Politikanın seçim dönemlerinde büyük çaplı propaganda faaliyetleriyle yapılmadığını, "birebir markaj" denilebilecek doğrudan kişisel temaslarla yapılmakta olduğunu çalışma dönemimizde takip etme imkanı bulduğumuz 2009 mahalli idareler seçimleri ile görmüş olduk. İlçede seçmen tercihleri ağırlıklı olarak sağ partilere olmaktadır. Sağ partiler içinde ise muhafazakâr değerler yönü ağır basan merkez partiler genel kabul görmektedir. Son 4 seçim döneminde iktidar partisi açık farkla halkın oylarını almıştır. Siyasi hayata ilişkin bir diğer gözlemimiz ise Kovancılar halkının bölücü örgüte müzahir partilere hiçbir zaman prim vermeyip sistem içi diyeceğimiz partilere dönük siyasi iradesini belirtmesidir. Seçmen tercihinin bağımsızca şekillendiği ve halkının çoğunluğunun Kürt ve Zazalardan oluşmasına karşın terör örgütü ekseninde politika geliştiren siyasi partilere ilçe halkının teveccüh etmemesi Ülkemizin doğu bölgesinde devam eden terör probleminin etnik yapı mevzusu olmadığı konusunda düşünülmesi gerektiğini, bazı illerimizde vatandaşlarımızın sandıkta siyasi tercihte bulunurken hür iradesini kullanamaması gerçeğini ortaya koyduğu kanaatindeyiz.

3.9.3. Asayiş ve Adliye

Kovancılar emniyet asayiş bakımından şehirlerarası yol üzerinde bulunmasına rağmen sakin ve huzurlu denilebilecek bir ilçedir. Ancak sosyal yapının çok çeşitliliği, insanların şehirleşme ve şehirlileşmeye henüz adapte olamamaları fiziksel kavgaya bağlı olayları ön plana çıkarmaktadır. İlçede istatistiklere baktığımızda kasten yaralama ve trafik kazasının öncelikli suç çeşidi olduğu ardından hırsızlık olaylarının takip ettiği görülmektedir. 2009 yılı içinde ilçe emniyet müdürlüğünün suç kaydı 304, ilçe jandarma komutanlığında ise 74'dür. Kişiler arasında büyümeye yüz tutabilecek gerginlikler oluştuğunda genel olarak toplum içinde ki kanaat önderleri konunun daha çok büyümemesi için aracı olup, ihtilafı bitirirler. Kovancılar Adliyesinde görülen davalar içinde hukuk davaları ceza davalarına göre daha ağırlıklı bir yer tutmaktadır.

Bunda ise yukarıda bahsettiğimiz toplumsal müesseselerin devreye girmesinin payı vardır.

3.9.4. Sosyal Hizmetler

Kovancılar'da kamu eliyle sunulan sosyal hizmetleri incelediğimizde bunlardan en ön plana çıkan 3816 sayılı kanun çerçevesinde sosyal güvencesi olmayan vatandaşların tedavi giderleri yeşil kartla karşılanmaktadır. Kovancılar'da yeşil kartlı sayısı 2006'da 12963, 2007'de 14448, 2008'de 13259, 2009'da ise 12500'dür. 2022 sayılı kanuna göre verilmekte olan yaşlılık ve özürlü aylığı alan vatandaşlarımızın sayısı ise yaşlılık 848, özürlü aylığı alanlar 344, malüllük(%70 üzeri özürlü olanlar) aylığı alanlar ise 124 kişidir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfında fakir ve muhtaç kişilerin başvurusu sonrasında açılmış 4856 dosya bulunup 2009 yılı içinde değişik amaçlarla 21436 kişiye toplam 641.079 TL yardım yapılmıştır. Bakıma muhtaç olup bakacak kimsesi olmayan 88 yaşlı yada bedensel, zihinsel engelli vatandaşımıza İlçemizde Bulunan Özel Güven Bakımevinde bakılmakta devlet bunun karşılığı olarak bakılan her kişi için 2 asgari ücret tutarı ücret ödemektedir. Yaşamını bir başkasının desteğiyle devam ettirecek durumda sürekli özürlü durumunda ki toplam 197 vatandaşımıza bakımı karşılığında yakınlarına her kişi için bir net asgari ücret tutarı ödeme yapılmaktadır.

SONUÇ

Çalışmamızın başından bu yana ele aldığımız konuları özetleyip irdelememiz gerekirse teorik ve saha çalışmasından oluşan üç bölümlük çalışmamızın birinci bölümünde sosyal yapı kavramı, çeşitli sosyoloji akımları, değişik sosyologların farklı yaklaşımları ve tanımları ışığında sahada ki çalışmamızda göz önünde bulundurularak ele alınıp irdelenmeye çalışılmıştır. Bunun yanında ikinci ve üçüncü bölümlerde ki saha çalışmamıza teorik çerçeve oluşturması açısından sosyal yapının ana unsurlarını oluşturan Fiziki çevre, Nüfus, Tabakalaşma, Kültürel Unsurlar ve Aile kavramları da ele alınıp izah edilmeye çalışılmıştır.

Saha çalışmasından oluşan ikinci ve üçüncü bölümlerde Elazığ-Kovancılar ilçesi 2009 yılı itibariyle sosyal yapısını ve bu yapıda ki kurum, kuruluş, insan ilişkilerini, değerleri, tutumları, normları Kovancılar'ın sosyo-ekonomik gelişim sürecinde belirli bir dönemde tahlil etmeye çalıştık. Kovancılar'ın sosyal yapısının oluşumunda Dünya ve Türkiye'de gerçekleşen sosyal değişmelerin ve Kovancılar'ın kendi içinde yaşadığı köy-belde-ilçe olma sürecinde ortaya çıkan değişmelerle bunun yanında yurt dışı işçiliği ile başlayıp Avrupa ülkeleri ile devam eden yoğun temas sürecinin ortaya çıkardığı sosyo-ekonomik gelişmelerin ve buna bağlı olarak ortaya çıkan nüfus hareketlerinin ayrıca gelişen iletişim ve ulaşım imkânlarının etkili olduğu bir gerçektir. İlk defa 1934 yılında iskâna açılmasıyla kurulan, kısa mazisine rağmen değişik sosyal faktörlerin etkisiyle hızla büyüyen, 1967'de belde olup 1987 de ilçe olan Kovancılar'da farklı sosyal nedenlerden kaynaklanan yoğun göçe bağlı bu hızlı büyüme çok da homojen olmayan ama birbirine zıtlık da yaratmayan bir yapıyı doğurmuştur. Bu büyüme şehirleşme açısından bir ölçüde katkı sunmuş olsa da sanayileşme sonucunu doğuramamış, geniş istihdam imkanları da yaratamamıştır. Kovancılar'ın kısa zamanda yaşamış olduğu hızlı sosyal dönüşüm emsalleriyle kıyaslandığında daha hızlı değişen bir sosyal yapıyı ortaya koymuştur. Kovancılar'da aile büyüklüğü 20 yıl öncesine kadar Türkiye ortalamasının üzerinde seyrederken günümüzde ülke ortalaması seviyesine gelmiştir.

Aile büyüklüğü ve aile şekli itibariyle çekirdek aile görüntüsü ortaya çıksa da sosyal doku, akrabalık ilişkilerinin sıklığı ve fiziksel mekânların yakınlığı tam bir

şehirleşmeden ziyade şehre adapte olmuş farklı bir geniş aile ortaya koymaktadır. Kovancılar'da fiziki yapının suni formunu baktığımızda ilçe merkezinin daha şanslı addedilebilecek bir şehirciliğe sahip olduğunu bunun da aslında Türkiye'de kurulurken planlı hareket edilen ilk köylerden olmasının etkili olduğunu, kırsal alanların incelendiğinde köylerde su, yol gibi alt yapı yeterli olsa da sivil mimari konusunda eski yapıların çok sağlıksız olduğu ancak insanların kazanç seviyesinde ki artışın buralarda da yaşam seviyesine yansıtacak şekilde refaha katkı sunmaya başladığı tespit edilmiştir.

Kovancılar'ın nüfusuna bakıldığında yaş gurupları itibariyle genç bir nüfus olduğu ama saha da ki gözlemlerimiz ve elde ettiğimiz verilere baktığımız da niteliğinin artırılması gereken bir nüfus yapısının bulunduğunu, özellikle nüfusun genel eğitim seviyesinin genel ortalamanın altında olduğunu gözlemledik. Kovancılar'da yerleşik nüfusun temel ekonomisi tarım sektörüne dayanmakla birlikte canlı bir ticari yaşamın bulunduğu bu yönüyle de çevre yerleşimler açısından mal ve hizmet temininde merkez görevi yerine getirdiğini, en yoğun istihdamın tarım ve hayvancılık alanlarında olmasına karşın ürün verimliliğinin düşük kaldığını inceledik. Diğer taraftan ilçenin yurt dışıyla olan yoğun etkileşimi, belirli bir yaş üstü erkeklerin neredeyse tamamına yakınının bir dönem de olsa yurt dışında bulunmuş kişiler olması orada olan bazı imkanların Kovancılar'da da oluşturulmaya çalışılmasına karşın yeterince başarı sağlanamadığını, bununla beraber bulunan yakınlar vesilesiyle devam eden bu yoğun diyalogun genç nesiller üzerinde büyük bir özentî yarattığı, bu ise özellikle eğitim açısından negatif motivasyon oluşturmaktadır.

Kovancılar'da önemli günleri incelerken ortaya konulan düğün ve ritüellerin neredeyse tamamına yakınında ülkemizin özellikle orta Anadolu kısmında ki örf, adet ve ananelerle çok fazla örtüştüğünü, düğün ve doğuma ilişkin uygulamaların neredeyse tamamına yakının da benzerlik olduğunu, sünnet töreninde ise kirvelik geleneğinin orta Anadolu'dan bir dereceye kadar fark ortaya çıkardığını ifade edebiliriz. Kovancılar'da ilçe bütününde muhafazakâr bir karakter vardır. Din günlük yaşamı düzenleyen en önemli müessese gibi telakki edilse de bu konuda bilgiye dayalı bir bilinç düzeyi bulunmayıp gelenek halinde bir dindarlık söz konusudur.

Araştırma kapsamında test edip sınınamaya çalıştığımız varsayımlarımıza ilişkin sonuçlar ise değişimin sosyal yapının tüm alanlarında aynı hızda ve aynı zamanda gerçekleşmediğini örneğin fiziki yapı 1990'lerden itibaren çok hızlı bir şekilde modern forma bürünse de, aile yapısı aynı hızda değişmemiş eskiden aynı ev içinde odaları ayrılmış geniş aile iken Kovancılar'da bunun farklı bir tezahürü olarak aynı çatı altında daire kapıları ayrı ama tüm kazanç ortaklığı ile sosyal ilişkilerde geleneksel geniş ailenin kontrol sisteminin devamı pek çok örnekte görülmüştür. Yine varsayımlarımızdan bir yerleşim yerinin yol güzergahında olmasının sosyal değişimi hızlandırdığı sonucuna Kovancılar'ı eskiden bir köyken yolunda geçmesine paralel olarak hızla büyüdüğü bu ise sosyal yapı faktörlerinin fiziki yapı, nüfus, tabakalaşma gibi hızla değişmesine neden olduğu, bu tespiti daha net ortaya koymak açısından yoldan uzak köylerle komşu ilçelerle karşılaştırıldığında daha net bir fotoğrafın ortaya çıktığını görmekteyiz

Sonuç olarak bu çalışmamız Kovancılar ilçesinin sosyal yapısını, sosyal gelişim ve oluşum sürecini, belirli bir zaman diliminde, dinamik ve dengeli bir bütün halinde algılamamızı ve ortaya koymamızı sağlamıştır. Daha da önemlisi çalışmamız Kovancılar'da daha sonraki zamanlarda yapılacak çalışmalar için bir başlangıç noktası oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

- AKGÜR, Zeynep Gökçe: **Türkiyede Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik(1970-1993)** Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997
- AKSOY Mustafa: **Doğu Anadolu Kültürü üzerine Bir İnceleme**, 2.bsk. İstanbul, Yeni İnsan Yayınları, 2007
- ARON, Raymond: **Sınıf Mücadelesi**, (çev. Erol Güngör), İstanbul, Dergah Yayınları, 1992
- ARVASI, Seyid Ahmet: **Türk-İslam Ülküsü**, Ankara, Ocak Yayınları, 1982
- AYDIN, Mustafa: **Kurumlar Sosyolojisi**, Ankara, Vadi Yayınları, 1997
- BALOĞLU, Burhan: **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi**, İstanbul, Der Yayınları, 1997
- BİLGİSEVEN, Amiran Kurktan: **Sosyal İlimler Metodolojisi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1982
- _____, **Köy Sosyolojisi**, 2.bsk., İstanbul, Filiz Kitabevi, 1988
- BLOM, Jan Peter: "Etnik ve Kültürel Farklılaşma", **Etnik Gruplar ve Sınırları**, (Der.) Fredrik Barth, Çev. Ayhan Kaya, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2001
- BOTTOMORE, T.B.: **Toplum Bilim**, (Çev. Ünsal Oskay), 3.bsk. İstanbul, Der Yayınları, tarihsiz
- BOUDON, Raymond: **Sosyoloji Yöntemleri**, (Çev. Alev Türker), İstanbul, İletişim Yayınları, 1991
- BOZKURT, Ömer: **Ayrımsal Sosyoloji ve Toplumsal Yapı**, Ankara, TODAİE Yayınları, 1972.
- ÇAĞATAY, Tahir: **Günün Sosyolojisine Giriş**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1984.
- D.P.T.: **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, 1988 Yılı Programı, Ankara, D.P.T. Yayını, No:2065, 1987.
- DEWEY, John: **Özgürlük Ve Kültür**, (Çev. Vedat Günyol), 3.bsk, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1987.
- DUVERGER, M.: **Metodoloji Açısından Sosyal Bilimlere Giriş**, (Çev. Ünsal oskay), 3.B, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1986.
- ELİOT, T.S.: **Kültür Üzerine Düşünceler**, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Ankara, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987

- ERKAL, Mustafa E.: **Sosyoloji (Toplum Bilimi)**, 14 bsk., İstanbul, Der Yayınları, 2009
- _____ : **İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri**, 3.bsk, İstanbul, Yenilik Basımevi, 1993
- _____ : **Sosyal Meselelerimiz ve Sosyal Değişme**, Ankara, Mayaş Yayınları, 1984.
- _____ : Baloğlu Burhan; Baloğlu Filiz: **Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü**, İstanbul, Der Yayınları, 1997.
- _____ : **Sosyolojik Açından Spor**, 3. bsk, İstanbul, Der Yayınları, 1998
- _____ : **Yol Ayrımındaki Ülke**, İstanbul, Derin Yayınları, 2007
- _____ : **Etnik Tuzak**, 4. bsk., İstanbul, Turan Kültür Vakfı Yayınları
- ERÖZ Mehmet: **Doğu Anadolunun Türklüğü**, İstanbul, İrfan Yayınları 1982
- ESERPEK, Altan: **Sosyal Kontrol, Sapma Ve Sosyal Değişme**, Ankara, Erzurum'un İki Köyünde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, A.Ü. Eğitim Fak. Yayını, 1982.
- FINDIKOĞLU, Z.F.: **Kooperasyon Sosyolojisi**, İstanbul, İktisat Fakültesi Neşriyatı, 1967.
- _____ : **Türk Aile Sosyolojisi**, Refii Şükrü Şuvla'ya Armağan, İstanbul, İ.Ü.F Yayını, 1972.
- FIRAT, M. Şerif: **Doğu İlleri ve Varto Tarihi**, İstanbul, Kamer Yayınları, 1998
- FREYER, Hans: **Sosyolojiye Giriş**, (Çev. Nermin Abadan),2.bsk, Ankara, A.Ü. Siyasi Bilimler Fakültesi Yayınları, 1963
- FUKUYAMA, Francis: **Güven:Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması**, Ankara, İş Bankası Kültür Yayınları, 1998
- GEZGİN, M. Fikret: **Sosyal Yapı Açısından Genel Sosyoloji – Köy Sosyolojisi İlişkileri**, İstanbul, İ.Ü.İ.F. Yayınları, 1977.
- GIDDENS, Antony: **Sosyoloji**, (Çev. Hüseyin Özel – Cemal Güzel), Ankara, Ayraç Yayınları 2000.
- GÖKALP, Ziya: **Türkçülüğün Esasları**, (Haz: Mehmet Kaplan), İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1973
- _____ : **Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler**, 2.Bsk., İstanbul, Kaynak Yayınları, 2009
- GÖKÇE, Birsen: **“Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”** , Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, C.8, S.:12, Mart-Ekim, 1976

- _____ : **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**,3.bsk
Ankara, Savaş Yayınları, 2007
- GÜNGÖR, Erol: **Kültür Değişmeleri ve Milliyetçilik**, 3.bsk., İstanbul, Ötüken Yayınları, 1986.
- _____ : **Dünden Bugünden Tarih, Kültür, Milliyetçilik**, 3.bsk, İstanbul, Ötüken Yayınları,1986.
- GÜVENÇ, Bozkurt: **İnsan ve Kültür**, 4.bsk, İstanbul, Remzi Kitabevi,1984.
- HALAÇOĞLU, Yusuf: **Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar(1453-1650)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2009
- HAZARD, Paul: **Batı Düşüncesindeki Büyük Değişme**, (Çev. Erol Güngör), İstanbul, Tur Yayınları, 1981.
- KIRAY, Mübeccel: **“Toplumsal Değişim ve Kentleşmede Düşük Gelirliler”**, Ankara, Gazi Üniv. İktisadi ve İdari Bilimler Fak. Yayınları,1982.
- _____ :**Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası**, İstanbul İletişim Yayınları,1984.
- KONGAR, Emre: **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, İstanbul, Remzi Kitabevi Yayınları,1955.
- _____ :**Türkiye Üzerine Araştırmalar**, İstanbul, Remzi Kitabevi,1986.
- KÖSEMİHAL, Nurettin Şazi: **Sosyoloji Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi,1982.
- KURTKAN, BİLGİSEVEN, Amiran: **Genel Sosyoloji**, Gen. 4.bsk., İstanbul, Filiz Kitabevi,1986.
- MERTER, Feridun: **1950–1980 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler**, (Malatya Örneği) , Ankara, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları,1990.
- NİRUN, Nihat: **Sistematik Sosyoloji Yönünden Sosyal Dinamik Bünye Analizi**, Ankara, T.T.K. Yayını, 1991.
- OZANKAYA, Özer: **Toplum Bilim**, Gen. 7. Baskı, İstanbul, Cem Yayınevi,1991.
- _____ : **Toplum Bilimine Giriş**, Ankara, S Yayıncılık, 1984.
- ÖKSÜZ, Enis: **“Sosyal Değişme”**, **Sosyoloji Konferansları**, 12. Kitap, İstanbul,İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, 1974
- ÖNDER, Ali Tayyar: **Türkiye'nin Etnik Yapısı Halkımızın Kökenleri ve Gerçekler**, 49.bsk. Ankara, Kripto Yayınları, 2010

- ÖZKALP, Enver: **Sosyolojiye Giriş**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayını, 1990.
- SAĞLAM, Murat: **“Sosyal Yapı Açısından Çerkeşli Köyü”**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.
- SANDER, Oral: **Siyasi Tarih**, Ankara, İmge Yayınevi, 1989.
- SENCER, Muzaffer-IRMAK, Yakut: **Toplum Bilimlerinden Yöntem**, 2bsk, İstanbul, Say Yayıncılık, 1984.
- SEZAL, İhsan: **Sosyoloji Yazıları**, 2.bsk, İstanbul, Ağaç Yayıncılık, 1991
- SEZEN, Yumni: **İslam Sosyolojisine Giriş**, İstanbul, Turan Kültür Vakfı Yayınları, 1994
- SORAKİN, P.A., **Çağdaş Sosyoloji Teorileri**, (Çev. M. Münir Öymen), C.I, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1974.
- SÖZEN, Edibe: **Toplum Yapısı, Değişimi ve Sosyal Kimlik**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989
- TAŞDELEN, H. Musa: “Anadolu Göçebelere: Beritanlar”, **Etnik Sosyoloji**, (Der.) Orhan Türkdoğan, İstanbul, Timaş Yayınları, 2006
- TEKELİ, İlhan: **Sosyal Sistemler, Sosyal Değişme Ve Yerleşme Yapısı** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, İ.T.Ü. Mimarlık Fak., 1969.
- TİMUR, Selim: **“Türkiye’de Aile Yapısının Belirleyicileri”**, Türk Toplumunda Kadın, Ankara, 1979.
- _____ : **Türkiye’de Aile Yapısı**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, No: D-15, 1972.
- TURHAN, Mümtaz: **Kültür Değişmeleri**, (Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tektik), İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1989.
- TÜMERTEKİN, Erol: **Türkiye’de Şehirleşme ve Şehirselleşme Fonksiyonları**, İstanbul, İ.Ü. Yayınları, 1973.
- TÜRKDOĞAN, Orhan: **Değişme-Kültür Ve Sosyal Çözüm**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1988
- _____ : **Etnik Sosyoloji**, 5.bsk., İstanbul, Timaş Yayınları, 2006
- _____ : **Osmanlı’dan Günümüze Türk Toplum Yapısı**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2008
- _____ : **Türk Toplumunda Zazalar ve Kürtler**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2008

_____ : **Bilimsel Araştırma Metodolojisi**, 6.Bsk. İstanbul, Timaş Yayınları, 2009

ÜLKEN, Hilmi Ziya: **Sosyoloji**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1943.

WELLS, Calvin: **Sosyal Antropoloji Açısından İnsan Ve Dünyası**, (Çev. Bozkurt Güvenç), 2.Bsk, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1984.

YAPICI, Süleyman: **PALU; Tarih-Kültür-İdari ve Sosyal Yapı**, Elazığ, 2004

YASA, İbrahim: **Türkiye'nin Sosyal Yapısı ve Temel Sorunları**, Ankara, 1973.

KULANILAN RAPORLAR

Kovancılar Kaymakamlığı 2009 yılı Brifing raporu

Kovancılar Kaymakamlığı "Kovancılar 98" İlçe Yıllığı, 1998

Kovancılar Tarım İlçe Müdürlüğü Tarım ve Hayvancılık 2009 yılı durum raporu

Kovancılar İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2009 yılı durum raporu

Kovancılar İlçe Emniyet Müdürlüğü ve İlçe Jandarma Kayıtları suç kayıt raporları

Palu Kaymakamlığı 2009 yılı Brifing Raporu

MÜLAKAT YAPILAN KİŞİLER

- Şükrü KACAR (Emekli, Araştırmacı- eğitimci yazar)
- Selami SARIPOLAT (İl Genel Meclis Üyesi- Karaçorlu)
- M. Baki ÖLÇÜCÜ (Veteriner - Beritanlı)
- Ömer CİRİT (Müteahhit - Zaza)
- Mehmet BİÇER (Memur- Palu yerlisi)
- Latif ALTUN (Memur- Kejkanlı)
- Ümit GÜNEŞ (Serbest – Palulu, Kovancılar’a ilk yerleşen yerlilerden)
- Cengiz YILDIRIM (Serbest- Kejkanlı)
- Sıddık YALÇIN (İşçi- Beruçlu)
- Ali ÖĞMEN (Kuyumcu- Beritanlı)
- Hasan AYDIN (Belediye Meclis Üyesi- Zaza)
- Bedri ÇAKIR (Esnaf – Göçmenlerden)
- Recep GÜNDÜZ(Çiftçi – Göçmen, Romanya’dan Göçü Yaşayanlardan)
- Hasan ÇAĞLAR (Memur- Bingöl Yedisulu, Terör nedeniyle göçenlerden)
- Tayfur YILMAZ (İşçi – Arıcak’dan göçenlerden)
- Rasim SERTKAYA (Muhtar- Karaçorlu)
- Zülfü ÇİMEN (Serbest – Kürümlü)
- Hatice DOĞRU (Esnaf – Kovancılar’a sonradan yerleşmiş)
- Suna KUTLAR (Kuaför – Kovancılar’ın yerlisi)
- Zehra ARIKAN (Öğretmen – Zaza)
- Pakize ALTUN (Ev Hanımı- Kejkanlı)
- Hasan AYDIN (Esnaf – Zaza)
- İlhami DEMİREL (Çiftçi – Şenova köyünden)
- Selahattin AKALIN (Öğretmen – Beritanlı)
- Hasan Güneş (Okul İdarecisi – Hoşmatlı)
- Halit AYDIN (Esnaf – Tepebağlı)
- Naime YILDIRIM (Memur-Kejkanlı)

